

DEDICATION.

To All the Women of the Telugu Land,
To The Cultured amongst them,
To The Wives of all Telugu Graduates,
To The Lady Graduates of the Telugus,

This and similar efforts,

With the best Prayers on their behalf to

SRIMAN NARAYANA,

of

Swami Vidyananda Paramahansa

This work was commenced in the rains of 1905 in the neat little Garden Hermitage of DEWAN RAHADUR B Narayanamurt Pantulu Garu and finished in the hospitable house of Baljipalli Suryanarayana Sastrulu garu, B. A & B. L.,

VIZIANAPALLEY.

The Nellore Progress
సమర్థుల కై. ౧౯౧౫-౧౯౧౬
THE READING ROOM

ఆంధ్రానుల కెల్ల, వర్షం - ౧౯౧౫-౧౯౧౬

సర్వకలాశాలా పట్టభద్రులగు

ఆంధ్రుల పత్నుల కెల్ల,

ఆంధ్ర విద్యుల కెల్ల,

సర్వకలాశాలా పట్టభద్రులగు

ఆంధ్రానుల కెల్ల

నియ్యదియు, నీదృశ ప్రయత్నములును

వారి విద్యాపూర్వక సర్వసగుణ తేజాభి ప్రస్ఫుష్టము,

పరమహంస విద్యాసంస్థాముల

నిరంతర

శ్రీమన్ నారాయణ సర్వకల్యాణార్థక

సమర్పణంబు

ఈ గ్రంథము 1905 వర్షం చుట్టూ విశాఖపట్టణము
విహాజ్ బహదర్ బు. నారాయణగారి పంతులవారి సొగసైన

ఆరామాశ్రమమున ప్రారంభించి

బలిజిప్లి - సూర్యనారాయణ స్వల్ప B. A. E. L. గారి

సదయ : సహనం

మూలం : ౧౯౧౫

KING LEAR

DRAMATIS PERSONÆ

LEAR, KING	of	BRITAIN
KING	of	FRANCE
DUKE	of	BURGUNDY
DUB	of	CORNWALL
DUKE	of	ALBANY
EARL	of	KENT.
EARL	of	GLOUCESTER
EDGAR	son to	GLOUCESTER
EDMUND	bastard son to	GLOUCESTER
CLAUDE, a courtier		
Old Man	tenant to	GLOUCESTER
Doctor		
Fool		
Cassius	steward to	CONRIL
Alban	employed by	EDMUND
Cordelia	attendant on	CORDELIA
Alban		
Servants	to	CORNWALL
CONRIL	daughters to	KING LEAR
PEGAN		
CORDELIA		

Knights of Lear's train, Captains, Messengers, Soldiers
and Attendants

SCENE—BRITAIN.

నాటక పాత్రములు

ప్రశయాంతకుడు . .	బ్రహ్మనియా రాజు.
సుబ్బుల్లి . .	పరింగి నానపు రాజు.
శుల్కపతి ..	శరభింశిపు నామంతుడు.
కోణపాలకుడు . . .	కోణసేమి సామంతుడు.
ధవళవర్మ . . .	ధవళమండల సామంతుడు.
హితక్తి (కేయూరుడు) .	కెంటు మండలాధిపతి.
ప్రియవ్రతుడు	గుళస్తానపు సామంతుడు.
ప్రేమసింహుడు ..	ప్రియవ్రతుని కైరవము
నూరంరాజు . .	ఒక సర్వకు.
ముసలిగాడు . . .	ప్రియవ్రతుని పంటకాపు.
చరకుడు ..	వైద్యుడు.
గాణభణితుడు . .	విదూషకుడు.
నసుపాలుడు . .	గరళవల్లి మశివకాడు.
పడవాలు . . .	దుష్టబుద్ధి కింకరుడు. ప్రమ.
సుబ్బుడు . .	అమృతహృదయ పరిచరుడు.
కట్టిక . . .	
సేవకులు .	కోణపాలకునివారు.
గరళవల్లి, రజనీచరి, } అమృతహృదయ	ప్రశయాంతకుని పులికలు.

ప్రశయాంతకుని పరివారపు యోధులు, దళివాయులు,
రాయబారులు, సిపాయులు, పరిచరులును.

నాటక కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము.

మన దేశము నిక్కాలమున పాలించువానికి ఇష్టమైన
రని పేరు. వీరి దేశము ఇంగ్లాండు నామము దీనికి ప్రాచీన
కాలమున బ్రతుకు అని నామము. ఇట్టి బ్రహ్మమును దేవ
మును ఒక కాలమున ప్రళయంతకుఁ దను రా
చుండెను. ఇతనికి మూపురు కుమార్తెలు, గిరవిల్లి, రుద్ర
చరి, అమృతహృదయలు. ఇందలి గిరవిల్లి యను స్త్రీ
పుత్రిక సుద్ధి కొండలచే ధవళితమైన ధవళముండలమున కధి
పతియైన ధవళవర్మను పెండ్లియాడె. ద్వితీయ, రుద్రచరి,
నైఋతమండల మగు కోణసీమ కధిపతి కొణపాలకుని మహి
షియాయె కన్యాయా నమృతహృదయ కన్యక కావున
నామెను వరించిన వారలకై శ్రేష్ఠులగు పరంగిస్థానము అన్ని
దక్కినంపుదరి సీమకును, అందునకుఁ దూర్పున నుండు పర
ఖండ్ మండలమునకును, అధిపతులచే వలపు జాలర సగు
నరింపంబడె. ఇంతలో ప్రళయ భూపతి తన వయోధి కతు బట్టి
రాష్ట్రధారమును యశావన భజంబులపై నిశ్చేరింపి సమకళ్యా

మూపురి కూతులను రప్పించి వారివారి పితృభక్తి స్వరూప
 మును వర్ణించిన, నా భక్తి కనుగుణ్యముగ నీమనుషం
 కముఁ జేయునట్లు ప్రతిజ్ఞచేసి అత్తఁజి, గరళవల్లియు నాపె
 చెల్లియు రజనీచరియు కాపట్య ప్రేతలై, అతిశయోక్తల
 రాశులగు ముఖస్తోత్ర వచనంబుల రాజగు ముసలితండ్రిని
 నందించి మిథ్యానందపూరితుం జేసి సమృద్ధ భాగంబులం బడ
 సి? అమృత హృదయకు పితృప్రేమా ప్రసన్నింబు రాగనే,
 యావిడ సత్యవచస్కు యగుటం బట్టి, జనకరాజుని మిథ్యా
 స్తోత్రంబులు సేయలేక తన యుల్లం జెంతయొ అంతయొ వెల్లడి
 పఱచే వివాహమైన తఱి భర్తృ భక్తియు విధి విహితంబు
 కావున జనకునియందే ఆనన్యభక్తి యసాధ్యంబనియు జన
 కుని కర్తృనూ భక్తిని కొంతవడదనియు యధార్థము న్విస
 యముతో విన్నవించె. ఆసత్యభాషణ ఘోషణంబుల నా
 నంద మగ్నుడై యున్న వృద్ధరాజునకు, సత్యభాషణంబుల
 నియం ప్రవణ కరోరంబాయె. అయినను కుప్త భూతి తన
 యలీప్రేక్ష కుమారికా రత్నమును మృదువచనంబులఁ దన్నా
 నందింప నాజ్ఞ యొసఁగె. అమృతహృదయ తన పట్టిన పట్టునే
 యూర్జితంబుఁ జేసి. రాద్రావిష్ట ప్రళయాంతకుఁడు అమృత
 హృదయ కుడ్డేశించియున్న భాగంబును గరళవల్లి రజనీచరు
 లగుచు వారి భర్తృతా ధవళవర్తి కోణపాలకులకును సమం

బుంగు బంచిచ్చి, పీరల్ల పడిన నది నది నది స్వామ్యుని
కారముల సస్పగించి స్వ కేసుల నది నది గంగులు చెసి
పరిత్యజించి, కవిత్వ ప్రసంగములను, రాజనామమును
రాజచిహ్నములను మాత్రము పడిచి యుంచుకొని శత
యోధ పరివృత్తులై మామ వృత్తుల న్యాయ శిక్షల నగుట
జీవించి దృఢప్రతిజ్ఞ జేసికొనినది.

అంత పరగి వరఖండవతులం బిలిపించి యమృత
హృదయ పాణిగ్రహణమును రాజ ముచ్చటించి . శ్రీధర
రహితయు పితృశాపగ్రస్తయు నగు నా యువకుని వలదని
వదలుచు వరఖండవ విరుణుడాయె పరమేశ్వర తన
వలపుక తైమ్మక్క సత్యవృత్తి, సత్యహృదయ శిష్యునిగా
బుల నితర మగుణభూషణంబుల యాక గణించి నలుపు తల
కెక్కి దరిగానక యక్కోమలిని జేర్చుకొని రానిజేసె.
బ్రహ్మనియ రాజునకు నిరంతరము హితమునే గోచరమై
నను పలుకుచున్న హితకీర్తి నాబడు కెంటి మండలాధిపతిని,
అమృతహృదయం బేర్పొని, యామె సత్యసంగ సతతరంగ
భక్తిని, కపట వచన రహితతం బాటంచుచు సన్ద్రత
మిచ్చించునకు లట్టి సప్రతిజ్ఞా భంగమును చెంద
బుల సురదేశించిన యా మండలాధిపతి ప్రాణముల బాద్య

భ్రష్టజేసె. అంలియ కాక యామెను నిరాకరించిన పర
 క్షింపని వాగకుడు, స్వీకరింప నుద్యమించిన పరంగీశుని నిరా
 కరింపుమని వేడె. నుదుద్ధి యగుటయు నామాటల బాటిం
 పక యా బోటికి యతడు తనకు సాటి యనుచును తన
 నాటికి రానిం గాదించి కొనియె పదప నమ్మతహృదయ తన
 యక్కల వీరు వేడుచు రాజును భక్తితో శుక్రూషింపుడని
 యాచించుచు కన్నీరు కార్చ, వాగు నామెను తిరస్కరించిరి.
 అంత నాబిడ తన మనోహరులతో పరంగి సీమకు బయలు
 వెడలె.

పదప గరభవల్లియు రజనీచరియు నొండ్వారులతో కలసి
 మెలసి, రాజుగానిని పరాభవించు నాలోచనలను నిర్ణయించి
 కొసరి.

ప్రళయాంతమని సామంతులలో మిగులచు రాజభక్తి
 యుత్సాహ గుళస్తాన మండలపలి ప్రియవ్రతుండు. ఇతని కిద్దిట్లు
 కొమారులు; మొదటివాడు ప్రేమసింహుండు ఔరనుడు
 రెండవ యతడు దుష్టబుద్ధి బాధజు. ఈతనికి నిష్ఠ పాత్రత
 లేమిని కపటోపాయములచే ప్రేమసింహుని లండ్రనుండి విడి
 సీసి తాను స్వాచ్యూధికారి గాదలచె. అందునకై, తన
 యన్న పితృహత్యకు తన్ను సహాయ కారి గిన్నని వేడినట్లు

ఒక కూట లేఖమును సృష్టిచేసికొని ప్రియవ్రతుని మార్గమున చదువునట్లు అభినయించుచు, అతఁడు దగ్గర నచ్చుచుండఁగా దానిని జేబిలోఁ దోపి కొనియె. ప్రళయాంతకుని యాగ్రహ మాఢ్య కృత్యములను తలపోయుచున్న యా సామంతుఁడు దుష్టబుద్ధిని నడిగి బలాత్కారముగ నా జాబును లీసికొని చదువు కొనఁగ నే భయ సంశయ విస్తయావిష్టుడై దుష్టబుద్ధిని ప్రశ్నంబు నేయ నితఁడును తన పితృ భక్తిని పరిశోధింపఁ ద్రేమసింహుఁ డట్లు చవి చూపఁ బోలని బొంకుచు లా మన్నఁ దమ్ము లిద్దఱు మాట్లాడు తఱిని తఁద్రుని పొంచుండి వినునట్లు మంత్ర మొనఁగఁ తఁద్రునియందున కియ్య కొనియె తఁద్రుని పంపిన వెంటనే, ద్రేమసింహుఁడు నెదుర్చుకొని అతనిఁ జూచి దుష్టబుద్ధి, నాయనకు ద్రేమసింహుపై అత్యంత యాగ్రహంబు వుట్టి యున్నట్లును, అది యుపశమిల్లుఁ దిరుగఁ నని యెఱుఁగఁ గనుపడవలదనియు, తీరిక వెలుపల వెళ్లవలసియున్న సాయుధపాణిగ వెళ్లవలసినదనియు దిట్టముచేసె నలసిన, తన యింటి గదిలోనే దాగి యుండు మనియె, అందుండి, ప్రియవ్రతుఁడు పలుకు రీతిని పొంచు విని తన మనసును తృప్తి పఱచుకొనవచ్చు ననియె. ఇవ్వై యి నాడి తన గది లాళభు చేతిని నతని కప్పగించి పంపివేసిన మీదట దుష్టబుద్ధియు , బుద్ధివలనఁ బడనెద ధూముని' నని నిశ్చయించె.

రాజున కాతిధ్యము నేను గరళవల్లికి మొదటివంతు
కావున, ప్రథమ పక్షములోనే యాపె విసిగి, తన భృత్యుల
కుచు నాలించి పరివారులకును కయ్యములు వుట్టిన ట్లుపాయ
ములఁ బన్ని, ఒకనాఁడు రాజు వేటనుండి కట్టాడలితోఁ దిరిగి
వచ్చిన సమయమున, నా కయ్యములకు మూలకారము దని
రాజు జనకునే చీవాట్లుఁబెట్టె రాజు ఏ యవిధేయతనును
బొంకులాటలకును మిక్కిలియు నలుక చెప్పె. ఇంతలో గరళ
వల్లి మణినకాదు వసుపాలుఁడు రాజును ధిక్కరింపఁ జూచి,
దేనభ్రష్టఁ డయ్యు పూటువేసముఁ దాల్చి యొకయుని నేవించుచున్న హితకీర్తి యా వసుపాలిని తగిన యట్లు శిక్షించెను.
ఇది విని గరళవల్లి రాజుచు పరుష వచనంబుల రోషాయత్నఁ
పెట్టి. అప్పుడు ప్రళయుఁడు రజనీచరితో వసంతమని నిశ్చి
యించుకొని కేయూర నామూంత్ర ముంచిరొన్న హిత
కీర్తిని రాయబారిగఁ బంపె గరళవల్లియు వసుపాలుని
పంపె, తన రాయశాలిగఁ జాల్లలి కడకు, తండ్రి వివిధేయ
ముగ వర్తింపు మనుచును.

ద్వితీయాంకము.

(చూప) సుసింహునను పెక్కుత్య సంభాషణను
 పాఠము వినిపించి దండ్రుడికి వాగ్దానము చేసిన దృష్టబుద్ధి, గుళ
 స్థాన కోటకు రజనీకొణవుల రాకనానుడి విగ్రహ కూట
 యత్నమునకు తోడ్పాటుగ బొందించు దగుపాటిదిగ సంత
 సించును తన గదివి డాగియున్న సైమసింహుని దిగువ
 బిలిచి, మాతని డాగోలు తండ్రుడికి చెలిసిపోయెననియు, నంపిన
 తన్ను నితనిని దంపించి డాయుమాకె ననియు చెలిపి, తన
 హానిముకు కాపాటై వాలు సూసి పోయనట్లు అభినయి
 చుచు అభినయింపుచు పాటి పొచ్చని జేడికొనియె
 ప్రేము సు స్థలం దేని ఇంతలో గుళస్థుడు సమీపించి,
 దుష్టుని సాయమునకై కిరాయుడు ఘోష పెట్టి, గుళస్థు సను
 దుష్టరక్షణార్థము రాను శత్రు సైన్యమునికి పితృహత్యకారా
 దని యెంత చెప్పినా విన, యతఃపండుటం బట్టి, రాసి
 సంగతిని నాయకుల కెరుపనని భయము హుంను నత
 డీతని కిట్టితో వ్రాచి పోయెనని చెప్పుచు పొంతుడు గాయ
 ముకు నగుపఱిచెను ప్రియమైన కోప శోకాక్రాంతుడై
 యాతని నెట్లదైన పట్టకొన నిచ్చుంచుచు, దుష్టబుద్ధిని
 పితృహత్యకి మెచ్చి క్షిప్రమరణం చేసి పని మాయము నిచ్చె

ఇంతలో హితక్షేత్రి రాజనకును, పనుపాలుడు గరళవల్లికిని రాయబారులై తమనగరువకు, రాను, కోణపాలక, రజనీచరులు రాతీరినే నగరు విడిచి గుళస్థుని కోటకు వచ్చిరి, రాజును తమ యింట నుంచుకొన నయిష్టముతో! ఇచ్చట ప్రయత్రతుడు తన పుత్రపతాయనాది దుఃఖముల విస్తరించిన మీదట, వారిరువురు సతని మంత్రాలలోచన నడిగిరి గుళస్థుని కోటన కోణపదంపతి శయనించియుండఁగ కేయూరుడు నెలువల వేచియుండె రజనీచరి ప్రత్యుత్తరంబునకై. అంత పనుపాలుడును వచ్చి చేరఁగ కేయూరుఁ డతనితో కయ్యము లాడుచు నతనిఁ గొట్టె, వాఁడును మొఱిలువెట్టె. కోటలోపలి వారు నెలువల వచ్చి విచారింప నుదంతంబుఁ దెలిసికొని, కోణప దంపతులు కేయూరుని బొండకొయ్యనఁ బెట్టించిరి ఇట్లుండ రాచు శారి మల్లి రానందునకు చింతించుచు రాజు రజనీచరి నగరునకు వచ్చి యాపె రజనియందె నగరువదలి గుళస్థుని కోట పోయినది విని. ఇక్కడికి వచ్చి చేరఁగా, కేయూరుఁ డెచ్చనిలుకడకు నచ్చెరువుం గోపముం బొందె. అప్పుడ ప్రయతుడు కోటవాఁకిట కొట్టి పిలువ గుళస్థుడు వచ్చి, రాజదర్శనంబు సేయఁ గూతురు నల్లుడు నిష్ఠము ముండుటందెల్పు, రాజమీఁగుమిగులను బలాత్కారము సేయఁగ వారు లేచి వచ్చిరి. అంత రాజు తనకు గరళవల్లి చేసిన ద్రోహ

మనుషులెల్ల, రోని, తండ్రి నా శ్వాసించుచు, నా తనికి మతి
 భ్రష్టత వచ్చిన దానిని నూచించుచు గరళ యింటికి తిరిగి
 పోవుచు. ఇంక నంబాదించు తటిగరళయు వచ్చిచేరె, నపుడా
 కంఠ లిప్తిలు నొకరిపై నొకరు పోటివేయుచు, పరివారమం
 తటిం తరిగింపు కొమ్మనిరి. అప్పుడు ప్రళయంతకునకు శోక,
 కోప, అపమాన, క్షుత్తి పాసాదులచే నిబంబుగ నే పిచ్చి పట్టు
 కొనియె అప్పుడు అత్యంత దుష్టరమైన తుపాను కొట్టె
 అందు నిలువ లేక రజనీచరి, కోణపాలకులు గరళవల్లి
 గుళిస్తులు కోటలోనికి వెళ్లి పాడిలి బిగియించిరి, రాజు
 పక్ష మవలంబించిన గుళిస్తుని వాహించి, రాజనకులు
 సతని యోధులకును సత్కారముచేయనే కూడదని చేసెనా
 రాజద్రోహమునకు శిక్షించెద మనిరి. యోధాపాపము!
 రాజును అతని సంగడిండును ఆ కీకర వాతవర్షమున విశాల
 మైన గయాభున నల్లారుచుండిరి.

—

తృ తీ యాంక ము.

రాజు రాకమీదట బొండకొయ్యన నుండి విడివింప బడిన
 హితకీర్తియు తుపానున పట్టాబడుచు కొందఱి యాపులమూ

లముగ పరంగిరాణికి, అమృతహృదయకు, ఈవర మాన
ములను పంపుచు. మఱియు పరంగీశుని యపకార ప్రయత్న
ములను దెలిసి కొనును. రాజు ఆతుపానును పడరాని యిడు
ములంబడుచు ఉన్నత చిత్తముతో మనుష్యుల దూఱుచు
భూతముల సభ చందించుచు, తనవెంటనే వచ్చుచున్న విదూ
షకుని పొడుపు పలుకుల నాలకించుచుండు, హితకీర్తి యాయన
స్వేతకి పట్టి యా రుంగురుచుండి యాయన నిద్రిపించినాక
గడ్డి గుడిసెలోనికిఁ గొంపోవును అందుండి యొక వెట్టివాని
వేషము దాల్చిన ప్రేమసింహుఁడు పిచ్చి పలుకులు ప్రేలుచు
బయల్పడి బాణభణితుఁడు భూతమని పరుగెత్తెను; హితకీర్తి
రోసెను. రాజుతని తాత్త్వికోత్తముఁ డనుచు ప్రశ్నింబు
శ్లేసెను.

సదుమంత్రులు, కోటలో ప్రియవ్రతుఁడు దుష్టబుద్ధిని
పిలిచి, లాను రాజు పక్షపాతి కావున ఏమి వచ్చినను రాజు
సకు శుశ్రూష చేయవలయు ననుచు, వానికిని హెచ్చరిక
చేసి, తాను రాజు నొద్దికి పోవునపుడు, తన సత్కారమును
దాఁపింప కోణపాలకునితో మాట్లాడుచుండుమని పనిచే.
ప్రసంగ వశమున తన కేదో గహస్య ప్రతం బందె ననియు
దానిని బీరువన దాఁచి యుండు ట్లుచు వెల్లడి చేసె

నీ నన్నయిని కొణపాలకునకు నివేదించి తన యుద్దేశముల నాగంగుట్టుకై తండ్రిని దత్తము సేయ నిర్ణయించె.

విదూషక, ప్రణయారక, ప్రేమసింహులు ఉన్న తతనో, స్వీకృతనో వత్తనో వేర్వేరు బ్రతుకుండ, ప్రియవృతుడు నా గాఢాంధకారమున గాగడాల పట్టక వచ్చి వారి నెల్ల నగ్ని, యావర, శయ్యాదులకై యొక గూఢగృహంబునకుఁ గొం పోయి నెనించె దీనిని, రహస్యోత్తరమును దుష్టబుద్ధి కొం పోయి కొణపాలకునకు సమర్పించె అతడును అతని నాయక యు పుట్టుని శిక్షింప సమకట్టి దుష్టబుద్ధిని గౌరవింప నిర్ణయించి ట్లొండ రాజున పింఠింప నతని జ్యేష్ఠపుత్రులు చేసిన దెనుక కొటయత్తమును పంపింప గుళస్తుని వేరేగ ముగ నొక డొల్ల, స్థిరజాతి హితకీర్తి మున్నగు వారి సం గ్రహముగా ముగిసినది బాపిపురికిఁ బంపివేసె అప్పుడు ప్రేమసింహులు పంపింపఁబడి నీదియోయె.

జగ్గబ - సహజముగా నున్న ప్రమాదాలన విరంగింపఁగలు గుదాశివచ్చి నాకు నీదియే దత్తమునందుగాఢము నాద్యముం డాయె. ఈ సమయమున నున్న గుళస్తుని కంక్షనుఁ దోడ్పివేయ నీ గుఱుండు బలవంతు గావలె. పంపివేసి కొట లోనికి రావలె నావలె నీ సహజము నుట్టించి తన కాలితో

వాని యొక కంటిని నదిమి గ్రుడ్డిచేసె. అదియును అతని లబ
లబ వాపోకను సహింపలేక, యందొక సేవకుం డడ్డగింప, కోణ
పాలకుఁ డతనిపై డూసె. వాఁడును డూసి పోరుచుండ రజనీ
చరియు నొక వాలుతో నెనుకనుండి పాటి యా భృత్యుని
హనించె. కాన, నీ కయ్యమున నొక గాయముఁ బడిన యా
కోణపాలుఁడు నెత్తురు దొఱఁగుచు కొంత తడవ్రమీద నును
రులం గ్రోలుపోయె. మఱునటి కంటిని న్నా కోణపాలకుఁడు
క్రూరముగ గ్రుడ్డిపఱచె.

చ తు ర్థాంక ము.

గయాభున నట్టులు తన పరిభవంబుల, భూపతి పరిభవం
బులం బరిదేవించుచున్న ప్రేమసింహునికి మఱియొక ఘోరం
బును సంధర్శింపనాయె. నయన ద్వయాపహృతుఁడగు ప్రియ
వ్రతుఁడు నెత్తురు విడుచుచు నొక ముసలి కావు నడపింప
నెదుర్పడె; ప్రేమసింహుని తలఁచుచుఁ దన పశ్చాత్తాపముం
దుష్టబుద్ధి దౌష్ట్యముం దూఱుచు సఱచువానిఁ జూచి తన్ను
నతనికి వెల్లడి సేయలేక యున్న వానిని వెఱ్ఱి వెంకటాయఁగా
నెఱింగి యతనికి గుళిఁగొడు లంచమిచ్చెదను ద్వారపురి
చేరువ సముద్రాగాధము పైని నొక కొండ చఱియకు కొం
పొన్నని యతనిఁ ద్రోవ చూపఁగ నేర్పఱచుకొనియె.

కోణవాలక నిర్దిష్టమై దుష్టబుద్ధి గరళవల్లికి ముందు
 కుంకుమ వెల్లి త్రోవన నామె వలపుచు సంపాదించుకొనెను.
 ఆకాశు పదలిపెట్టి ముతలు తటిని వలపు టుంగరమగు
 నిర్జనం బడసి తిరిగె మొదటనుండియె గరళవల్లి రక్షి
 పుల పితృద్రోహమున సంబంధింపక యది విన్నది మొదలు
 తొలి కృతఘ్నులకు దుఃఖించుచున్న ధవళవర్తుడు గరళవల్లికి
 పువడేంబు సేయ సేయ నా బిడ యతని శుండునిగా,
 పుంజుకునిగా, రణభీరునిగా భావించుటయె కాక యతని
 దుష్టగు దూషణంబును జేసి స్త్రీహత్య నింద్యుని యూర
 పుటి నన్న యతని సన్నిధికి గూత యొక్కడు వచ్చి కోణ
 వాలకమునంబును గుళిపిని నేత్రాపహారంబును నివేదనంబు
 చేసి ఇది విన్న గరళవల్లి సంతపించుచు దుష్టబుద్ధి విధవరజనీ
 పుల సామీప్యతకుఁ జింతించుచుఁ దన నుఖభంగము కా
 పుడంగ సుసాయంబు తల పోయు చుండె.

ద్వారపురిని దండు విడిదినున్న అమృతహృదయ హిత
 కీర్తిచే ప్రళయాంతక జనకుని రాక యెఱిగి యాయనఁ దన
 ముండ రిప్పించ సర్వ ప్రయత్నంబు చేసె. కాని వెట్టి వేళల
 నా రాజు పట్టువడకయుండెఁ నెఱుక వేళల లజ్జ యగ్గలికను
 నా ప్రాంత ప్రాంతం బూడ నొసె. ఉత్తమ నైద్యుల నియ

మించి యాయనను కుమర్ప నెంచి. తన రణసేనులఁ బంపి
యెట్టజేలకు నాయనను పట్టుక రమ్మని నిట్టనొక నిట్టపెల
నొసంగ గరళవల్లచే దుప్పబుద్ది కడకు నుత్తరముతోఁ బంపు
బడిన వసుపాలుఁడు, రజనీచరి యింట నాయనను గాఢక
యతని నెదకిపట్టఁ ద్వితపడుచున్న వాని, నాగుమన్నన
నాఁగక, ఉత్తరమును పగులఁగొట్టినయక, యందలి సుద్ధలు
దెలుపకయున్న వానిచేతికిఁ జొను నొక యుత్తరమును కష్ట
బుద్ధికిచ్చి, త్రోవలో క్రుడ్డ గుళ్ళను కనుబడిన నాతని
సంహించిన బహుమతిచ్చెడ మనియు నాజ్ఞ నొసఁగె.

ఆత్మహత్యకై ప్రయత్నించిన గుళన్తుని ప్రేమసింహుఁడొ
బాలముల నిలిపి కొండచజియ యని బొంక, బోరగిరి బడె
నతఁడును, చదును కాపుననే హనియుఁ బొందికుండె అపు ,
ఒక్కించుక దవ్వున వెల్లినట్లు నటించి యూరెనున్న ప్రె
ముఁడు తన గొఱతును మార్చుకొని, సముద్రతీరంబని యాత
నికి నమ్మకము కొలిపి అంతటి యెత్తునుండి యతని పశుమని
పురికొల్పినది పిశాచంబె యగుననియు, అతఁడట్లు కహ
లోతున దుమికియు నెట్టి హానియుఁ జెందమి యనని వాల్చి
దేవతల యనుగ్రహ బన్యమా నచ్చతంబె యనియు బోధించె
ముం దిట్టి వాప్రయత్నములను నేయక మోయటయె . . .

మార్గమనయు నుపదేశించి యతని భక్తి క్షమా యుక్తునిం జేసె

అత్తిపి వెట్టరాజు అడవి పుష్పల నలంకరించుక యెదు ర్పడి, ప్రేముడు జూచిని మనసు కరకెగ; ప్రియవ్రతుడు గొంతు నానవాలు పట్టి గుండెలు ఒల్లుమన నదరిపడి కరుణాయుత భక్తితో రాజహస్తముం ముద్దిడఁ గోరె; నంత రాజును వెట్టిలో వివేకముతో ద్రవ్యవంతుల పాపిస్థితనము నుపన్యసించె, జననకాలపు శిశురోదనమును వివరణంబు చేసె; నయ్యడనున వసుపాలుడు కనుబడి గుళస్థుని సంహరింప నుద్యుక్తుఁ డగుటయు రాఁప వేసముఁ దాల్చియున్న ప్రేమసింహుఁడు వాని వారించియు వినకుంటఁ జూచి వాలుడ్డూసి పోరి చంపె; యతని జేబుల పెతకఁగ గరళరజనికల వలపుజాబులు చేతి కందె అందలి గరళాంబ జాబు స్వకీయ భర్తృహత్యకు గుప్తబుద్ధిగా ప్రేరింపఁ జూచి, యా కూట ప్రయోగంబును ధవళ వర్షనకఁ దేటపఱచ నిర్ణయించె.

ఇంతలో నచటి కరుదెంచిన యొక నుజునుచేతఁ బట్టు పడిన సైత్యుఁడు అమృత గుడారమునకు తేబడ, నచ్చుట నూత్న పాయంబులచే చరకునిచే నతఁడు పునః స్వస్థతం గాంచి తన ప్రాణు పుత్రకం గుఱుతంప శక్తుఁడాయె.

పంచమాంకము.

ఈ సమయము దుష్టబుద్ధి రజనీచరి దండుల నడపుచు ద్వారపురి చేరె; రజనియు వాని యండఁ జేరి తన్నే వలచు మనియె; నప్పుడే గరళధవళులుం దాయఁగ, గరళ రజనిని మత్సరించె, ధవళుడు ధర్మ యుద్ధములఁ దప్పఁ దాను పూని కొనమిని ద్యోతకంబు చేసె. పిదప రజనీదుష్కలు గరిళను రమ్మని పిలువ, నడసఁ జూచి ప్రేముడు నాకడ వచ్చి ధవళు నకు పైని యుత్తరముల నప్పించి అందలి మాటల సూక్తిత పటప యుద్ధాంతమునఁ దా సిద్ధుఁ డగునని వాక్రుచ్చిపోయె.

పిదప దుష్టబుద్ధియు ధవళుని పనిపి యేకాంతమున నా యక్కఁ జెల్లెండ్రతో నెట్లు మెలఁగుటయని నిర్ణయించుకొనియె. అటుపై ఇరు దండులు పోర, దుష్టబుద్ధి పరాక్రమమున పరం గులు ఓడి పోవఁగ, నమృతహృదయ ప్రళయాంతకులు వానికి చెఱకొండ్రాయిరి, వారి నొక దళివాయి కప్పించి చెఱయందు వారిఁ జంపుమని యధికారంబు నిచ్చె. ధవళుడు దుష్టుని బిలిచి యా యిద్దఱిం దన కప్పించుమనియె; వీరిరువురు నిట్లుఁ గలహింపఁగ, గరళ రజనులు దుష్టనిమీడి ప్రేమతో మత్సరించిరి అంత రజనీచరి దుష్టబుద్ధిని గవళ వర్తతో ద్వంద్వ యుద్ధంబునకుఁ బురికొల్పె; శావయు మఱ

దలి యక్షేష్టమును సహేతుకముగ నడ్డగించె ఆపుడు రజనీచరి
తనకుఁ దెవులని మొఱిలిడ, నావలఁ బంపంబడె. కాహళములు
మ్రోసె ముమ్మాఱులు ; మూడవ మ్రోతన ప్రేమసింహుఁడు
ధవళవర్తుని పక్షమున దుష్టబుద్ధిశో ద్వంద్వంబునకుఁ బూను
కొని వానినిఁ బడఁగొట్టె. గరళవల్లి అజ్ఞాతునితో ద్వంద్వంబు
తూత్ర సాంప్రదాయము చొప్పున న్యాయముకాదని వాదించు
టయు, ధవళవర్తి యామె యుత్తరముతో నామె నోటిని మూ
యించె. దుష్టబుద్ధియుఁ బ్రాణావసానమున నీషత్కరుణ్య
పరుడై, ప్రేమసింహుని తమనుఁ బడసి, తన యిద్దఱి చెఱ
కాండ్ర విడివించి రక్షింప నాధనంబు చెప్పె ; కాని యంత
మునుపె అమృతహృదయ ఉఱినిఁ జనియె , ఆమెను చంపిన
ఘాతకుని ప్రళయాయతకుఁడు పొడిచి చంపి, ప్రియ పుత్రిక కళే
బరమును దండలం దెచ్చి ధవళాదుల యెదుట సంగలార్చె.
నడిమిని గరళవల్లియు మానభంగమున భగ్నశయై గరళంబుఁ
ద్రావి, రజనీచరిం గరళంబుఁ ద్రావించినది వెల్లడి సేయుచుం
బెద్ద నిదుర న్నర్తిమిఱ్ఱె

ప్రేమసింహుఁడు తన వెఱ్ఱి వెంకటాయ చరిత్రమును
ముగించి ప్రియప్రతుని చరిత్రమును కథించి హితకీర్తి సమాగ
మంబును నాతని మూర్ఖుని వర్ణింపుచుండ, హితకీర్తియు

పచ్చటి కేసెంచె; అప్పుడె పరిచులు లెచ్చి రక్షించి గరళ
 పల్లె కళేబరంబుల; హితకీర్తి యచ్చెరువు పడుచుండగ, వెం
 టనే వచ్చెఁ బ్రళయాంతక రాజును అమృతహృదయ శవ
 ఘను నందిట మోయుచు; ఇదియె నా ప్రళయాంతంబని
 హితకీర్తియు నటచుచుఁ దన యొడయునికి తన్ను నివేదించు
 కొనుచు మోక్షించె. రాజును హితకీర్తి నానవాలు పట్ట,
 నీతఁడు కేయూరినిఁ బ్రస్తవించె, కేయూరిని రాజు శ్లాఘింప,
 నతఁడే తానని హితకీర్తి విన్నవింపను, రాజును చిత్తము తత్త
 తించి అమృత హృదయఁ జూపుచుఁ బిలచుచు నేలను నీలై.
 ఇంతలో దుష్టబుద్ధియొక్క మరణ వార్తయు వచ్చె; హిత
 కీర్తియు తన నాథుని పిలుపున కొడంబడె. ఇట్లు ప్రళ
 యాంతకరాజుని యంతము సమస్త విధముల ప్రళయాంత
 కిందె యాయె.

NOTICE.

Shakespeare's plays
in
**Sanskrit, Hindi, Telugu,
Kanarese, Tamil & Malayalam**
UNDER THE
Authorship or Editorship
of

Swami Vidyananda Paramahansa.

People's Edition	3 as to 6 as
Student's Edition	4 as to 8 as.
Library Edition	6 as to 12 as.
Royal Edition	1 Re to 2 Rs.

According to the size of the Play

* Differences in the Editions consist in quality of paper
and binding

For particulars apply to

Swami Vidyananda Paramahansa
The South Indian Vernacular Literature Press, Purasawakam,
M A D R A S.

ముఖ్యంధము.

అత్యంతనిపుణులకును దోషరూపాత్మకం బలిమర్థభావము. మేమో గ్రంథకర్తల రంగమున ప్రసక్తప్రవేశము చేయుచున్నారము. దోషములు పెక్కులే యుండివచ్చు; గాని నిర్వహణగ మా యావచ్చుకీని నిందు వినియోగించితిమి. ఇప్పుడు భాషను తెనుగుపఱచుట యందలి శ్రేయమును, పేక్షించుచు మఱి కవి సార్వభౌముని యధిపత్యముల నిష్ఠించి చింతించుటందలి శ్రమమును, ద్రవ్యచ్యూతం ముద్రాకాలమునామ గ్రుల కొంతవలని శ్రమయును భరించుచు చేసిన ఈ ప్రతిపాద్యములలోని దోషములకు రహస్యోత్తరమునం దెఱుపుచు గుణములకు ప్రతికలం బ్రకటించు కృతివిమర్శకులు నిమిర్శకలును, ఇతరులు మేము ప్రతిపాదించునూరచగ్రంథములకు దోషవారకులును గుణప్రతిపాదకులును అగు మొదటి ఈ మొదటిగ్రంథపు విక్రయంబులకు సహాయభూతులై మా సదుద్దేశంబులకు ప్రోత్సహకలును పోషకులు నయ్యెదమి వారువారు చేయగల వాఙ్మనోద్రవ్యాది సహాయములకు దగిన కీతిని సర్వేశ్వరుండు మా చదువరులకు ఇహ, అనుభవప్రదాయకుం డగునుగాక!

పురకవాకము)
 పురక వై. శు. ప. }

మ. వి. పా. ప.

22-11

శుద్ధి పత్రము.

పుట.	పేజీ	సాధు.	పుట	పేజీ	సాధు.
2	14	Suryanarayana	13	19	హారును
6	8	నర్ద	14	16	కొయ్యనుండి
7	5	రాసులగు	15	7	ఝంఝ [కొన్
„	10	పటచె	22	14	కర్కాసింబాడిచి
11	4	వేట [మ	24	19	South
౨	౪	విధివదుర్పన్ను	౨౫	౬	దోఁతెంప
౪	౬	ద్రాఢిష్ఠ	౩౧	౫	అది
„	౧౩	యూపిరి	„	౩	బిడ్డ
౧౨	౧౩	భోచుత	„	౧౫	జోస్యపు
౧౪	౧౪	సుబ్బి	౩౩	౧౫	విశ్వస్త (శ్వసి)
౧౫	౧౫	దోఁతెంచు	౩౫	౨	చెవుల
„	౧౩	ప్రభో	౩౬	౨	భోజన
౧౮	౫	స్థానమునకు (ము	„	౩	పానగించుకొని
౨౦	౧౫	ముంజేతి కంకణ	„	౧౦	దేశమునకు
౨౨	౩	దేవతపు	౩౭	౪	నుంచుకొను
౨౩	౩	యను	౩౮	౧	ఖావందు
౨౪	౧	చదువుచున్న	౩౯	౬	నిష్క్రమించు

పుట.	స్థానం	సాధు.	పుట.	స్థానం	సాధు.
౪౩	౫	బొసగి	౫౮	౨౦	దొలగించు
"	౧౦	అదిగో	౬౨	౩	గావాగు
౪౪	౧౫	ఆస్తికి	"	౧౩	గారణ
౫౩	౩	గొంతకు	"	౧౬	బొను

౬౫ ప్రవేశము, దుష్టబుద్ధి సూరంరాజు ఆశాపి సంగీతం

౬౫	౧	ప్రోచుత	౮౮	౧౪	మణి
౬౬	౪	ప్రబుద్ధ	౯౨	౯	బొంబ
౭౨	౨౦	నేను	౯౩	౧౫	బొంబ
౭౫	౧౨	నెఱుంగ	౯౫	౬	రోగిష్టి
౮౪	౮,౯	బొంబ	౧౦౧	౫	నీవేమియు
"	౧౨	దేవర	"	౧౦	జేసి
౮౫	౮	ప్రియ	౧౦౨	౧౬	తోడేలు
౮౬	౩	అనుదానిని	౧౦౩	౯	బతిమాలి
"	౧౪	శేర్ప	౧౦౪	౨	పెండ్రుక
౮౭	౮	దాద్ర్య	"	౮	తోడేలు
౮౮	౬	బతిమాలి	౧౦౬	౧౩	దద్ర
"	౧౦	బొంబ	౧౦౭	౧౯	నేయనది

సం.	స్థ.	సాధు.	పుట	స్థ.	సాధు.
౧౨౪	౯	బతిమాలెద	౧౬౪	౧౫	శౌజన్యః
౧	౧౪	నిర్దియూర్పుంభా	౧౭౯	౧౦	యాక సముచ
౧౧	౧౯	చిల్లుల	౧౮౦	౧౧	నువ్విభూత
౨౮	౧౪	వెండుక	౧౮౨	౧౩	శిఖరము
౧౩౩	౩	బతిమాలి	౧౮౩	౨	గర్వి
౧౩౧	౧౦	మాపు	౧౮౬	౨	గాను
౧౪౬	౨	ద్రోహిష్ఠి	౧౯౬	౨	చెఱసాలయు
౧౪౮	౧౦	వెండుక	౨౦౦	౩	ప్రళయాంతనకు
౧౪౯	౧	నేమేమి	౨౦౧	౧౫	ప్రళయాంతనకు
౧౫౨	౬	ఏడి			డు
౧౫౩	౧	గొట్టి	౨౨౪	౩	మోపినాడవో
౧౬౪	౬	జ్ఞానమును			

‘చ-స,’ ‘ను-సు,’ ‘నూ-నూ,’ ‘వ-వ,’ ‘పు-పు,’ ‘పూ-పూ,’ ‘నే-సే’ల యభేదత ఇందు అచ్చటచ్చట కానంబడు. గాలశ్శ్చోఽచ్చ నుండు ఏహ ముద్రణాయంత్రపు ఈ వ్యాకరణ విధిని శుకబ్రహ్మయొక్క అద్వైతబుద్ధిబోలె పాఠకులు పాటించుట కాక!

అ మృత హృదయ

(లేక)

ప్రళయక రాజు.

ప్రథమాంకము.

ప్రథమరంగము—ప్రళయకరాజుని సగరు.

[హిందీ, బ్రహ్మతంత్రం, దక్షిణాది ప్రదేశములు]

హిత.—నే నెంచితి, రాజుని కధికక్రియనిగా, ధనమును
కోణపాలకుని కంటెను.

ప్రియ.—ఎప్పుడు నట్లులే తోచుచుండె మనలకుం గా
యిపుడీ సీమపంపకమన, నిజీలో నే ప్రభువును హెచ్చు
జూదెనో కానరాదు; పంచినభాగముల నెంతనూర్చు
జూచినా నొండొంటికి నిండుకయు భేదము తోచుచు
కచ్చితముగ దూచినట్లున్నవి.

హిత.—ఇయ్యితంప మీ కుమారులగుదా, జేసెద ?

ప్రియ.—ఇహని పోషణమేమో, బాబు, నా భారముగా నుండు చున్నది వీని పుట్టకను నొప్పుకొన పెక్కుమాటలు లజ్జించిలజ్జించి ఉటీవల నుక్కెక్కినాడ. కాని, దేవర, విధివత్తున్నందు పుత్రుడు దొక్కడుకలడు నాకు వీరికన్న రిమాయిమి వత్సరము పెద్దవాడు, అయిన నందుననే యధిక ప్రేమాస్పదుండు కాడు నాగణనంబున, ఈ తుంటరి పిలువని పేరంటముగ నీ నేలపై దిట్టడై దుమికివచ్చెగాని, వీని లన్ని ఒకటయినవని. ఈ ప్రభువర్యు నెఱుంగుదువా దుష్టబుద్ధి?

దుష్ట.—ఎఱుంగుచు, మహాప్రభో.

ప్రియ.—నున కెంటు మండలాధిపతి ఇకను జ్ఞాప్తినుంచు కొన్నీయనను, నా స్నేహితాగ్రగణ్యుడు నుమి.

దుష్ట — అస్తద్దాసో ఒహంబులు, ప్రభువులవారికి,

హిత — నా ప్రేమాస్పదుండవు, నీతోటి పరిశయమును బలపఱచుకొనవలెను.

దుష్ట.—అయ్యా! అందున కర్హుండు గాఁ బ్రయత్నించెడ.

ప్రియ.—తొమ్మిదివత్సరములాయె, నితఁడు దేశాంతరసంచారియై; తిరుగ నూరు బాసి వెళ్లవలసినవాడేను, రాజు గారు వేంచేయుచున్నారు.

రంగము :] ప్రతియొక్కరూ. 3

శృంగనాదము.

[ప్రళయంతకుముఁగోణవాఙ్మండఁ, ధవళవర్షండు. శిగళవర్షి,
రజనీచరి అమృతహృదయ, పరిచరులను ప్రసరింతుడు]

ప్రళ. — పరంగి పరఖండప్రభుప్రలనుపచరించుము ప్రియవ్రత,

ప్రయ. — చిత్తము, దేవర. (నిష్క్రమించును.)

ప్రళ — సమమంత్రము వెల్లడిపఱచెదము మా యంతరంగనిర్ణయమును, అం దిమ్ము అదిగో నా పటమును, ఎఱుంగుడు మూఁడుభాగములం ఒంచినారముని మారాష్ట్రముకొ, మఱియు మా దృఢనిష్ఠయమును, ఈ ముదిమిచి మావలనం దొలగించుకొండమని సమస్తవిచారముల రాజకార్యములను పీచిచి నిక్షేపించెదము యశావనభుజములపై అటు మేమును భారవిముక్తులై మరణపుదెసఁ బ్రాఁకొము మెల్ల మెల్ల గ. మా యల్లుడ, గోణవాలక, ఓయి తత్తుల్యుడౌ నల్లుడ, ధవళవర్షుడ, ఈ గుంటపఁ బ్రకటింప దృఢనిష్ఠులము, నరుసన మా పుత్రికల స్త్రీధనముల నడియెయోహార్గము ఇపుకే వారించుట కికి ముంజెంతయు కలహములుట్టకండగక. రాజకుమారులు, పరంగిపరఖండులు మా కనిష్ఠపుత్రికాప్రేమకై బలు వ్రత్యులు, సిడిపినాథుమన సభయందు తమ కామయాత్రల నిలిపినారలు, వారికి నిచ్చట, బ్రత్యుత్తరం బీవలె. తెల్పుడు నాకు నా

తనయలార, — ఇన్నజే పరిత్యజింప నుద్యుక్తులము, ఈ రాజాధికారము, నీ రాష్ట్రపుస్వామ్యము, నీ యుద్యోగపు సమస్తచింతలఁగాన — మీలో నెవరితో జెప్పదము మమ్మల సత్యంతముఁ బ్రేమించునదని? అంతట సస్యపు ప్రీతికి సదృశమా యోగ్యతఁగైకొని మా యాదార్యమునఁ బ్రాప్తిప్రముఁ గావించెదము. గరళవల్లి, మక్షేష్ఠవృత్రికా, పలుకుమ మొదటను.

౧౪ — బాబయ, నా ప్రేముడి యెట్టిద, మాటలకలవికాదు మచ్చనోగతముఁ జెల్పి ఈ నేత్రపీఠముకంటెను, పీఠుణ విషయమా దిగంతరమకంటెను, దిగంతరమున విహరింపనా స్వేచ్ఛకంటెను హెచ్చుగభావించెద మిమ్మును, వితనో విలుచనో యనర్థ్యుమా దేనికంటెను, సిరి, సంపద, ఆయు, రావోగ్యము, రూపము, మానము, ప్రాణము కంటెను ప్రేమించెద, నెచ్చట నెప్పుడు నేతండ్రి నేడిస్త జెంతటి ప్రీతితోఁ బ్రేమించెనో, ఏ బిడ్డయం దేతండ్రి యెంతటిప్రేమనుఁ జూపెనో యంతటిప్రేమతో, నా ప్రేమనుఁ జెల్పలేక యూఁపిరి బలముడిగె, నాలుక కడల దాయె; ఈ యుపమలచేత విశదముగాఁగల యంతకంటె సత్యధికముగ మిమ్మునుఁ బ్రేమించెద.

అవ్వ—(కూక) ఇంకేమిచేయ సమ్మతమౌదయ 'ప్రేమిం
చుట, మఱి యూరకుండుట.

ప్రశ—ఇల్లిడిగో నీ యెల్లలకంత, ఈ గీత మొదలు కొని ఈ
గీతదశకను ఈ ఛాయాపృతగాధారణ్యములతో, నీమహా
ఫలవంతములగు విశాలసమభూములతో, సమ్మతములతో
విస్తీర్ణమగు నీ కేదారప్రాంతములతో సహితము, నిన్న
రాశిగజేసెదను నీకును భవభవత్తునకు నుదయించు
సంతతి కియ్యది శాశ్వతభోగ్యమయ్యెను ఏమిచెప్పనో
మా ద్వితీయపుత్రక, మా ప్రియతమ రచయిత, కోణవాలక
స్లభ? వచింపుము.

రజ—వేయునేల, నాయన? నేనును, అప్పయం బోసిన
పోతలోని లోహమే కావున నన్నను నావిడ మదింపు
చొప్పుననే మదింపకొందు. సత్యము నరసిన, నాడెడి
మున నెలకొన్న యా ప్రేమము బలువిడే యాయమ
యుదహరించె, కాని, భేదిమేమన, చించక కొలుత
వడియె నక్కయ; ఎట్లన, సత్యస్థమగు నింద్రియగ్రామ
మంతటికిని విషయములగు సమస్తయితరనుభవములను
శత్రురాలిగ నన్ను బ్రకటించుకొనియెద, గావున

ప్రేమలగు దేవరవారిఁ బ్రేమిందుటకింట మఱి దేనియందును ఆనందవలేశమును నెఱుంగనిదానను.

అమృ.—(తనలో) అట్లైన, బీద యమృతహృదియ ! అయినప్పటికిని బీదరాజిని కాను, వీలనఁగ, నాదుప్రేమము నా నాలుకకంటె నతిసుధగమేను.

ప్రళ — అద్దిర ! నీకును నీ సంతతికిఁ జాశ్వతస్థితియయ్యెను మా శుభరాష్ట్రమం దీ పుష్కలతృప్తియము, గరళకభాగమున కిది వెనుదీయదు వైశాల్యమున, సస్యసమృద్ధిని, సౌందర్యమందుఁగాని, మఱి, మా యానందమా, కనిష్ఠపు లఘిష్ఠవైశు, ఎవతె లేవలపుకై ఁరింగిదాక్షులు స్వరఖండపుక్షీరము జిగీషతోఁ జెనంగుచున్నవో, ఆ నీవే మనఁగలపు చెందుటకై నీయప్పలకన్నను హెచ్చుధనాధ్యమగు మఱియొక తత్వీయము? నచువుము.

అమృ.—ఏమియు లేదు, మహాప్రభో.

ప్రళ.—ఏమియు లేదూ !

అమృ.—ఏమియు లేదు.

ప్రళ.—ఏమిలేదుగి. ఏమియు లేకపోవును. నుచువుము మరలను.

అమృతము—ఎంతటి నిర్భాగ్యుడాలను, నా గుండెయి న్నా నొక
కుబికించలేసిదానిని; మహాప్రభువుల బ్రేమించుచు ను
స్వధర్మపు మేరకు; హెచ్చు లేదు, తగ్గునులేదు.

ప్రళయము—ఎట్టెట్టా, అమృతహృదయా! దిద్దికొమ్ము నీ నిరహంస
నొకించుక, లేచివో, నీ భాగ్యముల కష్టము విచ్చెడి

అమృతము—మంచిది భుజ్యప్రభో, తమరు నశించి నాకు,
పెంచినారు, ప్రేమించినారు నేనును, అమృతముల దీప్తి
కొనియెద అత్యుచితముగా, పనివినియెద, బ్రహ్మపాద
పదము, బూజించెద నా యప్పలేల మగల సేవించు
నింపార మిమ్మునే బ్రేమించుట నిబద్ధియై భాగ్యమున ను
నే బెండ్లియాడిన, నా ప్రీత్యభిజ్ఞున జేకొను నా పెం
మిటి నా భక్తిని సగంబునకు బాతు డగు, నా శ్రద్ధా
సగమును, సేవలో సగమునుం బాల్గొను నిక్కము. పెండ్లి
యాడను నా యక్కలంబలె, తండ్రినే యశేషముం బ్రే
మింపవలసిన.

ప్రళయము—అయితే దీనితో నీ హృదయముం గమించునా?

అమృతము—సత్యము, మహాప్రభో.

ప్రళయము—ఇంత లేచబ్రాయము, నింత టయోమయమునా?

అమృతము—ఇంత లేచబ్రాయము, నింతటి సత్యము.

౧౪ — కాని ముట్టలే నీ సత్యమే, మఱియును మత నీ ధనముగ వలన విడిగో నా శిష్యము ఆ చండాంశుని ప్రచండతానాశీగ, చయ్యోచదీశుని రాజాచారమహిమము ల్సాశీగ, మనము మనుటయు చనుటయు నే గ్రహముల ప్రభావమో యా ప్రభావమంతటిసాశీగ, నిడిగో పరిత్యజించితి నా పితృవాత్సల్యత యంతటి, నక్తసామీప్యత సంబంధములంతటిక, మఱి నా డెందమునకు న్నాకును బాష్టిగ నశ్యమై విశుభావంకడ నీ క్షణమునుండి యావజ్జీవిముక. ఘోరకృత్యుడౌ శకుండను కూరరాక్షసులను, తుభితస్వోదరమునఁ బూరింపను స్వోదరజన్ములకే కోసి కూరిలు వండు క్రవ్యాదులు, నోని పూర్వము నుత్పత్తికా, నినుంబలె నా సామీప్యముం బొందెడు, కనికరము నందెడు, అవదన్ని వారింపంబడు.

సీత, — ప్రసాదము మహాప్రభో —

౧౫ — ఊరకో. హితక్షీర్తి! అడ్డకుమోయి తెక్కచిలువకుండాని యొక్కెఱకును నడిమిని. దీని నెంతయు సర్దిలింబెంచితి మఱి యెంచితి నువ్విభూరంగ దీని హితపోషణమున నా ముదుసలితనంబును నెప్పునిం గడఁచను. అవతలికి! నా చూపుచు బడకుము! ఈ జనకహృదయము

దీనియండుండూడదీయుచంతనిక్కముగ నాశవగర్తము
 శాంతినొసంగుత నాకు! పరంగీశ్వరుం బిలుపుము; ఎవరు
 కదలుట? పరఖండునిం బిలుపుము. కోణాధవభూతి, నాజంట
 కూతుల భూములతో, ఈ మూడవవాలినిం బంచికొండు
 నిష్కపటత యని యది పేర్కొను గర్వము దానికిఁ
 బెండిలిసేయుత! మీ యిక్కజీనిం గలిపి ప్రతిష్ఠించెద నా
 యధికారమున, నా యగ్రగణ్యత, న్రాజబృందముం బరి
 వేషించు సమస్తవైభవాడంబరంబుల. మేమోయన, మాన
 ముపంతుఁగ, శతయోధులుమాత్రము యుత్తవృద్ధియు
 నేవింపఁగ, నావర్తనమున మీ గృహముల వాసముఁజేసె
 దము. ఇంతమాత్రము నింక మాయందుంచుకొనియెడఁగ.
 రాజుపేరును తచ్చిహ్నుములగు బిరుదుల యావళి
 నిష్కటిక; సీమనువేలుట, పశులఁబట్టుట, తక్కి, స
 యస్మిటి జరుగుఁజాలును, ముద్దుటల్లుల, మీవియైయుండుత
 దీని దిటపుకటపను, ఇందం డీ కిరీటముం మీ దిస్తఱుం బంచి
 కొనుడు.

(కిరీటము నిచ్చును.)

హ.ల.—రాజస్య ప్రళయమతీశ్వర, మిమ్ముల నిరతము నాతో
 డుఁగ గారవించినాడను, నా తండ్రికింబలె నయ్యము

నూపినాడను, నా యనుంగునాధునిగ ననుసరించినాడను, నా పాళీఁటిప్రాపుగ నాజపములం దలంచినాడను, —
ప్రశ్న.—వింటిని వంచి యల్లియ నీడ్చియు నైఁది, అచ్చువేటునం దొలఁగుము.

హిత — అయ్యుండు పడుటయే మేలగు. దాని ములికి నాయీ గుండియలో దిగనాటఁగః హితకీర్తి యవిఁతుఁడగు, ప్రశయమతికి మతిభ్రష్టత వచ్చిన. కీమి నేయఁగలవోయి ముసలి బడుగా? ధర్మపు పలుకుటకు ఒడియునని యెంచెదవా, ప్రభుత్వము యిచ్చకంబులకు లొంగుచుండఁగ? స్పష్ట వచనంబునకు గణ్యత బద్ధము, రాజకాంక్షీర్థము మార్థ్యమునకుఁ బడుదుండఁగ. నీ యాక్షను త్రిప్పివేయుము. దీప్తిలోచనా పరుడవై ఈ పితౄచపుత్రాంధర నాఁపు నేయుము, ఉత్తరవాచి నయ్యెద నా యురుతుతో నా యీ నిర్ణయమునకు, నీ కన్య పుత్రకామనీ అధమురాలుగాదని నిఁకుఁ బ్రేమిండుట యందు; మఱియు నవ్వారు క్తిహృదయులుంగారు, ఎని మంకభాషణము శూన్యతం ఘోషింపదో.

ప్రశ్న.—హితఁడవోయి, కేవలము వలసిన, చాలింపు మింతట.

హిత. — నాజీవము నెన్నడును నెంచలేదు, కుదువయే యనక,
నీ శత్రుల మార్కొనఁ బంపెమై యొడ్డను : భయమునఁ
బడచు దానిఁ గోలుపోవను నీ డేమమే నిమిత్తమై
గంపిన.

ప్రళ. — తొలగుము ఎదుటను !

హిత — కన్నుంచి చూచుమ ప్రళయుడ ; ఎప్పుడు నన్నుండ
నిమ్ము సీకంటికిఁ దెల్లని గుటియై.

ప్రళ — ఇదిగో, జగచ్చక్షువు చూడఁగ, —

హిత — ఇదిగో, జగచ్చక్షువు చూడఁగ, రాజ, నీవేల్పుల
యెదుట వ్యర్థము శపథముఁ జేసెదు.

ప్రళ — ఓరి, మాశ్రిత ! మరాత్తుడ ! (కరవాళము పైకెలు వైచును)

ధవ — కోణ — మంగళమూర్తీ, శమింపుడు.

హిత — కానిమ్ము : చంపుము సీవైద్యుని, మఱి కట్టణము
నొసంగుము నీ దుష్టవ్యాధికి. నీ యాజ్ఞను మరలం
పుము : లేదా, మొఱులు వెట్టి బొబ్బరింప నా కంఠము
నకు శక్తి యున్నంతవఱకును, నీ సేత కడుఁ జెట్టయని
యార్యక మానను

ప్రళ. — వినరోయి మాట, ధర్మభ్రష్టుడ ! నీ రాజవిధేయ
శక్తినిండుక, విను నా నడుపుచు ! మమ్ముల వ్రతంగలఁ

జేయ యత్నించితి కావున, ఇందాఁక మేమెప్పుడుఁ
దెగించని ఓతిని, అతిక్రమించిన గర్వంతో మా ఓండ
నయినకును మా యధికారమునకు నట్టిముఁ బశితివి
కావున, ఇట్టి దుర్విసేతిని మా నైఁజము న్నాస్థానముం
భరింపఁ జాలమిగా, మా ప్రభుత్వము మార్జితపటచుచు,
న్నీ కీ శిక్షకు విధించెదము. ఇదు దినములు నీ కిచ్చి
దము, ఆయిత మగుటకు, నీ లోకపు బాధల న్నిను నీవు
కాచి కొనుటకై, మఱి యాటవదినమున మా రాజ్య
మునుండి నీ యసహ్యపుముఁగ్గినిం జెడ మోముఁ జెట్టు
ము; మఱి యటుమీదను పదియవ దినమున ని బహి
ష్కృత కళేబరము మా భూములం బొడకట్టిన నా ని
ముఁ మే నీడు మరణము. లేచి పో! దివస్పతి సాక్ష్యము,
ఈ యాజ్ఞకుఁ బ్రతికారము దొరకదు

హేత — సుఖముఁ ఒడయును, రాజా. మఱి నీ పట్టన పట్టె
పట్టెను కావున, స్వతంత్రత దేశాంతరముఁ బోయి, బహి
ష్కారమున కిదియె యుక్తిపట్టయె. (అప్పుడ హృదయకు)
వేల్పునినుఁ దమయండ- కేర్చుత, కన్యకారత్నము,
న్యాయము నెంచి, బలు సత్యముం బలికితివేయమ!
(నిజనీ గర్వలకు.) మఱి మీ యతిశయ వచనముల

స్థిరచడతలు ముజువునేయత; మీ ప్రియభాషణ
ముల న్సత్ఫలములు పుట్టత. ఇట్టిల హితకీర్తియు
నోరాజస్యల, మీ నెలవుల నొందెడి; మహిమక నూ
తన దేశమందుఁ దనపూర్వప్రవర్తనము నాచరించెడు
(విష్కరిమాయ.)

[వార్యసూషము ప్రియవ్రతుండు తిరుగఁ బ్రవేశించును,
తోడ్కొని నుపద్ధి శుభ్రపతుల, నుపయిలఁచుచును]

ప్రియ — ఇదిగో పరంగీర్వర వరఖండములు, మహాప్రభో.

ప్రశ — వరఖండపు సీమంతుడ, మొదట నెన్నుఁ బలుక
రించెదము, మా కొమరితకై యీ భూపతితోఁ బోయి
కొని వచ్చినాడవు ఏమి కోరుదు వధమము ఆపెతో
స్త్రీధనముగ, ఎంతకుఁ దగ్గిన నీదు కామయాత్రనుఁ
పాలింతువు?

శిల్ప — మహారాజ రాజేశ్వరా, ప్రభువులనారు ప్రస్తా
వించిన దానికన్నఁ బెచ్చునకాశించను; తమరును అంత
టికిఁ దక్కువఁగ నొసంగ నెంచరు.

ప్రశ — బహుభునుండౌ వరఖండ, ఆపె మా పైఁ
శ్రీలింగ నన్నపుడు, మేమును ఆపెపై నట్టులే యుం
టిమి. కాని ప్రకృతము ఆపె విలువ తక్కువపడియెను.
అయ్య, అదిగో నున్నదాబిడ. అయ్యల్పమా, చూపు

జిత్తులు న్నాకు రాసిది నేరమే యయిన. ఏలన నేఁ
జక్కఁగఁ జిక్కింప నది ముంఘండు సేయుమఁ గాని
మూటల మూట ల్విప్పనేర--తాము సభవారికిఁ దెలి
యఁ జెప్పదురని, ఏడియు దౌవ్యపు కలంకము కాదని,
మఱియే మఱినత కాదని, యే యశౌరవ చరితము
కాదని, తమయనుగ్రహకటాక్షముల నానలన నప
హరించిన హేతువు; మఱి యెయ్యది లేనిదో నాయెడ,
నేని లేమియె నాయెడ హెచ్చిన కలిమి యయ్యెనో
యందున కేయని, యది యేమన, విడనాడక బతిమాలెడి
కనుమాపును, నాయెడ లేదని నే సంతసించు నిమ
నాలుకయు, ననఁగ డీని లేమియె తమ ప్రీతిని న్ననుఁ
బాపెనని.

ప్రస.—కడు మేలయ్యెడి నీ పుట్టకుండిన, న్నన్నింతకంటె
నెచ్చుగ సంతసించఁ జేయమికంటెను.

సు బ —అయూరె యింజైనా,—ఒక సహజపు సంకోచము,
ఇయ్యది తఱుచుఁగ, తరుణ మరసి చేయ నెందిన
కర్జముం ముంఘండుఁగం బలుకులం గూర్చలేనిది? వర
ఖండ మండలేశ్వర, యే మవియెదు నీ వీ ముద్దరాలికి
వలపు వలపు కాదు వల గుఱియగు వలఁతియిండ్లి కడు

దర్శనం బొడనూపెను నడచేయెకటను లతో కలిసిన
దైన పలయునా నీ కీ జడరాలు? లనయంతట శే (ప్రే)
ధనము సూ డిబిడ!

శల్క.—రాజేశ్వర ప్రళయమతిన్నా. నామె యిచ్చెన
మంతిరె యా భాగమె యిచ్చినం జాలు మండి, యిచ్చి.
నీ యమృతహృదయం జె పెట్టెన, వరఖండపు వడ
లేళ్ళిరి గాగరు.

ప్రళ.—కూన్యమే? కేధము పట్టితి; పృథ్వీప్రతుడను

శల్క.—అయ్యో పాము, అహ్మయి, అవతల దిండ్లి
నల్లు కోలు పొలివి, అవతల దిండ్లి కొడుకునుం గొలు
పో పలనె.

అహ్మ.—చాలింప వచ్చును శల్కప్రతుడు! శల్క—లాగపె
యాతని పలకొక్కలు కావన, వే నెన్నడు నప్ప
వాని కాలినై మెలగం జాలను. పలదు నీ పతిశ్వమ.

సు ౧.—అతి సుందరి, యమృత హృదయా, మహా ధన్య వే
నీవు, బీడరాలయినను; పరిష్కారంతవె, పరిత్యక్తమైనను.
అతి ప్రేమవే, యశమకం బొందియు! సిన్నును ని
గుణగులు జేపెట్టెదనిదిగో, న్యాయమె యియినం శం
బట్టుట సరాశృత రన్నము. జేజేల, జేజేల! ము.

స్ఫురేమిడి, వీరి యత్యనాదిరపు టుజేతు వలన నా
వలపు జాబ్బల్యనూన యజేతుగఁ దేజరిల్లుట. ధన
హీనయైన తమ పుత్రికామణి, ఓ భూషణి, నా భాగ్య-
బల శోడ్డఁబడినది, మాకును, మా ప్రజలకును, మా రమ-
ణీయ పరంగి స్థానమునరును, జేయునేల? మా సర్వస్వము
నకును మహారాణి యాయెను; జలప్రాయు ల్వర
ఖండిపు చూడలక్షతు లందఱు విచ్చినాఁ గొనలేదు నా
యొద్దనుండి యీ వెలలేని యనగ్భ్య నాదీరత్నమున్.
స్వస్తి జెప్పము వారి కమ్మతహృదయ, విషమభిధా
నైనను ఇచ్చోటుఁ బొనెద వీవు, ఇనుమడికలు మేలగు
నుఱి యొక చోటును బడయుటకొఱకే.

ప్ర. — పడయుము దానిం, బరంగిశ్చిర నీవే; నీయజ్ఞానా
నివృద్ధియును; వీలన, మా కట్టి కూతురు పుట్టనే కేమి
తే, మఱి యింకెన్నఁడు దాని మొగమునుఁ దిరుగన
పొడరు జూడము. కావునం, బో, నద, యిష్టమే మా
చునుగ్రహముం, మా యరురాగముం, మా యాశీర్వాద
నింబును నేమియు లేకయె. రండోయి, గణ్యకా మ
ఖండప్రసమంతులు.

(పాంగుఘోషము. నిష్క్రమింతురందఱు, సుబుద్ధి, గరళవల్లి రజనీతి,
అమృతహృదయలు రఘు).)

మమ — అనుష్ఠానము నీయక్కః యోగ్యం.

అమ్మ. — మన నాయనగారి రత్నములారా! నాకాశా కన్నులతో గవలి వెలుచున్నది యమృతహృదయ పదలిమియు నే నెఱుంగుదు మిమ్ముల నెట్టిచారో మీరని; ఇట్లైనా రావునఁ జెప్పిన నెంతయు మీ కెరిగూరిం బేసి గ్రుచ్చి మన నాయనగారి నడుపునఁ గనుగొనుచు; మీరు బయలుపడచు బత్తిమాటల కాయల నప్పుడెప్పుడఁ బయింపఁజేసి, నామాటలఁ బాటించు నతఁ కృపాకటాక్ష మాయనకుండిన, నాయన గుఱకాకె నేలగు వోటికిఁ బుట్టెను. ఈ మాటలతో మీ యింద్రియ నెలపు బుచ్చికోనియెడ.

౧౬. — నీ జేమియు వాఁధిం నక్కఱలేదు లే మా కన్నులముల.

౧౭. — నీ చమపుకొమ్మ నీ యాశ్వులం బడుపు కరణాని, నైకొన్నవాఁడు నిన్ను బచ్చిపెట్టిన బిచ్చమై, కనికన జేసువీరితిని; కానఁ దగినదే నీ కీ యప్రియము తగు చానికి ప్రియముఁ జూపవలయు.

అమ్మ. — కాలము వెలువరించు మీ చిక్కు మెలుగుల నెక్కలితవపు దాఁచనలకుఁ బోవముల నెవరు పూనికెట్లు

రంగము II గుళిస్తాన సామంతుని దుర్గము.

(ప్రవేశము వృష్టబుద్ధి, ఒక జాబునో.)

దుష్ట.—ఓసీ, ప్రకృతి, నీవే నా యిష్టదేవతపు నీ శాసనము నకు నా కైతఃకర్మములు బద్ధములు. కాన నే నేల మా చార కంటకములో నిలువవలెను. అట్లు నిలుచుచు నేల సేయకొనవలెను రాష్ట్రవాసుల యాశంకలు నన్ను శిక్త భ్రష్టుని గావించి, నదియు నెవఁడో యొక చున్నట్ల! వాఁకింటె బండ్లెంతో పదునాలుగో నెలవెలుగులు వెనుకఁ బట్టిలి నెట నేల ధిగుటకు? ఏమి మహా ప్రమాదము? ఏల నన్ను జారజుఁ డనియెదరు? నేనెట్లు నిచుఁడ నైతి? నా యవయవములు పొరిదుగఁ గూర్చిఁ బడియుండ గ, నా బుద్ధి విశాలమై యుండఁగ, నా చూకారము సలక్షణమై యుండఁగ. ఒత్తివ్రతా జనెతునకు, బలై నైదిచ్చులు సమరి యుండఁగ? మమ్ము లేల హీన జాతులని ఘుద్రించెదరు? హీనతతోనా? జారజన్యలా? హీనము, హీనమా? మంచిది, కానిమ్ము, ధర్మజుఁ డగు ప్రేమసింహుండ, 'నీ భూమి నాకు రావలెను: మా నాయన ప్రేమ దుష్టబుద్ధిమీద నున్నది, ధర్మజునితువై

సంతయో యంతయో; ఒహ్సగిను మాబ-గత
తుయ! మంచిది, నా ధర్మజనితుడ, ఈ కాగితము
లింపెన, మఱి నా కల్పన సమకూరిన, దుష్టబుద్ధియన్న
దర్శనితుడు నుజనితుని సత్యశియిండు. నేను పెరిగెదను:
నేను పద్ధిల్లెదను: ఒహ్సా, దేవులారా, జారజనితుల
వాలిట నుండును.

(ప్రవేశము, ప్రియవ్రతులకు)

ప్రియ — హితకీర్తి యిట్లు రాజ్యభ్రష్టుడగుట!

శ్వరుడు చలముతో నూరు వెడలుట! రాజునీ రాత్రి
యరుగు చెడుట! తన యధికారమును సంతకింప
చేసి యిచ్చుట! జీవనాంశమునకు లోక ఒత్తికొనుట!
ఇహలోకము ముగియుట చిత్తినిత్యము పుష్టిక యా క
బుననే! దుష్టబుద్ధి, ఎట్లున్నావు. ఏమి సమాచారము!

దుష్ట — ప్రభుత్వముల దయకు బాతుడ, నేమియు లేదు.

(కాగితమును దాచును.)

ప్రియ — ఏలంత కడకతో దాచి యత్నింతు వా కాగిత
మును?

దుష్ట — నా కేమియు సమాచారము లైలియవు, ఏమి
ప్రభో.

ప్రయ. — సీ వా చదువుచున్న కాగిత మీమిటి ?

దువ్వ. — ఏమియు లేదు మహాప్రభో.

ప్రయ. — లేదూ ? ఏమగత్యము, అట్లయినచో, సంతటి విద్యతో బెడరుచు వేవేగముం దాని నీ జేబిలో దోచునా ? ఏమి లేమి యనువానికి దన్న నాచి కొన నింత టగ తగము లేదే చూతము, తే రమ్మ, ఏమియు లేకుండిన, నాచు నులోచనము లక్కఱి యుండదు.

దువ్వ. — ఆయ్యబాబు, మనవి జేసెద, మన్నింపుడు నను షూ యన్నయ్య పంపిన యుత్తరంబది, యింక దాని సంతయుఁ దుది ముట్టచుఁ బరిశోధిం లేదు, బదివిసంత పఱకుఁ జూచిన, నది తమ చదువునకుఁ దగినదియుకాదు.

ప్రయ. — ఇచ్చొక్క యిక్కడఁ కాగితము న్నాచేతికి.

దువ్వ. — అచరాక్షిని సగుఱును దీని నుంచినా, నిచ్చినా. ఇంకలి విషయములు, నేఁ బదివిసంత పఱచును, గర్వ గోర్వములు

ప్రయ. — ఏది చూతము, చూతము తే.

దువ్వ. — మాయన్నయ్య పక్షము సమాధానముగ, నా నా విచారము బరిశోధింప నిట్లు చవి చూపి వ్రాసె బోలు.

[ప్రళయ — (చిక్షాభ్రమ). ౬ వాక్యకృతమును ఇంత భక్తితో గంభీరమున నాచార సీతి, యీ పృథ్వీని జేడఁ గావించెడి మహాయువ్యమున నతిభోగ్య భాగములు : మన భాగ్యములం దెంతటిక మనల నటంకపఱచెడి, మనలకురుచి కేవల గించు ముసలితనము వచ్చుదాడ. ౨లహీనముం మోసమునగుఁ దెలుపఁ గలది లేంపాయె, నీ పృథ్వీపై పుత్తుని నిర్బంధ శాసనము : ఈతఁ డిట్లు శాసించుటకు హేతువు తన శక్తి సమర్థ తేమియుఁ గాదు, మఱి యా శాసనమునకు వశవర్తులమై లొంగి మెలంగుటయె. ఇప్పు నాయొద్దికి, దీనిఁ గుఱించి సీతోఁ బెచ్చుక సంభాషింపవలయు. మన నాయన శయనించిన, నే మేలుకొలుపువఱకు, నీ వసుభవింపఁ గలవు ఆయన భాగదేయంబున సర్వభాగములు శాశ్వత భోగముగ, మఱి మరొకదవు నీ యిన్నయ నెయ్యంపుఁ దమ్ముడవునై. ప్రేమసింహుడను.” హం—ఉపహాసకమే!— శయనించిన నే మేలుకొలుపువఱకును,—నీ వసుభవింపఁ గల వాయన భాగదేయమున సర్వభాగములు,—నా కొడుక ప్రేమసింహుడను! వానికి చెయి వచ్చినా దీని వ్రాయుటకు? గుండియయు మెదడును దీనిఁ బుట్టించుటకు?—ఎప్పుడు వచ్చె నిది నీ చేతికి? ఎవరు తెచ్చిరి?

దుష్ట — ఇది నా యొద్దికిఁ దేఁ బడ లేదు, ప్రభూత్తిమ; అందున్నది నేర్పు, నాకు దొరికెను నా యొంటిగది (దాఁపుట్టిలు చాటలు) కిటికినిఁ బడవేసి యుండఁగ.

ప్రియ. — నీకుఁ దెలియునా యీ వ్రాలు నీయన్నదని?

దుష్ట — ఎక్కణము చక్కనిదేస, మహాప్రభు, నే నొట్టఁ బెట్ట నోఁపును నతనిదే యగునని; కాని, యా ఎక్కణము పట్టి చూచిన, సంతస పడుదు నతనిది కానుండుకయని.

ప్రియ — అతనిదేస

దుష్ట — అతని వ్రాలేను, మహాప్రభో, కాని యతని హృదియ మీ సంగతుల నుండవని నన్నెద.

ప్రియ — నిన్నెపుడు విటుముచువు ఈ కర్ణమున శోధించి లేదా యతఁడు?

దుష్ట — లే దెప్పుడు దేవర; కాని తఱుచుగ వినిన వాఁడతఁడు స్థాధిపతిగఁ దగవని, యేమన్న, కొడుకులు నిండు బ్రాయముఁ బడసి తండ్రులు బిడ్డగఁ జూచుచు నుండిన, తండ్రి కొడుకు ప్రోవున మెలంగ వలయుననియు, కొడుకాతని చచ్చుడిని బరామరిసింప వలయు ననియు.

ప్రయ. — ఓరి, దార్జన్యడ, దార్భాగ్యడ ! ఆతని య
య్యభివ్రాయమే యీ ఉత్తరమునందు ! ఓరి ఘోరి
దురాత్ముడ ! దారుణ, గర్విత, తీర్థస్థితి దురాత్మక
లిక్యమునగును అనమదా ! పోరోరి, నెమకుమునాని,
వారి బట్టికొనియెడ ; ఇగువాకక స్మరంనుడు ! ఎక్క
కున్నాడు వాడు ?

దప్త — నాకు, ఒక్కఁగఁ దెలియదు, మహాప్రభు. మా
యన్నయ్యను, గుఱించిన తమ యాగ్రహమును నడిచి
యంఁ జిత్తగింతులేని, ఆతని సంకల్ప మెట్టిదో య
ంతకింటి బలతరి నిదర్శనము నాతనివలన సంపాదించు
దివకను, తమరు వెళ్లనది శ్రేయస్కర మున్నగు,
సంకనకు మాటుఁగ, సతని యుద్దేశమును ఇదమిత్థమని
తెలిసి కొనక, యిచ్చెయిం బలాత్కరించి ప్రయోగంబు
జేసితిలేని, తమ గౌరవమునం గొప్ప చిద్రిం బప్పలేల్లు,
మఱియుఁ బితృభక్తి రాజిల్లు సతని హృదయమును
చిన్నాభిన్నపటము. ఆతని కొఱకు నా ప్రాణమునైన
పాధ్యము వఱసఁ జెగించుడు, గౌరవీయులు తమ పై
నాభక్తిస్వరూపమును బరిశోధింపను వ్రాసినాడని, మఱ
యెటువంటి దురుద్దేశముతోఁ గాదని నిరూపించుటకు.

దృష్ట — ఇదియె యీ లోకపు ట్తెరయమా మోసంపు మా
 ధ్యము, ఏమన్న — సంపదలో మనకు బాడ్డ్యము వచ్చిన-
 తఱుచుగ నిదియు మన యతిక్రమ శీలతాఫలంబే—మన
 దూషదల మూలంబు లని యెత్తి పొడుచుట, నూర్చుచి,
 చంద్రుని, సక్షత్రముల; మనమేమో విధితేక స్రోహుల
 మయిన యట్లు; వేల్పుల బలిమిచే విధవలమయిన యట్లు,
 గ్రహ గోళముల యుచ్చతచే దొంగలము, దోపిడి
 కొండము, ద్రోహులయు సయిన యట్లు; గ్రహచారపు
 ప్రభావమునం బలాల్కారమునం బంధించి యెగు
 పోతులు గల్గకాంపరు లంజెకాండు సయిన యట్లు;
 మన మెంచెదమఁ జెట్ట పాల్పడితిమో యిది యెల్లను చైవ
 నిర్భరధమట, ప్రేమసింహుడు —

(ప్రేమము ప్రేమసింహుడు.)

భారీ' తటివేచి వచ్చుచున్నాఁడతఁడు పురాతన నుభో
 దయపు ఉపసంహారంబు బొలెఁ నా సూచనాభావ మే
 మిన్న, ధూర్తవ్యాకులము, ఒక నిట్టూర్పుతో గూడ
 వెట్టింటి వేంకటాయ లాగు ఓరన్న, ఈ గ్రహములు ఈ
 విగ్రహములం జూపుచున్నవి రోయి' మా, ధా, నీ, గా
 ప్రేమ — ఏమిరోయి, తమ్ముడ, మట్టబుడ్డి' ఏమి మహత్తర
 యాలోచన నీ చేయుచది?

దుష్ట -- అలాచింతి మహా నన్నయ, మొన్న మొన్న
చిదివిన యొక సోదెను: గుఱించి, ఏమి రాగలదో ఈ
గ్రహణముల వెంటి.

ప్రేమ -- దానిని గుఱించి కేవును చిలించు వాడవే?

దుష్ట -- నే వాక్రుచ్చెద నీకు, వాడు వివరించు ఫలములు
తెల్లముగ వెంటిచుచున్నవి, వ్యసనాస్పదములుగ;
ఎట్లు, బిడ్డలను గన్నవారికి నరహజ శాత్రువులు;
మరణము, మృత్యుము, పురాతనపు నేహముల విచ్ఛేద
ముగట, రాష్ట్రములో విగ్రహ విత్రేదము లంట,
రామీద ప్రభువుల మీద శాపములు దుర్భాషణము
లంట, అశక్త్య యపకర్మములు, అచూసములు,
విశ్రుల పరవేశోద్వాసములు, సైన్యములం గలహ
మాలు, వైవాహిక బంధ శ్చేదములు నింకెన్నియు
కెన్నియువోయంట నా నోట రాచివి, జ్ఞప్తి కందనవి.

ప్రేమ -- ఎంత కాలమాయె జ్యోత్య విద్యాశ్శివై?

దుష్ట -- రా రమ్మ; ఎప్పుడు జూచితె నా నాయనను కట్ట
కడపట?

ప్రేమ -- ఏల, నిన్నటి రాత్రినే.

దుష్ట -- అయితో మాటలాడితివా?

ప్రేమ.—ఓ, పూర్తిగ లెంప గంటలు.

దుష్ట.—సమాధానముగ నే నెలపు పుచ్చుకొంటివా? ఆయన
యందు మాటనుగాని ముఖ చుప్పించి గాని మాయనయ
దేమియు నప్రియ నూచకంబు జూడలేదా?

ప్రేమ.—ఎంతేనియు లేదు.

దుష్ట.—చక్కగ జ్ఞప్తి జేసికొమ్ము నీ మందలన కారాధిపతి
యందువో: మఱి నా న్రాధిపతి చంకరించి యాయన
నరులంబు మానికొవ్వు, ఒక్కంత కాలాంతరమాయన
యప్రియపు వేడిమిం జల్లార్చు వలయును; ఈ నిమిషమే
నా చల మాయచలో నెంత నేరింపి క్రొవ్విల్లు
చున్నాంటె, కేవలము నీ శరీరాహుతితో నూడ వాల్సి
చు తరుడయ్యెను.

ప్రేమ.—ఎవడో ధూర్జును నాకు నీ వ్రాసెననినాడు.

దుష్ట.—అరియె నా సందియంబును. వేరెది నెన్ను అత్యంత
యాత్న నియమముతో సహనము జేసికొని యుండుము,
అయిన క్రోధవేగము మందగించు వలయును; మఱి, నా
మాట నాలకించి, నాతో సహితము మల్లము నా కు
నరులచు, అచ్చట నుండి తలమాకి నిలుచి దీని
కొని వెళ్లెద, మన ప్రభువుల వారి మాటలు నీ విన్నల

బసు చోటికి : బాబు, పుణ్యము నీకు, పద, పద ; ఇదమ్మ నా తాళపు చెయ్యి, వెలుపటఁ గదిలుదువేసి, నాయుఘడవై వెళ్లుము.

ప్రేమ — నాయుఘడఁగనా, తమ్ముడు !

దుష్ట — అన్నయ్య, నా ముత్రము నీ మేలుకే కేను. నాయుఘడవై వెళ్లుము. నే యోగ్యుడను కాను, నెనుఁ గూర్చి యించుకైన మేలెంచిన వారలుండిన. నే విన్నదియుఁ గన్నదియు నే వెల్లడి చేసినాడఁ : కాని పేలముఁగ, దాని కలహపురుం గోరగింతయు నెచ్చట మఱి చూడఁ జాలుదు, నెట్లు వర్ణింప నేర్తు ! కరుణించి, యవతలికి.

ప్రేమ. — విందునా నీవలనం జెచ్చెర ?

దుష్ట. — నీ సేవకుండ, నీ యుద్యోగమునందు. అఘు
(విష్కరించు ప్రేమసింహుడు.)

విశ్వస్తుడు మా ప్రియవ్రత బాబు ! భ్రాతృసింహము మా ప్రేమసింహ యన్నయ్య ; ఒరుల కేకీడును నెంచ నేరడు కాన నొరుల కీడును నెంచ నోఁడు నలు సంతయు : ఈతని మాధ్యపు సత్యసంధత పై నాదొంగ జిత్తులు చులకనఁగ సవారిఁ జేయుచున్నవి !

నే నేమో కార్యముపై కన్ను గలవాఁడు. పుట్టుకవలనఁ గాకపోయిన నేమి, బుద్ధివలనఁ బడసెద భూముల. అన్నియు నాకు యుక్తమేను, వేని నేఁ బొసఁగఁ గూర్చ గల్గిన. (నిష్క్రమించు)

రంగము III ధవళవర్మ సామంతుని సగరు.

ప్రవేశము, గరళవల్లి, వసుపాలుడు, (నాపె మణివకాఁడు.)

గర — నాయబ్బ కొట్టెనా నానివాని, అతని విదూషకునిఁ జీవాట్లుఁ బెట్టినందునకు ?

వసు — ఔనండి, యవ్వుయ్యగారు.

గర — పవలు రేయిని నతఁడు నాపై తప్పుడు దూటులు కల్పించుచున్నాఁడు; ప్రతి గంటయు నేదో యవాఙ్మయతిక్రమణంబున బుడివడి రేగుచున్నాఁడు, వెంటనే మన యందఱికినిఁ గయ్యములు పుట్టుచున్నవి; నే సహింస నేర నబ్బ దీని; అతని యోధులు కయ్యాల క్రచ్చ లగుచున్నారు; తానును మమ్ముల నత్యల్ప హేతువుల కెల్ల గద్దించుచున్నాఁడు. వేఁటనుండి తిరిగి వచ్చు నప్పుడు నే నతనితో మాటలాడను; జబ్బుగ నున్నా నను; నీ పూర్వపు శ్రద్ధాభక్తి నేవలలో మందగించిన మేలు నేతువు! ఆ నేరమునకు నే నుత్తరవాడి నయ్యెద.

వసు.—ఆయన వచ్చుచున్నా రమ్మయ్యగారు ; ఆయనగొంతు
చెవులఁ బడుచున్నది. (కొమ్మల రవళి, లోపల)

గర.—నీ చిత్తమువచ్చిన యశ్రద్ధ నభీనయింపుము, నీవే
కాక నీతోడికాండ్రు సయితము ; మీ నడత ప్రశ్నంబు
నకు రాఁ గోరుదు : అది యతని కొల్లని చో, వెళ్లని
మా చెల్లెలింటికి ; ఆపె మనసును నాదియు, నే నెఱుం
గుదు, నీ విషయమున నొక్కటేను, ఏమన, నీతని చా
పలముల చొప్పున కాసింపఁ బడము : మోటుముదుసలి
వాడా, దత్తముఁ జేసిన యధికారముల నింకనుఁ బ్రయో
గించునట ! భగీరే, నా ప్రాణ మాన, ముసలి మొర
నులు పాలపాపలు మఱి ; వారి నడపుటకుఁ గూఁకలు
వేయవలెను బుజ్జగింపను వలయు—చనువునుఁ బట్టి
వారు శ్రోవ తప్పిన. జ్ఞప్తి నుంపుము నా యాడు
నుడువుల

వసు —చిత్తము, అమ్మయ్య.

గర.—మఱి యతని బంబులకు నీతోడికాండ్రు నొప్పరికపు
చూపులఁ దోప నిమ్ము ; అందుండి యేమి వచ్చినా బంది
లేదు ; నీ సంగడిండ్రకు అమ్మెయి బోధింపుము. వాని
నుండి నే నడసులు కల్పించు కోనవలె, కోనియెడఁ దక్షక

నా యల్లంబు వెల్లడి నేయఁగః నా శల్లెకు నీ తుణ
మునే వ్రాసెద, నా ప్రకారమే జరుపను. భాజనమునకు
సిద్ధముఁ జేయుము. (విష్కృమింతును.)

రంగము IV ఒక కూటము దానినే.

ప్రవేశము హితకీర్తి, నూఱుము.

హిత - సహజ కంఠమును దాఁడఁ జాలిన కటస్వర
ములనుఁ గూడ ణత చక్కఁగనే చేకొని ప్రయోగించి
నయెడ, నాదు సదుద్దేశము ఆపరిపూర్ణ కృతార్థతం గాంచ
వచ్చు, నెందునకై నా స్వరూపమునుం గోఁకి వేసితిని.
ప్రకృతము, వివాసిత హితకీర్తి, నిన్ను పరదేశమునకుఁ
బలియిచ్చిన వారికే నేవఁ జెసిన యెడల, తటస్థము కా
వచ్చును నీ ప్రేమించుఁ బ్రభుఁడు నిన్నతి ప్రయోజకుఁ
డని భావించునట్లు.

కొన్నల రక్షి, లోపల. ప్రవేశము, ప్రకయాయకుడు
యోధులు, ఇరిగయలు.

ప్రశ్న.—లేశకాలమును నేఁ దడయఁ గూడదు భాజనమునకుః
వెళ్లుము, సిద్ధపడవుము. (విష్కృమించు నొక పరిశరఁడు.)
ఏమది! ఎవఁడురా నీవు?

హిత — మానిరిని, కాబు

ప్రశ — ఏమి తెలియు నీకు? ఏమి పని మాయెడ?

హిత — నా చేస మంతమాత్రమో దానికి దక్కువపడదు
నా తెలివి: నన్ను నమ్మకమైన కొలువున నుంచువానికి
నమ్మకముగఁ కొలువు నేయును, కల దాపు కలవానిఁ
గను చెలిమిని జేకొందు' తెలివి హెచ్చి పలుకు తగ్గిన
వానితోఁ గలసి మెలగుదు, నీతికి లొంగుదు; అగత్య
మగునపుడు కార్యమునకు జడియను; చేపలు ముట్ట
నొట్లు.

ప్రశ. — పట్టివాడ వీవు?

హిత. — మహా సత్యహృదయుడను, మఱి బీదవాడను
రాజనకుం బఠె.

ప్రశ. — రాజకము బట్టి రాజు బీదగా నన్నట్లు, ప్రజా
ధర్మము బట్టి నీవంత బీదవాడవే యున్న, కడు జేద
వాడె కావలెను. నీకేమి కావలయు?

హిత — కైంకర్యము.

ప్రశ — ఎవరిం గొలుతువు?

హిత. — నిన్ను.

ప్రశ. — నన్నెఱుంగుదువటరా, ఓరి?

హిత — లేదు, బాబు; కాని నీ మొగముఁ జూచినఁ గా
వందు లన బుద్ధివేయు జాడ యున్నది.

ప్రశ్న.—ఏమది ?

హిత — అధికారము.

ప్రశ్న.—ఏమేమి పనులు చేయఁ గలవు ?

హిత — మంచి యేకాంతముల దాఁడఁ గల, గుఱ్ఱముఁ ద్రిప్పఁ
గల, పరుగఁ గల, సాగను కతనుఁ జెప్పట యందుఁ
జెఱుపఁ గల, తేట నుద్దిని మోటుఁ దనంబునం దెలుపఁ
గల; సామాన్య జనులు జేని దేనికిఁ దగియుండురో,
దానికెల్లఁ దగినవాడ; మఱి నాయందు గొప్ప యే
మంటెను చుఱుకుఁ దనము.

ప్రశ్న.—నీకేమి వయస్సు ?

హిత — పాట విని బోటిని వలఁచు నంత పడుచువాఁడునుఁ
గాను, బాబయ, ఆవ నూవకు నతివ మాట వినుఁ
దెఱుపు మఱుపుల ముసలినిం గాను; నా వెన్నపై నలువది
యెనిమిది ఏడులు మోసినాను.

ప్రశ్న.—నను వెంబడించు నన్నే కొలుతువు కానిమ్ము;
భోజనానంతరము నా ప్రీతి నీ పైని తగ్గకుండ్లిన, నిన్ను
వేగిరఁ బంపి వేయను లే, భోజనము, ఎవఁడు రోయి,

భోజనము ! దుడుకడక్కడ ? విదూషకుడు ? వెళ్లురా,
తోడ్పాని రా నా విదూషకు చిక్కడికి.

(విష్కరించు నొక పరిచయం)

ప్రవేశము, వసుపాలుడు.

ఓరి, ఓరి, ఓరోయి, ఎక్కడరా నా వృత్తిక ?

వసు — చిత్తము, చిత్తగింపుడు, —

ప్రశ. — ఏమనుచున్నాడు రా వాడక్కడ ? పిలుపుముగా

తిరుగ నా మడ్డి దున్న పోతును. (విష్కరించు నొక యోధుడు.)

ఎక్కడికి వెళ్లెను రా నా విదూషకుడు ? లోకము నెగు
రించు చున్నదా యేమి ?

పునఃప్రవేశము, యోధుడు.

ఏమిటి యోయి ! ఎక్కడ నా పలుగాకి ?

యో — వాడనుచున్నాడు, మహాప్రభు, పీఠినవారి కుదూ
రిత కొళ్లు బాగు లేదట.

ప్రశ. — ఏల రా డా బాచినె మల్లి నా యొద్దికి, వాని బిలు
పంగ నేను ?

యో. — అయ్యో, వాడు తరం బిడె నాకు బలు మోటు
దనముగఁ, దా రానేరడని.

ప్రశ్న.—నేరేడా వాడు ?

యో.—మహాప్రభో, నే నెఱుంగ నేమి కారణమో : కాని, నా కనులకు, తమ గాంధీర్యమున కెప్పటి యట్టిల నా యత్యుపచార పూర్వక ప్రీతి యిప్పుడు జరుగుచుంటు లేదు; ఆ భక్తియందు మిక్కిలియుఁ గొఱత వడి నట్లున్నది సామాన్య యువజీవులయందె కాక, యిచ్చటి నామంతుడు మీ యల్లుని యందును, మఱి తమ క్రొమా రిత యందును.

ప్రశ్న.—హా ! అట్లనియెడవా నీవు ?

యో.—ప్రార్థన, యేలినవారికి, సవినయము, క్షమింపుఁడు అడియని యపరాధము, న్నామాట పొరపాటైన, నా స్వధర్మమూర కుండు తెల్లఁ డమ గంధీరతకు నవమర్యాదని తోచుచుండఁగ !

ప్రశ్న.—లేదు లే, నీవు నా స్మరణకే తెచ్చువు నాకు పాడ మిన యనుమానమునే ; టటీవలనేఁ జూచినాఁ డను బహు స్వల్పమైన యశ్రద్ధను ; కాని సాక్షిమానము నూత్కంశ ములును శంకించు నట్టి నా లోపమేయని యెంచితిఁ గాని, బుద్ధి పూర్వకముగఁ గావలెనని యాచరింపఁ బడిన యప్రియంబని యెంచలేదు : కాని హెచ్చరికతో మఱి

కొంత నరసెద దీనిని. మఱి నా విదూషకుఁ జేడి ?
గడచిన లెంప దినములఁ బట్టి యతని చా పులేదే.

యో.—మా చిట్టి దొరసానమ్మగారు పరంగి స్థానునకు నచు
దెంచినది మొదలు, విదూషకుఁడు నత్యంత వివాదముతో
సొలి కూలి పోవుచున్నాఁడు.

ప్రశ.—చాలించు మిఠ నా సంగతిని; దాని నే లెస్సంగ
వీక్షించినాఁడ. పద నీవు, చెప్పు మమ్మాయితో, నేనా
మెతో మాటలాడ వలెనని. (నిష్క్రమించు నొక పరిచయఁడు)
నీ పదవోయి, నా విదూషకు నిక్కడికి పిలుపుము.
(నిష్క్రమించు నొక పరిచయఁడు)

(పునఃప్రవేశము, వసుపాఠుఁడు.)

ఓరోరి, నీవు రా, నీ పిటు రమ్మ రా, ఎవరురా నేను,
ఓరోయి ?

వసు.—మా దొరసానమ్మగారి తండ్రి.

ప్రశ.—మా దొరసానమ్మగారి తండ్రి నా ! మా దొర
గారి భృత్యుఁడా ! ఓరి కుక్క లంకెకొడుకా ! ఓరి
గుండఁడా ! మాలకుక్కా !

వసు.—నీని నేమియుఁ గాను నే, దేవర ; మన్నింపుఁడు
నన్ను.

ప్రశ.—ఎదురు చూపులు చూచెద వటరా, ఓరి చండా
లుడా ? (అతనిఁ గొట్టును.)

వసు —దెబ్బలు గిబ్బలు కొట్టఁ దీసికోఁ జాలను నుమండి,
దేవర.

హిత —మఱి నీ కాళ్లు జార్చి కూడ బోరఁ గొట్టించఁ
నూడదు కాబోలునే, ఓరి కాలిబంతి కుందికాళ్లవాడా !

(నుదికాళ్లు లాగి బోరఁ గొట్టించును.)

ప్రశ.—భలిశే, నా గట్టి దిట్టడా, లెస్సని పనిఁ జేసితివి, నీకు
మేలుఁ జేసెద.

హిత.—రా, వయ్య, శే, వెల్లిపో ! పెద్ద చిన్నల భేదముల
నేర్పెదను ; వెల్లిపో, వెల్లిపో ! నీ దున్నపోతు దేహ
ముఁచు దిరుగఁ గొలిచికో నెంచిన, తడయుము : వలదు,
వెల్లిపోమ్ము ! అవతలికి ; నీకేమి, తెలివి యున్నదా ?
అట్లుఁ జేయుము.

(వసుపాలుని వెలుపలికి గెంటి వేయును.)

ప్రశ —మఱి నా యనుఁగు బంటుడా, సంతోషించితి నీ
పనికి : ఇందమ్ము నిన్నుఁ గొలువు కొన్నందునకు సంచ
కరము.

(హితకీర్తికి సొమ్మిచ్చును)

(వచనము, బాణ భజితుడ.)

బాణ.—నేనును వానిఁ గొలుపు కొనియెద ; ఇందమ్ము నా
కొండె బొమిడికంబు. (తనకుల్లాయిని హితక్షీర్తి కిచ్చఁ బోవును)

ప్రశ.—ఎట్టు లివుడు, నా ముద్దు గుంటఁడా ! ఎట్లున్నాడవు ?

బాణ —ఓరోయి, నీవు తీసికొన్న మిగులఁ బొసగి యుండు
నా కొండె బొమిడికంబు.

హిత.—ఏలరా, యాగడ్డిఁడ ?

బాణ —ఏలనా, దయాపాత్రుని పక్షము వెనుకొన్నందు
నకు : వలదు, కాలానుకూలముగ నడచికొన లేకపోయిన,
త్వరలోనే నీకు తైత్యము చేయును నుమా : అదుగో,
పుచ్చుకొమ్ము నా కోడిజుట్టు కుల్లాయి : చూడుము,
ఈతకాడు, తన కూతుల నిద్దఱిఁ దోలివేసినాడు, మఱి
మూడవ దానికి దీవన లొసంగినాడు, తనకుఁ దెలియ
కయే : వాని వెంబడించితివా, తప్పక నా కుల్లాయిని నీవు
తొడిగికొనవలయు. ఎట్లప్పుడు, మామయ్య' నాకు
రెండు కుల్లాయిలును ఇద్దఱు కూతులు నుండిన బా
గుండును.

ప్రశ.—ఏలరా, గుంటఁడా ?

నిప్పు డే చూ పట్టునుం దేట తెల్లమిణ్.

మొట్టమొదట నిచ్చటి పలువన్నెల పుట్టంపుదాలుపు
న్నెట్ట యెదుట నిలిచినాఁ డిం కొకండును.

ప్రశ్న — న న్నియెద వటరా మూఢుడని, దుడుకఁడా?

బాణ.—నీ తక్కిన యన్ని బీరుదుల నిచ్చివేసినాఁడవు;
అది యో నీ పుట్టువుతో వచ్చినది.

హిత.—ఇది యెంతేనియు మూఢవచనంబు కాదు, మహా
ప్రభో.

బాణ — కాదు, సత్యము, సామంతులును సీమంతులును నా
జోలికి రాకుండరు, మూఢ్యమున కేకాధికార ప్రక
నాకుఁ బుట్టించియున్న, పారి కొక యంశము సిచ్చి
యుండు; సీమాబులు కూడ, వీరుచు నన్ను సర్వ
మూఢునిగా నుండ నివ్వరు; పెఱికి కొనువారె వారును.
నా చేతికొక గ్రుడ్డు నిమ్మ, మామయ, నీకు రెండు
మకుటము లిచ్చెద.

ప్రశ్న.—ఏమిటోయి, ఆ రెండు మకుటముల్ ?

బాణ.—ఏమా, ఆ గ్రుడ్డును నడిమినిఁ గ్రోసివేసి యందలి
గిజురుచుం దిన్న మీదట, నుండు నా గ్రుడ్డు టోపీలు

రెండును. నీ మకుటమును నడిమిని రెండుగాఁ జీల్చి,
యా రెండు భాగములను ఎప్పుడు ఇచ్చివేసితివో, అప్పు
డే బురదపై నీ గాడిదను వీచుమీద మోసికొని వెళ్లి
తివి: నీ బట్టలలో నీగంత తెలివియు లేదాయె, నీ
బంగారు తలచుట్టును దత్తము చేసినపుడు ఇంక నాణా
గున నేమాట్లాడి యుంటె, వాని కిన్వవలెను చుబుకు
దెబ్బ, యెనఁడనునో మొదట నట్లని.

(పాడును.)

హాస్యకరు లింత యగ్గువ కాలే దే హాసనమందును
హాస్యమున కడ్డాలైరి ప్రాజ్ఞు లండఱు నగత్యమేమి వాఁకి?
తెలియరైరీ ప్రాజ్ఞు లెవరుఁ డమ తెలివిఁ బ్రోచి కొనుటకు,
కలయఁ జూడ వీరి నడత కడుఁ జోద్యమాయెను.

ప్రశ్న.—మును పెప్పు దుంటివో యింత పాటల మాడ్చితై,
ఓరోయి?

బాణ.—ఈ త్రోవనుఁ బడినవాడ మామయ, నీవు నీ
కొమఱితలఁ దల్లులు జేసిన నాటనుండి; ఎందు కందువా,
వారి చేతికిఁ జేము విచ్చి నీవు చల్లడముఁ దొడిగిన
యప్పుడే,

[సామను]

వారు నేచ్చిరి డబ్బాటు టరుసము బట్ట లేకయే,
 నేను బాడితి తొట్రిలుచు జమ్మ చుట్టుల,
 ఇట్టి రాజు డాగురింత తెలిమి నాడుచు,
 పట్టి మూఘల బట్టలోన జేరె గాయని.

వెనుకొలు నీకు, మామయా, ఒక బడి పంతుల గుదిర్చి
 పెట్టుమ నీ యాగడీనున కబద్ధము నేర్ప గలవానిని: అబ
 ధము నేర్చికొన నానక్తి వాడమెడి.

ప్రశ — అబద్ధమాడితివా, యోరోయి, నీకు జాటిచెబ్బలు
 కొట్టించెదము.

బాణ — నివ్వెఱ గంచుచున్నాడ నేమి బంధము నీకును
 నీకూతులకు నని: వారు జాటి చెబ్బ కొట్టింత మనెదరు
 నిబద్ధి యాడెద నన్న, నీవు కొట్టించెద ననియెడవు
 అబద్ధమాడెదనన్న, ఇంతకంటె వింత యేమన్న, కొన్ని
 వేళల నన్ను గొట్టించెదరు మిన్నకుండినంచునకు. అబ్బ
 బ్బ యేమైన గావచ్చుగాని వలదబ్బ యీ విదూషకుని
 కొలువు: అందును, నీలాగున నుండలేను, మామా.
 నీ తెలివిని నిరుచెంపలచు జివ్వకొని నడిమిని నున్న
 జేసికొన్నాడవు: ఇల్లిదిగో వచ్చుచున్న దా చివ్విస
 పేళ్లలో నొక్కటి,

ప్రళయ గరళవల్లి.

ప్రళ — ఏమిటే, పట్టి! ఏమిటా బొమముడితోటి రాకీ!
పొడకట్టు చన్నది నడుమ నీకు బొమముల్లు పెల్లుచు
యటు.

బొణ — చాల గట్టి పిల్లడై యుంటి వీవు లెక్కించు. పిల్ల
లేకుండగ నీబిడ బొమముల్లను ఇప్పుడు నివృత్తి
(), అంకె కలపక: కేనే వాసిని ఇప్పటి నీ కంటెను;
నేను హాస్యకరుడుగ నైన నున్నాడను, నీవో కేసరి
శూన్యమే. (గళవల్లికి) బొనా, చిబ్బె, వాలకం గట్టి
పెట్టెద; అట్లనే నీ మొగము నన్నాగతిచ్చుచున్నది,
నీవేమియు నోట బలుకకున్నను, మం, మం, గోదాడిన,

ఎవ్వడుండో రొట్టె చెక్కునో చోదినో,
ఆవియ విసివి వాడు జేడు గొంచె మాక్రొ.

(ప్రళయంతక దాపుడు, చెవిలో)

అవ్వడు పప్పు తీసిన బటాని పట్టులే.

గరళ.—వీడు మాత్రము కాడయ్య, ఈ నీ సర్వస్వతా
త్రపు విదూషకుడై కాక, నీ నోరుక్రావ్విన వారూ
పులఁ దక్కిన వారలం గంటగంటకు దంటలు పెట్టుచు-

గయ్యములకుఁ గాలు ద్రవ్వెదరు ; ఘోర మర్భరము
 లగు పోరులుఁ జెట్టెదరు. అయ్య నే నెంచియుంటి, ఇది
 నీకుఁ జక్కఁగఁ దెలియఁ జెప్పి యేదైన సుఖ కరమగు
 మోచన మార్గముఁ బడయ వచ్చునని ; కాని యిపుడు
 పెల్లును వెఱపు మీఱుచున్నది, నీవు నితీవలఁ జెప్పినది
 యుఁ జేసి నదియుఁ జూడఁ జూడ, నీవే వారి యీ నడ
 తల కియ్యకొనిన యట్లును అట్టి యియ్యకోలు వలన
 వారిని రేపుచున్నట్లును. ఇయ్యది తథ్యమే యయినయెడ,
 నపరాధమునకుఁ దగిన యాక్షేపము రాకమానదు ; మఱి
 యుచితమైన ప్రతిక్రియలు సూరకయుండవు ; హితావహ
 మగు భద్రత కొఱకు నా ప్రతిక్రియల రచియించితి నేని,
 నిష్కారణతం బుట్టిన నెది నా కవమానాన్వద మగునో
 యట్టిదా నే నీ కొనర్చు నపరాధము సమయావశ్యకతం
 బట్టి స వివేక యాచరణం బనఁ బోవును.

బాణ—ఏలనా, తెలియుఁగా నీకు మామయ్య,

కంచె పిచ్చిక హెచ్చు మచ్చికం గోకిలంబును

కడఁగి నిడివి కాపాడఁగా

మించి దాని తలను కొఱికె నేరమగునో

యదియు మఱి వివేకమే కదా ?

అట్టులె, చయ్యనఁ జల్లార మైనపునత్తియు; మే
మును మగ్గుల మయితిమి పెల్లగు చీడటిక.

ప్రశ.—నీవు మా పుత్రికవేనా?

గర —రావయ్య, ఎంతవేడుదు నిన్ను పయోగించుమని,
యా సద్వివేకముచు? నే నెఱుంగుదునే నీ పెంతటి
యఖండ పరిపూర్ణ ప్రజ్ఞానికవియని; ఈ యనక తవక
వికారములన్నింటి నావలఁ గట్టి పెట్టుమోయి; ఇటీవల
నివి నిన్న బొత్తిగ మార్చి కేసినవి నీ యధార్థ స్వరూ
పమునుండి.

బాణ —గాడ్డిదైనఁ దెలిసికొన నేరదా బండి గుట్టుము
నీడ్వఁగా? బలారె, గళ్ల! నిన్నఁ జూచిన ముద్దు వచ్చు
చున్నది.

ప్రశ.—ఇక్కడెవరైన నన్నెఱుంగుదురా? ఏమి ప్రశ
యించు కాడే? ప్రశయఁ డిట్లు లా నడిచును? ఇట్లు లా
పడుకును? ఏమయ్యె వాని కండ్లు? ఒక్కండు, అతని
బుద్ధి బల ముడుగుచున్నది; లేక యతని యెఱుకలు
మబ్బుకొనిన యవి కాఁబోలు.—అహ! మెలకువేనా?
కాదు కాదు. ఎవరు చెప్పఁ గలరు నాకు నే నెవరని?

బాణ —ప్రశయాంతక రాజుని ఛాయవు.

ప్రశ్న.—అది నేఁ దెలిసికొన నిచ్చగింతు; పీలన్న, నా రాజాధికారము, నా జ్ఞానము, నా వివేకము, వీని గుఱుతులం బట్టి చూడ, నేను రాజు నని, నాకుఁ గొమఱితలు కలరనియు స్ఫుటమగుఁ గాని, నే నొందిన యపచారముఁ బట్టి సందియము నగుడెడిది.

బాణ —కేఁ గాని యీ గొమఱితలు తండ్రినిఁ దమకు సవినయుండు గానింతురు.

ప్రశ్న.—నీ పేరు చెప్పుము, యో ముద్దుల నీమంత్రినీ

గర.—ఈ నిష్కృతిపాటు, నబ్బయ, చాలను నీ యిప్పటి యితర సూతన చివల చెప్పల వాసన పీచుచున్నది. నిన్ను బాదము లొత్తి బతిమాలికొనియెద, నా యభిప్రాయముల సరిచూచి యరసికొమ్ము. నీవు ముదు సలివి పూజ్యుడవునుం గాన, తెలివి కల్గి యుండవలయు. ఇదిగో చూ డిక్కడ నుంచికొన్నాడవు మార్వర జోదులు బారి వాండ్రను, వీ రెంతటి యక్రమ ప్రవర్తకులో, యెంతటి యాకతాయలో, యెంతటి శ్రేగువకాండ్రో చూడుము, నానాటికి వీరి దురాచారముల వలన దూషితంబై మా యుద్ధిరము అల్లరి మూఁకల కల్లు పెంట యయినది. వీరి విషయ భోగమునను సుర

తేద్యతమ మా భవనము త్రాగుచు చావడిఁ గను తార్పు
టిల్లు నాయెఁ గాని గంధీర రాజ భవనంబుఁ గఁ గార్పించ
లేదు ఈ సిగ్గుమాలిన తనమె ప్రేరేపించుచున్న దెద్ది
యైన తాత్పర్యముఁ చికిత్సనుఁ గాబట్టి ఈ ప్రాప్తిన నంగీ
కరింపుము, నీ పట్టి నేయు నట్టి, దెవ్వరితై తే స్వరః జః
పింపఁ గలవో లాఁ బ్రాప్తించు దానిని, అది యెమన్న
నీ పరివారపు సంఖ్యనుఁ కొంతకుఁ దగ్గించు కొమ్మని,
మఱి శేషించిన వారి నీ యాశ్రయల నేర్పఱచి కొమ్మని
నీ వయస్సునకుఁ దగినవారుఁ గను దచ్చుల నిన్ను యోగ్య
తాంతరముఁ దెలిసికొన్నవారుఁ గను.

ప్రళ — పెం జీతకల్లుం బిశాచములా! హయము ల్పల్లన
కట్టి శౌండతిరయమున; నా పరివారము లన్నిటినిఁ
గలముఁ గూర్చుడు. దాన్వనృపు డిండు లంజె కూతురా!
నీ జోలికి రాదు లే. ఇంకొకరితె మిగిలి యున్నది
నాకుఁ కూతురు.

గర — నీవు నా జనులకుఁ గొట్టెదవు: నీ లాఱుమాఱు
మూక పనిఁ గొనియెదరు తమకంటె మేలు వారిని.

(ప్రవేశము, భవనము.)

ప్రళ — తెలివికాల, వానిది, ఎవఁడు నమయము విందిన
— పెనుక చింకించునో—(భవకు) ఓయి, బాబూ, వచ్చినా

వంట వయ్య? నీ సమ్మతేనా యిది? మాట్లాడుమోయి,
నా గుడ్డుముల సిగ్గుము నేయుండు కృతఘ్నతా, ఓ రాతి
మనసు దయ్యమా, అతి ఘోరాకారమా, మున్నీటి
రక్కసు కంటెను, కన్న బిడ్డయందు నీవు కనుపట్టు
నప్పుడు!

ధవ.—దయఁ జూపుడు, మహాప్రభో, క్షమియింపుఁడు.

ప్రశ.—(గరళ) బలు రోతగద్దా! నీవు ఇడ బొంకిన
దానవే: నా పరివారము లంజు నతి శ్రేష్ఠ పురుషులె,
అత్యపూర్వ సుగుణ గరిష్ఠులె, సమస్త ధర్మ సూక్ష్మములు
సేతంగిన విధిలోవిదులె, అతి సూక్ష్మతర శ్రద్ధతో తమ
నామశ్లాఘ్యతను రక్షించికొనువారలే అహహా.
అత్యల్పదోషమా, ఎంత యవలక్షణముగ నగుపడితివే
యమృతహృదయయండు! చిత్రహింసన యంత్రంతః
బోలె నా యధార్థ స్వభావమును దాని దృఢబంధముల
నుండి మెలిపెట్టి నులిమి కీచివేసితివె, నా హృదయము
లోని యర్థిలి నంతః జప్పరించి, దానిని చేదువిసముతో
నిండించితివే. ఓరి ప్రళయంతక, ప్రళయంతక, ప్రళ
యంతకా! కొట్టి కొనుమ యీ మట్టి గుడ్డుము పైని.
(తల మొడ్చి కొనును) నీ మాధ్యమును జొర నిచ్చి నీ కల

లేని జ్ఞానమును వెళ్లఁ గొట్టినది! ఆరుగుఁడు, ఆరుగుఁడు,
నా జనులార.

ధవ.—మహాత్రుభో, నే నిరపరాధిని, నే నెఱుంగను ఓమి
కారణమో తమరి నిట్లు ద్రేకింపఁ జేసినది.

ప్రళ.—అట్టు లే కావచ్చు సామంతుడ, వినుమో ప్రకృతీ,
వినుము; ప్రియదేవతా, వినుము! ఆపివేయుము ని
యత్నమును, నీ కుద్దేశ ముండిన నీ పశువును శిశువుం
తము చేయను! దీని గర్భమునందు గొడ్డు తనమునుఁ
గ్రుక్కించుము! వృద్ధి కరణములను దానిలోనే యింకఁ
గొట్టుము; దీని యపయశస్కర శరీరమునుండి యెప్ప
టికిని బుట్ట వలదు చంటి పాపదైనను దీనికి యశ మున్న
తిల్ల! ఇది పిల్లలఁ బెట్టనే వలసి యుండెనా, మహా
ద్వేషంపు సంతతిం బడయింపుము; చిరకాలము జీవించి
దీని కడ్డంబుల్లావించుచు నానుర రీతిని దీనికి నిత్యశల్య
ముగ యాతనలుఁ బెట్టు నట్లు! దీని జవ్వని మొగము
నండు పెన్నుదులల ముద్రించుత నా పట్టియు; కన్నీటి
పాటులతో దీని కపోలములయందు కాలువలు క్రో
యిరచుతు. మార్చివేయని తన మాతృ శ్రమముల నుప
కారములను అపమానపు నగుపాట్లకు; ఆ రీతిని నిది

యచుభివిండుగాతఁ దెలిసికొని యెంత యెక్కుడు వాడి
మయిఁదో పాముకోరికంటెను నొక మేలు మఱచిన
బుడుత. వెళ్లుడు, వెళ్లుడు! (నిష్క్రమించు.)

ధవ — హేహాహో! మా మ్రొక్కెడు నిల వేల్పుల, ఎట్లుఁ
బుట్టెనో యియ్యది?

గర — సీవేమియు బాధపడవలదు దీనికి హేతువుం దెలిసి
కొన; మఱి పోనివృత్తనిగుణము పొద్యెడి పోకిళ్లంతయు
నతని ముష్ట తనంపు మఱిహీనతకుఁ జిత్తము వచ్చినట్లు.

పుణఃప్రవేశము, ప్రళయాంతక రాజు.

ప్రళ — సీమిటి, నా పారివారిలో నేఁబండ్రనా యొక్క
యేటన! అదియు నొక పక్షములోనే!

ధవ. — ఏమి సంగతండు, మహాప్రభో!

ప్రళ. — నేఁ జెప్పెద నీకు: (గర కు.) జీవముం మరణమా!
కడు లక్ష్మణుఁ జైనాఁడ నీకు శక్తి యున్నందునకు, ఇ
మ్మెయి నా పౌరుషంబునుఁ గదల్పను; నావలనం బలి
మినిం బొంగి విడివడు నీ యుష్ణబాష్పమున నీవంటి
దొర్బాగ్యురాలి న్నిమిత్తీకరించెం గదా యని. పెను
గాలులుం బొగ మంచులు నీపైఁ గవించను! శివుకా
పపు మాన్పరాని గాయములు నీ యొక్కొక్క యింద

యమును. దేగి దూకే వుండు. అట్ల' ముందే సూర్య
 శ్రముల, తరుగి దురపిల్లులకు ఈ విమిల్లిము, సుమిల్లి
 లా శోకి వేసెద, మఱి విసరి కొట్టెద, మీరు తొలు
 న్నట్టి నిర్లతో మట్టివి మెట్టి పటప. మా శాగాయె. అహ,
 ఇది మా ధలము! ఉండ నిమ్ము; ఇంకొకరినె యన్నది
 కొమరినె, యది, చిక్కము, నన్ను బ్రీతితో నాదికి నా
 యితఃపి: ఆమె మాత్రము వినెనా నీ యిక్కటికితపమా,
 నప్పుడే తన గోళ్లతో నీ తోడేలి మొగము నూడ నొలిచి
 వేయు చూతువు కాని, నే దిరుగను: దాల్చుట రాజ
 వేషముం, దేవి నీవు తలఁతువో యెప్పటికీ పాట వైచిశి
 నని; తప్పక చూడఁ జేసెద, నీకిది ప్రమాణము: జేసెద

(నిష్క్రమింతుడు స్రళ. హిత. పరిచయం)

గర — ఆలకించితివా యా మాట, ప్రాణనాథ!

ధవ — నే నట్టె యతిపక్షపాతినిగ నుండఁ జాల, గరభా,
 నీ పైని నాకుఁ గల మేల్వలపునం బట్టియే,—

గర — చాలులే, ఊరకుండు. ఏమి రోయి, వసుపాలుండ, ఓరీ!

(గౌరవము) ఓరీరీ, పద నీవు, చెడుదొంగవు కాని, విమాషకుఁ
 డవు కావు, పో పద, నీ కావందు వెంబడి.

బాణ.—మామయ ప్రళయాంతక, మామయ ప్రళయాంతక,
 నిలుపు మోయి, విదూషకుని వెంటఁ బెట్టుక పోయ్యాయి.
 కొంక నక్క-యూ, నది పట్టు వడిన
 కూతు రోర్తును, రహి నిట్టిదయిన
 శంక యక్క-జి, లే దుడిదీసిన
 కొండె కుల్లాయి కొక్క యురిత్రాఁడు దొరకిన
 క్షంకేమి పలయు విదూషకుఁడు వెనువెంటజే.

(నిష్క్రమింపు.)

౧.ర — కతకానికి మంచి మంత్రమే యిచ్చినదాన — నూ
 ర్వురు జోదులే! బలుతంత్రమిది, బలుకాపుడ, యీ
 తని నుంచుకో నిచ్చుట యాయితలై నూర్వురఁ జోదులః
 ఔర, ఏ కల కన్నప్పడెల్ల, ఏ గుసగుసలు విన్నను,
 ఏ తోఁపు తోఁచినను, ఏ మొఱపాట, ఏ యనిష్టము పుట్టి
 నను, ఏఁడు కాచికొనుటా, తన ముప్ప తబ్బిబ్బులను వారి
 బలములతో? ఆప్పుడు మన ప్రాణము లీ మొఱకు ముసలి
 వసమున నిమిడియుండుటా. వసుపాలుడ, ఓరోయి!

ధవ.—మంచిదె, కానినీ వనగత్యభయాక్రాంతపు కావచ్చు.

గర — ఇచుకావగు, ననగత్య విశ్వాసము కంటెను. ఎప్పుడు
 మ్ముం దొలగించు కొందుఁగాక నేశంకించు వీడల, నెప్పు

దును భయరహితయై యుండుఁగాక యెట్టి విపరీతముల
వలనను నేమఱుపాటుఁ బడయక : నాకుఁ జెలియును
లెవ్వతని యుల్లము అతఁ డెద్దాని వాక్రుచ్చికో వ్రాసి
నాను నా చెలియలికి! అతని, నాతని నూర్వర జోదుల
నాబిడ సంరక్షించిన, నట్టి యనాచిత్యము నేను వివ
రించి యుండఁగ,—

పునః ప్రవేశము వసుపాలుడు.

ఏమిరో యిప్పుడు, వసుపాలుడ! ఏమిటి, ఆ యుత్తరమును
నా చెలియలికి వ్రాసినాడవా?

వసు — చిత్తము, అవ్యయ.

గర — వెంటఁ బెట్టుకొమ్ము, కొందఱి నాత్మ సంరక్షణార్థము,
ఝడితిని పెల్లుము జవాశ్వమెక్కి : వివరింపు మాపె కా
ద్యంతము నా ముఖ్యమయిన భయమును; మఱియద్దానికి
నీ పునుఁ గలుపుము స్వకల్పిత హేతువులను దాని నిబ్బడిం
తలు దృఢపఱపఁదగుచాటి వానిని, పోషదవేగిర; మఱి నీ
తిరుగుదలం ద్వారిత పఱపుము. (నిశ్చయించు వసుపాలుడు)
అబ్బబ్బ, పనికిరాదు, ప్రాణనాథ, యీ నీ పాలమెత్తని
చిత్తంబును నే నిండించు దాననుఁ గాను కాని, నను
మన్నించు వాఁడవైనఁ జెప్పెద వినుము, తెలివి తక్కువ

తనమునకు నీ బడయు నడదూఱుఁబోలె, ఆత్మహంకర
మగు శాంతాత్మ తకుఁ బొకడ్డయంత రాఁజాలదు.

ధవ — ఎంతదవ్వు నీ కను లాగామి నూడఁ జూచునో నే
ను పవగేను: కాని యింత మాత్రము గట్టి బాగున్న
దాని మఱి బాగునేయఁ బోయి యున్న బాగును తను
చుగఁ బాడుఁ జేసి కొందుము.

గర — అబ్బబ్బె, మఱి—

ధవ — మంచిది, కానియు; ఫలము తెలుపు

రంగము V దానియెదుటనే, ముంగిలి. ప్రవేశము.

ప్రళయాంతక రాజు, హితకీర్తి, బాణభణితఁడు.

ప్రళ.— వెళ్ళుమో నీవు ముమ్మందు గుళిస్తానమునకుఁ బట్టక
యీ యుత్తరముల. నా కుమార్తెకుఁ దెలుపకుము మఱి
దేని నీ వెఱింగినది, ఆపె యీ యుత్తరముఁ జూచి యడుగు
నట్టిది తప్ప. నీ చుటుకుఁ దనమునకు చుటుకు లేనిచో,
నేనే నీకు ముందుఁగ నచ్చట నుండెద

హిత — నిదుర నొల్లను, మహాప్రభో, నీ యుత్తరమును
నప్పజెప్పువఱకును. (నిష్క్రమింతు.)

బాణ.— ఒకని మెదడు వాని కాళ్ల మడమల నుండిన, దాని
కపాయము రాదు కాళ్ల పగుళ్లవలన!

ప్రశ్న.—బేర, కుష్టుడా.

అట్లయిన బంధి లేదు, నా మాట విని, యల్లాసముగ నుండుము; నీ తెలి వెన్నుడు చెప్పలు దొడ్డి నడువదులె.

ప్రశ్న.—హా, హా, హా!

బాణ —మా చెదవు లెమ్ము, ఆ మరుసటి కొమఱత నీకు ప్రీతితోఁ గైయ్యము నేయుటః ఏలంటెను, దీనికిం దానికిఁ బులిశేగు నిండ్రకాయల సామ్యమయినను, చేనేఁజాయనఁగలను, నే ననఁగలఁ దానిని.

ప్రశ్న.—ఏలనోయి, ఏమనఁగలవుర నీవు, పిల్లఁడా!

బాణ —అదియు విట్టి రసికురాలె, పులిశేగుం బులిశేగుం బోలె. నీవు చెప్పఁగలవా యెందునో మన ముక్కు మన ముఖము నడుమనుండుట?

ప్రశ్న.—లేను.

బాణ.—ఏల, మన కన్నుల మన ముక్కునకుఁ జెఱి యొక చెంపనుండు కొఱకే; దేనినయితే యొకఁడు ముక్కుతోఁ మూర్కొని తెలిసికొనలేఁడో, దాని కనులతోఁ జూచి తెలిసికొనుటకు.

ప్ర.—దానికి నేను కీడానర్చితి—

బాణ.—జెప్పగలవె, ముత్యపు చేప యేలాగుఁ దన గుల్లను జేసికొనునో?

ప్ర.—లేను.

బాణ.—నేను జెప్పలేను; కాని నేజెప్పగల నత్త కిల్లెందునకో.

ప్ర.—ఎందునకు?

బాణ.—ఎందునకా, తన తలచు గానాడుకొనుటకు, తనకూఁ తులకు బంచిపెట్టి, తన కొమ్మునకు బరచి లేక చచ్చుటకుఁ గాదు.

ప్ర.—నా నైజమును మఱచెద అంతటి నెయ్యంపుతండ్రిని! నా గుఱ్ఱము లాయితము లయినవా?

బాణ.—నీ గాడిదలు వెళ్లియున్నవివానిపట్లకు. నత్తములు ఏల సత్తములులేనో, పెచ్చుకాని దానికిఁ కారణ మేమో, యది సాగను కారణము.

ప్ర.—ఎనిమిది కానందున నేనా?

బాణ.—జాను, సత్యము; భళి, నీవుమంచి విదూషకుఁడవుగా నుండగలవు.

ప్ర.—తిరుగ బలాత్కారముగ నపహరించుట! పికాచపు కృతఘ్నత!

బాణ — నా విదూషకునిగా నుంటివా, మా మయ్య, సిన్న
బాగుగ బాడించియుందును నీ కాలమునకు మునుపు
నీవు ముసలి యయినందునకు.

ప్ర. — అదేలాగురా?

బాణ — తెలివి దెచ్చి కొనేవఱకు నీవు ముసలివాఁడు కా
కుండవలయు.

ప్రశ. — ఓరబ్బ, నే పెట్టిని కాకుండుత, పెట్టిని కాకుండుత,
అమృతంపు టమరులారా! నన్ను స్వాధీనచిత్తునిగఁగావా
డుఁడు పెట్టిని కా నోర్వజాల!

[ప్రవేశము, ఒకసుజనుడు.]

ఏమోయి! గుఱ్ఱము లాయితము లైనవా?

సుజ. — సిద్ధము, మహాప్రభో.

ప్రశ. — రావోయి, పిల్లఁడు.

(నిష్క్రమింతుడు)

అ మృత హృదయ

శక

ప్రథమోఽంతక రాజు.

ద్వితీయాంకము.

రంగము I. గుఱ్ఱాన సామంతుని కోట.

—◆◆◆—

మష్ట.—దేవుడు ప్రోవుత నిను, నూరనా.

నూర.—తన్నుచు, నయ్య. తమ తండ్రిగారియొద్ద నుంటిని,
మఱి వారికిఁ దెలియఁజేసితి, కోణపాలక సామంతుఁడును
రజనీచరి యాతని సీమాటియు ఇచ్చట నీ కేయి ఆయన
తోఁ గడపుదురని.

మష్ట.—దాని కత మేమి?

నూర.—ఏమో యెఱుంగను. తమరు వినియే యుందురు,
వ్యాపించెడు వృత్తాంతము: అనఁగా, గుసగుస నానుభూ
పలన నింక నవి చెవి ముద్దిడు మాటలేను.

మన్వ. — శ్రీ నెఱుంగ : శ్రీ నెడ చెవును, ఏవో యవి ?

మార. — తమ శేమి వినలేదా, యుద్ధములు సిద్ధములగుచున్నవని, కోణపాలక ధవళవర్త పట్టవర్ధనులకు ?

మన్వ. — మూలైచ వినలేదు.

మార. — విరళయ్యోడిని, తెంచు, కాలక్రమమున. శుభమస్తు, దేవర !
(నిష్క్రమించు)

మన్వ. — పట్టవర్ధనుఁ డిక్కడి నుండెడిదా యీ రాత్రి ? మఱి బాగాయె ! మిక్కిలియు బాగు ! ఇదియు నా ప్రయోగములో ఒలిమిఁ బొచ్చిల్లుచున్నది. నా యబ్బ నా యన్ననుఁ బట్టకొనుటకు కొలచుట్టును కాపుదల నమ్పినాఁడు ; అయితే నాకోక్క సంగతియున్నది, యొక్క నూత్నాశము, దీనిని నేనే జరిపించుకొనవలయుఁ శీఘ్ర భాగ్యములార, నా మేలునుఁ గూర్చుచు ! అన్నయ్యా యొకిమాట ; దిగిరమ్మ ; అన్నయ్య, ఓయి, యంటెను !

ప్రజేషు ప్రేమసింహుడు

నా నాయక కావలిఁ జూచుచున్నాఁడు ; ఓయి బాబు, ఈ చోటుఁ బాపిపరుగెత్తుము ; సమావార మందిపోయినది నీ వెన్నట దాడఁబడి యున్నావని, నీ కిప్పుడు శేపూటపు సదుపాయము నున్నది : కోణపాలక పట్టవర్ధనునకు విరుద్ధ

ముగ దూకు లాడినాడొకచో' అయిన నిచ్చటకే విచ్చుచున్నాడు, ఇప్పుడే, ఈ శ్రేష్ఠాబధి, పెరువేగుతో, విజనీచరియ నాయన వెంబడి. నీ వేమియుఁ జెప్పలేదా భవచర పట్టాధ్యక్షునకు విరోధముగ నాతఁడు లేచియుండు కక్షిమీదః కాగుగ జ్ఞాపకముఁ జేసికొమ్మ.

ప్రేమ — అందు నాకు సిశ్చయమేక, ఒకమామయ లేదు.

దుష్ట — నా నాయన రాకవాడ విచుచున్నాడః మన్నిపుము చన్ను; నెపమునకు నీ పైని నా కక్షిని దూయవలయు. నీవును దూయుము; నిన్ను కీఁగాచినొన్నకనుఁబడు, నీ పక్షమునుఁ బూనికతో రక్షించు కొన్నట్లుగుపడు (బిగ్గర) లోఁబడుము; రమ్మ నా నాయన సముఖిమ్మునకు. వెలుతురు, ఎవరోయి, ఇక్కడ' (చెవిలో) పాటిపో, అన్నయ. (బిగ్గర) కాగడాలు, దివ్వబీలు' (చెవిలో.) మంచిది, పోయిరమ్మ (నిక్కురించుచు పో) నానుండి తీసిన కొంచెము నెత్తిరు సప్తకమును బుట్టించు (తనచేతిని గాయముఁ జేసికొనుచు) నేను ఇరుమిక్కిలి యాహాళిముతో సాహసించితి ననిః నే జూచినాడఁ ద్రావుపోతు లితకంటె నెచ్చుఁజేయ వట్టి చెఁగఁగాటకు. నాయనా, నాయనా! నిలుపు, నిలుపు! సాయము లేదా?

ప్రజేషు, ప్రియవ్రతుఁడును సేకపరుఁడు కాగడాతో,

ప్రయ. — ఏర, దుష్టబుద్ధి, ఎచ్చటరా యా ద్రోహి !

సోమ. — ఇచ్చటనే నిలచె నాతడు కటికి చీకటిని, అతని నాచీవాలు డూసి, దుష్టచుంత్రముల గొణగించుచు, చంద్రు నభిమంత్రించుచుఁ దనకు శుభము ననుగ్రహింప జేయుచు,—

ప్రయ. — ఉండని, యెక్కడవాడు ?

సోమ. — చూడు, బాబు, నెత్తుకెట్లుఁ గాఱుచున్నదో.

ప్రయ. — ఎక్కడరా యా ద్రోహి ప్రేమసింహుడు ?

సోమ. — పాటిపోయె, బాబూ, యితైరువున (తప్పుకొన మా పను.) ఎప్పుడైతే యె యుపాయమునను నతడు శక్తుడు

ప్రయ. — తఱుముఁ డాతని, నవ్వా! వెంబడించుడు (నిష్క్రమింతురు కొందఱు నేకమం.) ఏ యుపాయమునను నేమిటి ?

సోమ. — శక్తుడు కాకపోయెనో తమ సన్నిధానమును సంహరింప నోయియకొనుటకు; మఱి నే నెప్పుడైతే శిష్యునితో యతనికి, దుష్టనిగ్రహులకు దానవారులు పితృహతకు లపైఁ దమ రసితముల నెల్ల ప్రేరించెదరని; వివరింపఁగ నే యెట్టి బహుగుణ బలిష్ఠ బంధముతోఁ బుత్రుఁడు తండ్రితో నియంత్రితఁడో యని, బాబయ్య, సంగ్రహముఁగ, చూడఁగనే యతడు నే నెంతటి విద్యేషముతో నతని

రాక్షస విద్యయుమును నిరోధించిని చూచి. కడు క్రూర
వేగముతో నతని డూకిన కరవాలంబుతో చాచుచు గ
శరీరమును తన యావచ్ఛక్తిని గూర్చిని తాకుచు
నా జేతని గాయము జేసినాడు కాని, పూర్ణ ప్రబుద్ధ
వైద్య శౌర్యాదులతో, నీ యుద్ధపున క్షేతువున హామంబు
వధిల నే నతని మార్కొన సిద్ధిపడు నుద్ధతిం జూచియో.
లేక నేజేసిన మూషంబున భీషణంబుచియో, ఒట్టజాలని
యురవడితో పలాయితుండయ్యె

శ్రియ — పరుగెత్తనివాడు బహు దూరమునకు : ఈ భూమి
యందుండలే దతఁ డెన్నఁడైనఁ బట్టువడక, పట్టువడియె
నా—పరిమార్పు మహా సునుఁడు పట్ట భద్రుఁడు పూ
యధీశ్వరుఁడు, నాదు పూజ్యుఁడౌ నాచుకుండుం బోష
కుండు, వచ్చు నీ రాతిరి, ఆయన యాజ్ఞాఁగాఁ బ్రకట
సంబుఁ జేసెద, నెవ్వండాతని వెదకిపట్టునో, యా ఘోరక
దురాత్ముని దహన స్థూణంబు నకు నమర్పణంబు నేయునో.
యతండు మాకుఁ గృతజ్ఞతాపాత్రుఁడు, ఎవ్వం డతనిఁ
దాచి యుంచునో యతఁడు వధాపాత్రుఁడు నగునని.

దుష్ట — వాని దురుద్దేశంబును మాన్పింప నే ప్రత్యాజేశంబు
జేసియు, నతఁడు తన నిశ్చిత దుష్కర్తమున దృఢవ్రతుఁడై

ముండఁజూచి, పరుషుల భుజితంబుల నతని కుట్రల
 నులుపెట్టెన నని భయముఁ జూపెతి ; ప్రతివచనం
 బిచ్చెఁగా, నిటు, ఓరియదాయామఁడౌ కాలటేయుఁడ
 తలఁచెదవాసేవు, నిను మార్కొని నే నిలచిన, నీయందు
 పుక్త యుంచుట కాని, నీయం దేదైనను నష్టణమో
 యస్తియో కలదని విశ్వసించుటకాని, నీ మాటల విశ్వా
 సాన్నియు ల్లావించినవి? కాకరము : కాదని నే నాధిం
 యువానిని—లవనే నాధింపనే సాధితుగా, సకమిది,
 'వు నా నాంత దస్తూనినే వెల్వరించినను—వా నన్ని
 కివి త్రిప్పి వేయఁ గలను, నీ నూచన యని, యోచన
 యని, పాపిష్ఠి ప్రయోగంబని : అప్పుడు నీ పీఠోకమంత
 టివి మంక బద్ధులం గావింపవలసి యుండు, వారూహిం
 కని యెడల, నా మరణము వలని లాభములు ఆలిబలిష్ఠ
 ప్రదేవణములును ప్రోత్సాహన కారణ గర్భితములును
 సగుటంబట్టి, యట్టి నా మరణమును సంపాదించ నిన్నుఁ
 బురికొల్పెనని.'

శ్రియ — విపరీతుఁడౌ కటికి గుండెల మహా పాతకుండ ! తన
 యత్తరమునే తనది కాదని సాధించునా? నాకుఁ బుట్టిన
 నాడు కానే కాదు. (కావగనును లాపల.) వినుము పట్ట

వద్దను కాహులు! కారణము తెలియదు ఆయన యాగ
మనమునకు. కడలి శేవులన్నింటిని గట్టిజేయించెడ; ఈ
పాతకుండు తప్పించుకొనఁ జాలఁడు, పట్టభద్రుఁడు నా
కావరం బీవలె; అంతియకాదు, అతని చిత్తరుప్రకారం
పించెద దప్రస్తుం దగ్గరకా, రాష్ట్రజనులందఱు సతని
గుఱుతు పట్టుమరు గావ, మఱి నా భూమికి, బిత్త
భక్తుఁడా నో సహజ బాలుఁడ, నిన్ను రిక్తపాత్రుఁ జేయు
నుసాయములం బన్నెడ

ప్రజేశము, కోణపాలకుఁడు, రజనీచరి, పరిచరులు.

కోణ — నుఖమా, అస్త దార్య మిత్రమా! ఇచ్చటికి నే
వచ్చిన పిరప, ననగ నిష్పడే యనవలయు, విచిత్ర
వార్తల విన్నవాడను.

రజ — అది నిజమేయనిన అయ్యకరాధికి విధింపఁగల రాజు
దండన యెంతైనఁ గొఱుతయే యగు. ఎట్లున్నారు,
ప్రెగ్గడలవారు?

ప్రియ. — ఓయి, మాతాంబగారు, నా వృద్ధహృదయంబు
బ్రహ్మలై పోయినది, బ్రహ్మలై పోయినది!

రజ. — మిటి, నా బాబుగారి జ్ఞానపుత్రుఁడు నీ ప్రాణమును

నేమకెనా? ఆవ్యాఁడు, మా నాయనగారు నామకరణము జేసినవాఁడే? నీ యర్థలి ప్రేమసింహుఁడే?

ప్రియ.—అప్పుడెఱా, దొరసాని, దొరసానమ్మగారు, ఆ యవమానము నేమందును, దాఁపవలెను గాని!

రజ.—మా నాయనగారి పారివాండ్రగు జగడగొండి జోదులతోఁ గలిసి మెలఁగుచున్నవాఁడు కాఁడు?

ప్రియ.—తెలియదమ్మ నాకు కడుదుర్భరము, చెడు దుర్భరమమ్మ.

దుష్ట —ఔనా, మాతాఁబగారు, ఆ సహవాసములోనివాఁడే.

రజ.—విచిత్ర మే మున్నదిమఱి, యతనికిఁ బ్రదోహచింత పుట్టిన? వారలె కావలయు, నీ ముసలివాని మరణమునకై యాతనిం బురికొల్పినారలు, యీతని నేల వచ్చుబళ్లను దూఁబఱచిండులై పాడునేయించుట కొఱకు ఈ నేటి మా పటనే మా యక్కయవలన వృత్తమానమందినది తేటతెల్లమిని వారి యనభ్యుతను గుఱింది, మఱి నిటువంటి మున్నెన్నదికలతోఁ గూడ, నేమన్న, వారలు నా యింట నిలుచుటకు రాఁగల్గిన నే నచట నుండఁగూడదని.

కోణ.—నేను నుండను, నమ్ముము నా మాటను, రజని. దుష్ట

బుద్ధి, నే విన్నాడను, నీ తండ్రికి సూచిత వల ధర్మవ్రతం
ధర్మము.

దుష్ట.—కుమారధర్మము కావలసిందే, దేవర, కేవలము, ?

ప్రియ — శత్రుడే బయలు పెట్టె శతని ప్రయోగమును :
మఱి పడినా, సేవయముఁ జూపండిరు, వానిబ్బొకొను
టకుఁ బ్రయత్నింపఁగ.

కోణ — వెంటఁ బాటియున్నారా యెవరైనను బ్బొకొను
వానిని ?

ప్రియ — చిత్తము, మహాప్రభో.

కోణ — వట్టబడిన, వాడిక నేమి కీడుకేయు శయముండదు.
నీ యిష్టానుసారము నిర్ణయించికొనుము, నా యధికార
బలాదులన్నియు నీ చేతివి యని యెంచికొనుము ఇంక నీ
పనియేమన్న. దుష్టబుద్ధి, నీ సుగుణమును నీ వినయమును
నీ క్షణముననే యింత స్తుతి పాత్రమగుటను, నీవు కేట
నుండి మా వాడవు కమ్ము : ఇటువంటి యగాధ విశ్వాస
మున కర్హ నైజంపువారు మా కత్యంత యగత్యులు :
కాన నిన్ను మేము పట్టుకొనియెడము.

దుష్ట — నేవఁజేసెద, స్వామి, తమకు, సత్యము తప్పక, తక్కి, న
కొఱంత లెట్లున్నను.

ప్రేమ.—అతని నిమిత్తము, కృతజ్ఞుడను సన్నిధానంబునకు.
 కొద.—ఏమిట చెలియదు, మేమెందునకు వచ్చితిమో నీ దర్శనంబునకు —

౨౦ — ఇట్లేయి, వేళపాళము లేక, గ్రుడ్డికంటి రేయికి దారము గ్రుచ్చుచు (నూదినాట చీకటిని మెల్ల మెల్లగఁ గ్రాకుచు); ఆర్యప్రియవ్రత, ఘనహేతు పూర్వక యవసరములు వుట్టినవి; ఇందు నీయొద్ద మంత్రసహాయముఁ బడచడవలసి యున్నది మా నాయనగారు వ్రాసినా రొకప్రక్కఁ, మా యక్కయ్యయు వ్రాసిన దొండు ప్రక్కఁ, దమలోఁ బట్టిన వేటుములంబట్టి; వీనికి మాటుమాట, మా ఇంటికి దవ్వనకుండి వ్రాయుట మిక్కిలియు మేలిమిని నా మనంబునఁ దోచె ఆయా రాయభారులు వేచుచున్నా రిచటనుండి పంపువనుటకు. మా మంచి ప్రాణజవరి, నీయట్లంబు నోదార్చుకొనము, మఱి యొకంగుము నీన యీవలసిన యేకత మీ మా కర్ణములందు నీ మాటచొప్పున నీ నిముసమునందే మా పని జరిపింపవలసి యున్నది.

ప్రేమ — దాసాను దాసుండను, మాతాంబ: వీలిన వా రిద్దఱికిని మనఃపూర్వక స్వాగతంబు. (విష్కమింతుడు.)

రంగము II డిక్షక్రతునికోపయెడట.

ప్రశేషము. హితకీర్తియు వసువాలుడను వెలుపలుగ
వసు — నూపన్ను నీకు, నుమిత్రమః ఈ యింద్రవాడవే ?

హిత. — ఔను

వసు — ఎక్కడ నుండువచ్చు చూ గుఱ్ఱముల ?

హిత. — అమనులోన.

వసు. — వేరైన నేస్తముండిన, జెప్పము నాకు.

హిత. — నేస్తము లేదు నీ పయి

వసు — పోనీ, అట్లయిన, సత్తనెయను చిన్నను.

హిత. — పెదవూరి కంఠకోటలో చిన్న నెఱికించిన నవ్రు
నన్ను సత్త నేయఁ జేతులే.

వసు — ఏలనయ్య నన్నిట లాడుదువు ? నే నెఱుంగనే నిను.

హిత. — ఓరి, నే నెఱుంగుదురా నిను.

వసు — ఏమని నన్నెఱుంగుదువు ?

హిత. — దొంగవుః పోకిరివి ; జూడరివి ; ఎంగిలి తిండివి ;
నీచవు, పసికిమాలిన, బిట్ట బిగువు, బింకాలపోతు, తేలివి
తక్కువ, బికిరాలమారి, గోచిగుడ్డల, వుట్టు పేదఱక,
అడ్డగ బత్తెవు, ముఱికి మూఱి, చింపిరి చెప్పల కైలాట
కాడవు, కలువకాడివు, తగవుల మారి టకటకవు ,

అద్దపు నీలుల, జోలిమాలిన పనుల, పిలువని శేరంబు
ముల, పిచ్చిభాగుల చెక్కలి కాడవు; ఒంటి కక్కసాల
నొడమయిముసల బాసనీడ; ఈ సతగు బిరుదుల నొక్క
చిన్న యక్కరమునకైన నడ్డంకి యాడితివా చెప్పదెబ్బల
నాశేతఁ దినుచుఁ గూచరాగములఁ గూతలు వెట్టిచుఁ
బలనఁదించు పిఱికి కూళుండవు.

వసు — శేలేశే, ఎట్టి రాకాశి పలువపురా నీవు, ఇట్టియఁ
గూఱులఁ గూకఁదించుచు చీకాకు చెట్టెదవు, నీ మోర
తెలియని నన్ను నా మూఁటియు నీకుఁ దెలియకుండగ!

హిత — ఎంతటి సిగ్గుమాలిన మొండికట్టె తులువపుర నీవు,
నన్నెటుంగ నని బొంకుటకు! చెండునాళ్లైనఁ గా లేను
గా దఁటరా, నీ కాళ్లు వారికొట్టి, రాజుగా రెదుటఁ దెగఁ
దన్ని నేను? డూయుమురా ఓరి మాయలమారి; ఇంక
రాతి రైసను, నల వెలుగుచున్నది; నిన్ను పిసికి
పిండి వంటఁ జేసెద నీ వెన్నెల తోడత; డూయుమురా,
ఓరి నీచవు ముగి జేసాల వొరకోలు సన్నాసి, డూ
యురా, డూయు! పేడిమీసపు మిడి గ్రుడ్ల పోత

(డూయును కత్తిఁ.)

వసు — పోపో! నీతో నాకేమి జోలి లేదు పో.

హిత —మాయ రా, ఓరి పోకిరి, రాజగారి కడ్డముగ
బాబులు తెచ్చినాడవు; ఆ పనికిమాలిన కీలుబొమ్మ
మాటను మోసికొని వచ్చినాడవు, దాని కన్న తండ్రి
యొక్క రాచజీకమును దిగఁ ద్రొక్కుచు మాయ
మురా, ఓరి మాయదారి; రా రమ్మ చూత మొకఁడెయి.

నను —సాయము, హేహా! హత్య, హత్య! సాయము!

హిత —కొట్టు, ఓరి వరవుడ, నిలుర, దొంగడ,
చిలుము, ఓరి నీటు గుండడ, కొట్టు. (వారిగొట్టును.)

వసు —సాయము, సాయము, కో-హేహా-హేహా, హత్య,
హత్య!

ప్రవేశము, దూకిన కటాక్షో, దుష్టబుద్ధి; కోణవాలక,

రజసిఁజరి, గుళస్తానులు, సేకకులును.

దుష్ట.—ఏమిటది! ఏమి నడవడి? (వారి విచారమును.)

హిత.—కానిమ్ము, సీతో, ముద్దుల బుడతడ, ఇష్టముండిన;
రమ్ము, సీకు పెట్టెద నెఱచి (కయ్యవు చవి చూపెద),
రా రమ్ము చిన్నికొమారుడ.

ప్రియ.—ఆయుధములు! సాధనములు! ఏమి వివాద మిక్కడ!

కోణ —శాంతింపుడు, ప్రాణముల కాశించిన; చచ్చును
వాడు, మరల నేయువాడు. ఏమి వర్తమానము?

దోషు. దక్షిణి కొచ్చును నీ యింట్లోకిఁ గిచకిచ కూయుచుఁ
కొలుంగ.

కోణి — ఏమిటిరా, నీకు పిచ్చిపట్టి యున్నదా, ముసలి
కొడుక?

దోషు — మీ కెట్లా బుట్టె కలత ? అది చెప్ప ముందు
హిత. — ఏ ద్వంద్వములకును నింత పగ యండ నేరదు,
నాకును నీ జిత్తులమారికి నుండు నట్లు.

కోణి — వాని కేల పిలిచెదవు జిత్తుల మారిని ? ఏమి వాని
కేరము ?

హిత. — అతని మొగ చూపు నా కింపు కొలుపదు

కోణి — అంతకంటె నెచ్చు కాదు కాబోలు, నా మొగ
మును, లేక యా వాని దేని, మఱి యామెదేని,

హిత — గాబు, నా పని యేమన్నఁ, గలయాపు చెప్పట
విరుము, నా కాలములోఁ జూచినాఁడ నెన్నెనో మేలు
మేలు మొగముల, నిప్పుడు ఈ నిముసమున నా యెదుట
నగుపడు మెడల పై నిలిచి యుండు నే మొగము
కన్నను.

కోణి. — మీ డెవఁడో టక్కరి వీని నెవరో మొండి మాటలఁ
బట్టి పొగడి నందున, వినయము లేని పరుష వేషంబుఁ

దాచ్చికొని, యా వేసిన వేపను నవాళ్ళను నేయును. సత్యభావణంబును బొత్తిగ మాన్చి వేసినాడు : పీ ముఖస్తులిః జేయ శేషఁడట, పీఠంబు, పీఠంబు ముసప్పుడట, స్పష్ట చిత్తఁడట, సత్యమే సలుకసలయఁ ఁట : అది వినువాది కిట్లనుచుచి, తిథాను, లే పోయెనా, రావేమో కేలని మాటలాడెగా . చాలును బిర' ఈ పాఠి జిత్తరాక్షస నే చాల నెగురుచు ; పీకలు తమ శాహుటపు ధోరిణిలో నెంతైనను తంత్రమునుం దురుద్దేశములు దాచి నొందురు ; కుక్క బంబితశము నేయుచు నక్క విసయములు నూపుడు : దమ యూడిగంబుల ఒలు నున్నితమున నడవచు : నిరుబది జడుగు పరిరాక్షసులు పీఠిలో నొకరి కున్నది మాయ బిశ్మల కల్లరి తలం బుండు నేరదు.

హిత — బాబుగా రండు, మహా సత్యముగ నండు, నిర్వ్యాస యాధార్థ్యముతో నండు, దే దీప్యమానుడగు సహస్ర తీర్థవి శిరో వేష్టనం బగు జ్యోతియమాన వైశ్వానర బోలు ప్రభావంబుతోఁ దేజరిల్లు చుండు తమ మహా నిష్ఠాధానపు కరుణాపాంగ పీఠ జానాది లాజ్ఞానునారచ గు.

కోణ — ఈ మాటల కభిప్రాయ మేమి?

హేల — తాము తప్పులు పెట్టు నా సహజ భావముఁ దొలుఁ గుటయె. నాకుఁ దెలియు, నయ్య, నేను వ్యాజ సుతి కాదు తా నని; విమునెవఁడు మోస పుచ్చెనో తేట మాటలతో, నలఁడు తేటఁగ కాడుకాడే, నే నేమో అట్టి పని చేయ లేను, తమ నిగ్రహము చ్ఛేదడి నన్న మ్మెయిఁ జేయు నట్లఁ బ్రార్థించు భాగ్యము నాకుఁ గన్గినను.

కోణ — నీవు వానికిఁ గావించిన నేర మేమి?

జను — నే నెక్కియుఁ గావింప లేదు; ఇం దొక దినముల క్రిందిట, నీతని చాచి పలుకు లాలగించి, వీని దొరయగు రాజుగారు నన్నుఁ గొట్టు నతటి యనుగ్రహముఁ జూపిరి. అప్పు డీతఁ డాతఁడో, జేరికొని, యాయన నిగ్రహమును ననుమోదించుచు, వెనుక నుండి నా రాళ్లను వారి కొట్టెను; బోరగిల నే పడి యుండుఁగ, పీచు సన్నుఁ దిట్టుచు, దూఱుచు, వెక్కిరించుచు నతి శౌర్య పౌరుషములఁ దన మీద నారోపించి కొనఁగనే యితఁ డపూ ర్యసహాయ వీరులలో నొకఁడుఁగ గణన కెక్కి రాజుని శాఘనములఁ బడసె, బడమి పైఁ బడి యుండుటం బట్టి యాత్మ సంతోష శాశ్వతమై యున్న

నన్ను, మార్కొనుటకు యత్నించి నందనకు; ఈ దానిని మీ కృత్యము వలన గండ పట్టిన క్రొవ్వుతోఁ, దిరుగ నిచ్చటను నా పై డూసినాము.

హిత — ఈ కొంచ లీ మ్రుచ్చు గోర లెగుట సుత్తర కుమార మారీచులును పనికిరాదు, వారి విద్యలలో మీరు ప్రథమాక్షరాభ్యాసకులు కావలెను.

కోణ — పట్టక రా బొండ్ కొయ్యను! ఓరోరి మొండి ప్పల మునునలి జూదరి, ఓరి సరపగడ్డెప్పడంబుల మారి నీను నేర్పదము చూడు—

హిత.—బాబు, నే జెను మునునలి నిపుడేమియు నేర్చి కొనఁబాల; నీ బొండ్ కొయ్యను నాకని లెప్పింప వలదు: నే రాజుని భృత్యుడ; ఆయన నియోగమున నీ యొద్దికిఁ బంపఁ బడినాడ. అట్టి దూత సగు సముఁ జెట్టింతు వేని నీ బొండ్ కళ్ళలో, కను సవమలించిన వా డయ్యెదవు నా యొడయని పవిత్రతక, కను మేర మీచిన వైరి యయ్యెదవు నా ప్రభు సముఖమునకు.

కోణ — పట్టక రా బొండ్ కొయ్యను! నా ప్రాణము నా మానము సాక్షిగ, నందునే మీరు కూరెడి నడి పగలు పఱకును.

రజ.—నడి పగలు వజ్రకునా! నడిచేయి వజ్రకును, స్రాణ
నాథ, చాలదు, రే యెల్లను.

హిత —నీమమ్మ, తల్లి, నీ నాయనగారి కుక్కయినను,
నన్నట్లు జేయరాదే నీవు.

రజ —ఓయి, నీ వతని బంటు కావున, అట్లనే చేయుదు,
మానను.

కోణ.—మా వదిలియ వచ్చించి యుండు నదే వన్నె కల
వాఁ డీ కొంటెకాడు. కానిమ్ము, పట్టక రండు బొండు
కట్టెను. (బొండు పూను తెచ్చు.)

ప్రియ.—నేఁ బ్రార్థించెద దేవర ప్రసాదమును, ఆలాగు
తమరు ఆనతియ్య వలదు: ఈతని నేరము గొప్పదే కాని,
వీని దేవర లగు రాజ సన్నిధానంబు తగుమాప్కిని
దండించెదరు. ప్రభువులవారు విధించిన నీచ దండన
అల్ప స్త్రీయములకును, సతి సామాన్య యతి క్రమణ
ములకును, మహా నీచతములు సత్యం తావజ్ఞాతులు నగు
దౌర్భాగ్యులకు విధింపఁ బడు నష్టాది: మహారాజులంగారి
మనంబునకు మిగులను స్వమానభంగమని తోచెడిని,
తమ రాయబారి నీ టిని నిర్బంధించుట తమ గౌరవ
మునే తృణీకరించి నట్లు.

కోణ.—అందునకు నేను తరవాది నయ్యెద

రజ.—మా యక్కయ కింతకంటె మనస్సు నొప్పు వచ్చు,
 వినెనా యివ్వడువునఁ దన మశివకానికి దెబ్బలును
 దిట్టలును ప్రాప్తింప నని యా బిడ పనులయందు శ్రద్ధ
 వహించి నడచి నందునకు దూర్పుము వాని కాళ్లను.
 (హితకీర్తి బంధుగోనుంపఁ బడును.)

రమ్మ నా ప్రియనాయకా, వెళ్లదము.

(నిష్క్రమింతు రంజు లఘు. హిత. బ తప్పు.)

ప్రియ —నిన్నుఁ బట్టి నేఁ బరి తపించెద, మిత్రమా; ఇయ్యది
 పట్ట భద్రుల వారి ప్రసాదము, వీరి మనోభావమునకు
 అగు లడ్డులు లేవు, లోకమంతటికి నిది విశేషము: మనవి
 జేసెద నీ కొఱకు.

హిత —నయముచి, వలదు బాబు: ఎక్కువ జాగరణము
 గలన స్రయాణముం జేసి నాడ: కొంత తడవు నిదురించి
 బడలికఁ దీర్చికొనియెద; మిగిలిన నేవు ఈల వేయు
 చుండెద. సత్పురుషునకును దురదృష్టము డాయఁ బోను.
 సుప్రభాతము నొసంగెద!

ప్రియ.—పట్టభద్రున కిది చెట్టయె యగు: ఈ చేత యతని
 మాటునకు పాలుసేయు.
 (నిష్క్రమించు.)

హిత.—రాజభద్ర, ప్రాత సామెతను స్వానుభవమున
 మూడలించి కొనవలయుగా, భగవ దనుగ్రహం వలన
 (తప్పి) భానుని తాపమునం బడెదవు అనుచు దానిని
 (ఆనంద, ఉభయభ్రష్ట ముషరి సన్యాసం బని) చేర
 రమ్మ, ఓ యీ దిగువ గోళపు టాకాశ దీపమా, సీనుఖ
 వ్రదము లగు మయాఖముల నీ శేఖనమును ఒరించు
 కొనియెడ! మహా దుఃఖమున కే కాని మఱి యెఱికిని
 మహాద్భుత భాగ్యములు సామాన్యముగ గోచరంబు
 పడవు: నే నెఱుంగుదు నియ్యది యమృత హృదయ
 పంపినదని, ఆ సౌభాగ్యవతికి నా మహా భాగ్యవశమన
 సమాచార మందినది నా మాటు వేసపు జీవనమను
 గుఱించి: ఈ విషయము స్థితినుండి మా బోటి నష్ట భాగ్య
 లకు దగుబాటి నివారణముల సూచి చే బట్టి గట్టు
 బేర్చు దరుణంబు డాయు. బొత్తిగ నిదుర వేమిని పూచి
 పోయిండు కునుకు కన్నలార, తరుణ మరిసి మూసి
 కొనుడు, ఈ నా యవమానపు టునికి నవలోకింపకుడు.
 భాగ్యమా, సురాత్రము చిఱునన్య నగుమా మఱియు
 నొక పరి: త్రిప్పమ నీ చక్రమన్!

[నిడదెంచు.]

రంగము III ఒక యక్షుని.

ప్రళయ ప్రేమసింహుఁడు.

ప్రేమ — నన్ను జాటింపఁగ నే వింటివి; అవ్యష్టవశమున నగుపడిన యొక చాట్టు తొట్టరు వేటనుండి తప్పకొంటి ఒక శేనసను బంధుకట్టెది లేదు : ఒక చొత్తైనను గాన రామ నన్ను బ్రకొనుటకై కావుదల లేదిదియు, మహా విశేష జాగ్రతతోఁ గూడికొనసదియు. నేఁ బట్టు విడని వజరును నన్నుఁ గాపాడుకొనియెద : కావున నిట్లు నిశ్చయించుకొన్నాఁడ నత్యంత నీచమును నత్యంత దీనము నగు వేసమెయ్యదో, ఎట్టి వేసమును దాఁద్య) దేవత మనుష్యుని మృగమునకు దాచావున సమానముఁ జేసి యవఁగా నించుటకుఁగల్గించిక నబలుచెనో, యట్టి వేసముఁదాల్చెద; నా ముఖమునకు ముఱ్ఱకఁ బూసికొనియెద; నడుమునకుఁ గంబళ్లు కట్టించుకొనియెద, నాకేశజాలమును పిశాచముల కరణి జడలుఁగ బడికొనియెద; విగతవస్త్రముఁగ నా శరీరము ఆకాశ జన్యచుగు మారుతములను తజ్జన్య సమస్త యుపద్రవములను పరాజ్ఞుఖంబు చేనెడిని, గ్రామవాసములు నాకు ఋజువు నుదాహరణములుం జూపుచున్నవి, ఇచ్చుం వెట్టి చావళ్లు బీకారులు లబలబరవ్వలుకెట్టుచు,

తిమ్మిరెక్కి కొఱస పాటిన దండచేతులం గుండునూదులు,
 మ్రాకుముల్లు, మేకులు, రావణ మీసంబులుం గ్రుచ్చి
 కొనుచు, నీ రీలిని వికృత చేస్తలతో బీదకాపు లిండ్లను,
 చిన్న పల్లెలందును, గొట్టెల దొడ్డులందును, పిండి తిరు
 గలులందును, కొన్ని వేళల నెట్టివేట్టిగ శాపములు
 పెట్టుచు, కొన్ని వేళల బ్రతిమాలికొనుచు, బలవంతపు
 చిచ్చముల నార్జించుకొనియెదురు! దిసమొల వేల్పుగాడు!
 నెట్టి వెంకటాయ! అదొక్క అదరువున్న దింకను; క్రేమ
 సింహుడు నమాప్తిఁ జెంచె. (నిష్క్రమించును.)

—

రంగము IV నుశస్థానని కోటమొట, హితక్షీ బొండుకొయ్యన.

ప్రవేశము,

ప్రళయాంతకరాజు, శాణభణితుఁడు, నొక సుజనుఁడు.

ప్రళ.—విచిత్రముగ నున్నది వారల్లు లేచిపోవుట యింట
 నుండి, సుతీ పండుకుండుట నా రాయబారిని.

సుబ.—అరయిక పైని తెలియవచ్చు, అటుముందటి కేతిరి
 ఇట్లుఁ జోటుమార్చ వా రాలోచింప లేదని.

హాస.—జయము, జయము నీకు, ప్రభువరేణ్య!

ప్రళ.—అహా! ఈ యపమానమును నీకు వినోదముఁ జేసి
 కొంటవా?

హిత — లేదండు, దేవర.

బాణ.—హా, హా! కటికి పెండెములు కట్టించుకొన్నాను.
గొట్టములను పుట్టెలం గట్టదురు, కుక్కల నెలుగులను
గొంతుల, గోతులను గొనుల, మనుష్యులను కాళ్లను,
ఒక్కఁడు కాళ్లను గ్రొవ్వ మీఁజేయుండిన, సతనికి మాకు
మేతోర్లు దొడిగెదరు.

ప్రళ — ఎవఁడు వాఁడు నిన్నిచట నుంచునంత నీ మాన్యత
నవమత్తించిన వాఁడు?

హిత — వా రిట్లఱును, అతఁడును, ఆవిడెయు, నీ యల్లు
డుం గూతురుకొ.

ప్రళ.—కాదు.

హిత — ఔను.

ప్రళ — కాదని నే నంచుండఁగనే

హిత — నే నంచున్నానుగా, ఔనని.

ప్రళ.—కాదు, కాదు, వారల్లు చేయరు.

హిత — ఔను, వారే చేసినారు.

ప్రళ.—వివస్వతి సాక్షి, నేఁ బ్రతిజ్ఞఁజేసెద, కానేకాదు.

హిత.—దివస్వత్ని సాక్షి, నే నొప్పుపెట్టెద, ఔనే యకాను.

ప్రశ్న.—వార్తకొర జేయఁ దెగింపరు, చేయకేరరు, చేయ
నొల్లదు, ఇయ్యది సరహత్యకంటె యశృష్టము, యో
చించి యిట్లు జేయుట యంతటి క్రూరగర్హారము. వివ
రించుచు నాకు, తగుపాటి త్వరితమునో, (హేతువున
నీవు దీని కస్తంభమైతివో యీ యపచారమునకు, నార
లెట్లు విధింప నుద్యమింపరో, ఈ శిక్షయ, నీవు మా పను
వున వచ్చియుండఁగ.

హిత —రాజేశ్వర, వారికి దేవరవారు వ్రాసిచ్చిన యుత్తర
ముల వారింట నే ముట్టఁ జెప్పినప్పుడు, భయభక్తి పూర్వ
కముగ మోఁతఁజించి యున్న చోటునండి లేచి నిలుచు
మునుపే, వచ్చె నచటికి నొక పాగయుఁ బ్రతవాహుఁడు
చెమట వడియుచు వేగిరపాటున, సగ ముగిరి పోయి,
వగర్చుచు దన మొడయరాలు గరళహస్త చుభివందన
ముల, తన పత్రముల సమర్పించె, మధ్య సె నున్నది సడ్డ
నేయక, వీనిని వార లాక్షణమునకే చూపుకొనిరి,
అందలి విషయములఁ బట్టి, వారు తమ పరివారమును
తెచ్చిర రా నాహ్వానించి యప్పుడే గుఱ్ఱము లెక్కికొనిరి;
నన్నును వెంట రమ్మని యాసతిచ్చి, తమ ప్రత్యక్షరము
నకై సమయము వేది యుండుమనిరి, నాకుదాసీనపుం
ప్రకృతములుఁ జూపిరి, అంత నిచ్చట నా కెండవ యంచె

కాని నే కలియఁ గల్గఁగ, వీని స్వాగతము నా కచార
కారణముఁ గా వికటింపఁ జూచి—నిలనవారి యాన్న
త్యము మొన్నటి దినము బలు వోకిరి తనముతోఁ దిర
స్కరించిన యాతఁడే చుగుటయు,—విచేకము తక్కువ
వీర్య మెక్కువ వాడను గాన, దూరితి నా కనినః
అతఁడు డిల్ల పడి పిఱికితనపు గట్టి మొచ్చుతో నింకి
వారిని బెదరఁ గొట్టె. నీ చుట్టును గూతురు నీ నేరము
నీ సిగ్గుమాలిన శిక్షకుం బాత్రముఁ జేసిరి.

బాణ — హేమంత మింక సమాప్తి నొందలేదు, అడవిబాతు
లా మాడ్కి నెగురుచుండిన;

పేలికలే పుట్టము లాఁ జేద తండ్రుల
పిల్ల లగుదురు కండ్లు లేని కపోతులు,
పేకలో రొక్కముండు పైడి తండ్రుల
పిల్ల లేవ నేతు రిలను బెచ్చు బ్రీతిని

పోని కాని, నీ కూతులం బట్టి ఏడాది యంతయు
నేప్పుచు రో జంతయు రోజుచు గడియ గడియకుఁ గడు
పంత మాడఁ గందావులే.

ప్రళ.—ఓహోహో! ఎంత దుర్భరముగ నీ కుల నాగుండె
కెక్కి పొడుచుచున్నది! మూర్ఖాదేవి, దిగుము, ఓసి

ఎక్కుడు దుఃఖమా, నీ స్థానము దిగువఁ గదా ! ఎక్కడ
ఈ కూతురు ?

హిత — పట్ట భగ్రునితోను, బాబు, ఈలోపల.

ప్రశ — నా వెంట రావలదు ! నిలు మిచ్చటనే (గమ్మిమందు)

నుజ — వేతేమియు సేరముఁ జేయ లేదు కదా, కష్టము
చెప్పిన దానికంటె ?

హిత. — ఎయ్యదియు లేదు ఏమి కారణము రాజుగారు
ఇంత స్వల్ప పరివారముతోనే వచ్చట ?

శాణ — నిన్ను బొందునఁ బట్టిన నీ ప్రశ్నంబునకు, తగి
యుండును దండన.

హిత — ఏలరా, దూషకా ?

బాణ — చిన్నుఁ జీమయొక్క నుంచెడము చదువు నేర్చికొన ;
అది నేర్పును లే నీకు, హేమంతములో పని వాటు లేదని.
ముక్కు మున్నుంచి నడచు వార లందఱు, గ్రుడ్డివారలు
తప్ప, కండ్లు చూపిన త్రోవనఁ గడచువారలు : ముక్కు
చూపిన తెరువున నడచు నిరుపండ్రల నొక్కఁడైన
నుండక పోడు గబ్బు మాచిసివి మూర్ఖునఁ జాలు
వా. పు, పట్టు వదలి వేసలె నొక్క పెద్ద చక్రము కొండ
దిగుడు దొరల సాగిన; లేక పోయిన నిన్నీడ్చికొనిపోయి;
అది నీ మెడచు విడిచి వేయుచు; కాని, కొండ నెక్కుచు

పోవు నా వెన్ద మానిసి నిన్నును నెంట లాగికోని పోనిమ్ము.
 తాకిక ప్రాజ్ఞుఁ డెవఁడైన నింతకంటె మంచి యోచనఁ
 జెప్పిన, నా యోచనను నాకుఁ దిరుగఁ గొట్టము ;
 దొంగలు తప్ప వేతెవ్వరు దీని ననుష్ఠించఁ గూడదని
 నా యిష్టము, కేర్పవాడు వెంగలి కావున

స్వార్థము బడయను సాఁగిలు భరుషఁడు
 ఉపాసించు నెవ్వఁ డుపచారార్థము,
 మూట కట్టును ముసురు పట్టగ, లేచి పోవు
 వదలి కెట్టి నినుఁ బెను గాలివానలో.
 కాని నేను నిలచి యుందు; వెంగలే నిలుచును
 వెళ్లనిచ్చి దురును నడక వివేకిని:
 దొంగ యయ్యెడి వెంగలి, పాటిపోయెనా;
 వెంగ లెన్నఁడు దొంగ కాఁడు దేవుఁ డుండఁగా.

హిత. — ఎక్కడ నేర్చితివిరా యిది దూషకా?

బాణ — బొండు కొయ్యన కాదుర మూఢుఁడా.

పునఃప్రవేశము, ప్రళయంతకరాజు,

గుళిస్థాను సతో.

ప్రళ. — నాతో మాట్లాడ నొల్లరా? ఒళ్లు జబ్బా' బడలి
 నారా! రే యంతయుఁ బ్రయాణముఁ జేసినారా? పట్టి

సేపములు : లిరుగఁబడి పీడిపోవు చిహ్నములు. క్షత కంటె మంచి యుత్తరముఁ బట్టక రా.

ప్రియ.—మహాప్రభో, పట్టభద్రుని యుగస్వభావము మీకే తెలియుఁగా, ఎంతయుఁ గదల్చఁ బాలనివాఁడు, తన పట్టన పట్టు నాధించు వాఁడు నని.

ప్రశ.—దండన రాసు! అరిష్టము పట్టచు! నాశము కాను! ప్రళయము వుట్టను! ఉగ్రుడా? ఏమి వన్నె యాతనియు గ్రత? మంచిదోయి, సీయవ్రత, ప్రియవ్రత, కోణపాలక పట్ట భద్రునితో సరని భార్యతో మూర్ఖుడవలెను నేను

ప్రియ —మంచిది, మహాప్రభో, వారి కాశీలిని విన్నవించి నాడచు.

ప్రశ —విన్నవించినాడవా! నా మాట నీకు బోధ పడుచున్నదా, ఓరోయి?

ప్రియ —బుద్ధి, బుద్ధి, మహాప్రభో.

ప్రశ —రాజు కోణపాలక భద్రునితో మూర్ఖుడవలయు : ప్రియ జనకుఁడు తన యాత్మజుతో భాషింప వలయు, నా బిడె శత్రువా నాజ్ఞాపించుచున్నాఁడు. వారి కీ వార్త యందినదా? ఓరి నా ప్రాణమా! నారుధరమా! ఉగ్రుడే? ఉగ్రపు పట్టభద్రుఁడూ? చెప్ప మా యుగ్ర

భద్రునకు ట్లని—వలదు, అంతలో వలదు, ఒళ్లు
 బాగులేకుండవచ్చు; ఆరోగ్యమున కవశ్యాయత్తములైన
 యల శుక్రూషలయ బలహీనత యెల్లప్పుడు నుల్లంఘింప
 వచ్చును గదా; ప్రకృతి, కీడితమై బుద్ధిని శరీరముతో
 దుఃఖపడుమని విధింపగా, మనవశము పునకుండదు,
 ఓర్చికొనియెడ; స్వవశము లేని రోగిని ఈ క్క చపలా
 లాపమును దృఢగాత్రుని బుద్ధి పూర్వక నిశ్చయమని యెంచి
 నందునకు నాడు సంతంభ ప్రవృత్తిని ఖండిం ద. ఎంతటి
 వాప్తిని నేను! అతడేల యట్లు గూలఁ బడి యుండ
 వలె! ఈ చెయిదము నా కుపదేశించుచున్నది, పట్ట
 భద్రుని వాని భార్యయొక్క స్థానభేదర న రాకరణ
 ములు కేవల మాయా తంత్రములని విడిచింపుము నా
 సేవకుని: వెల్ల చెప్పము భద్రుతో భద్రుతో వారితోనే
 మాట్లాడవలెనని; అదియు సింహుడె యి సముసముననే;
 రిమ్మనుము వారి బయటికి, వచ్చి నా వంశీల విను
 మునుము; లేదా, వారి పడుకటికి తలుపున రాయడి
 గిడిగిడి వాంగించెద నిదురకు చావు వచ్చునటకును.

ప్రీతు:- —నా యభిలాష మీలో మీ అందఱు సమాధానముగ
 నుంచురని, (నిష్క్రమించు)

ప్రశ్.—ఓరి బాబయ్య, ఏమందుచు నను, నా డెందమా,
నా ఇలరేగు డెందమా! కాని, కూలుము!

గాణ — అటచి యనుము దానితో మామయ, లండను
వంట లక్క యటచి న్లు మలగు చేడలను జూచి, ఉను
రుతో వానిని పిసికిన పిండిలో నుంచుచు; చితుకుచు
వాని తలల నొక కట్టతో, కూలుము, తుంటలార,
కూలుము. ' అని కూడనట నది దాని తమ్ముడే నట
మఱి, తన గుడ్డుము పై విశుద్ధ ప్రేమతో, దాని మేతగడ్డికి
వెన్నె బట్టించె నట

(ప్రవేశించును.) కోణపాలకుడు, రజనీచరి, గుళస్థా
నుడు, సేవకులును,

ప్రశ్.—నుప్రభాతము మీ యిద్దఱికిని.

కోణ — బయము సన్నిధానంబునకు!

(హితకీర్తి విడివిడపాటనును.)

రజ.—బలు సంతపము నాకు తమ యాన్నత్య దర్శన
మున.

ప్రశ్.—రజనీచరి, యని తోచెద వీవు; అట్లు నే నెంచు
టకు తగు హేతువు నే నెఱుంగుదు: నీకు సంతనము
లేక పోయిన, నీ మాతృ సమాధి నుండి నన్ను ఎడఁగావి

కొందు, అంకులాడిని నిశేపించితిని కదా యనచును
(హి. ౩) ఓహూ, నిన్ను విడదలఁ దేసినారా? మ
తాకప్పుడు కానిమ్ము దానికి ముద్దుల రజనీచరి, నీ
యక్కయ రక్కసః అమృత్యు, రజనికా, వాడిపండ్ల
యప్రియమును, ఇదిగో (ఎడఁదూపు) నిచ్చటఁ గట్టి
యన్నది గడ్డ లాగున నా గరళవల్లిః నీతోఁ బలుకు
లైన నాడ లేకున్నాడను, నీవు నమ్మఁగలవు, ఎంతటి
దుష్ట హృదయముతో—నో రజనీచరి!

రజ—ప్రాణించెద బాబయ, ఓర్పుఁ జూపుముః నే నమ్మెను,
ఆయమ గుణాధ్యత నిట్టిదని నీవు మతింపఁ జాలవు కాని,
నీయెడ భయభక్తులు ఆపెకించుకయుఁ గొఱతవడది.

ప్రళ.—తెవుమ, యేలాగో యది?

రజ.—నే నెంచఁ జాలను నా యక్కయ క్షసుమంతయు
స్వధర్మచ్యుతిఁ బొందు నని; ఒకవేళ, గాబు, నీ యను
చరుల తాఱుమాఱులను నాపె యాటంకపఱచియుండిని,
నది సహేతుకమును మంగళ ఫలోద్దేశ పూర్వకముఁ
గాన నామె పై నెంతయు దోషము జేదు, విగత కల్పష
నమీ.

ప్రళ.—నా కాపములు దానిఁ ఒట్టుకొనను.

రజ. — ఓయి, బాబు, నీవు ముసలివాడవు; నీ యందలి ప్రకృతి కేవల యాయుష్యాంతపు బాలిమేర యంచున నిలిచి యున్నది: కావున నీ వెఱుంగ లేవు నీ స్థితి యెట్టిదో. దాని నీకంటె జక్కగ నెఱింగిన వారెవ్వరో యట్టి అరయికకాండ్రు మేలు కీర్ణుఁ జూపుచు నీకు విధించు క్రమము చొప్పున నీవు ప్రవర్తింపవలయు. కాబట్టి నాయందు కరుణించి, మన యక్కయ్య నగరు నకు మరలి వెళ్లుము: వెళ్లి నీ వామె కపరాధివియని చెప్పకొను మయ్య నామాట విని.

ప్రశ. — ఆమెగారి కుమార్పణము వేడి కొననా? ఒక్కొక్కరి తిలకింపు మియ్య దీ కులమున కెంత యగ్గమై యుండునో, (మోకారిండును.) “ప్రియ పుత్రికా, నే ముసలివాడను నీకుఁ దెలిసినదే కదా, ననుఁ బోటి ముదుసళ్లు అనగ త్యులు; నా మోకాళ్లపై యాదించెద నిన్ను, కృపా కటాక్షము వాల్చి వస్త్రము, శయ్య, అన్నము మాత్ర మొసంగుమా”.

రజ. — మేలిమయ్య, చాలు నింత; ఇట్టివి యసహ్యపు వెక్కిరింతులు; తంత్రములు; తిరుగు మయ్య నా యక్కయ్య వలెకీ.

ప్రళ.—రేచుడు) ఎన్నటికి జరుగఁ జోదు, రజసిచరి; అది
నా పరివారములో నొక సగముఁ దరిగించుచున్నది;
కఱకు చూపుల వైచినది; కాల సర్పము మాఱి
నా యెద పైనినే కొట్టినది తన నాలుకతో: గగనపు
నమస్తశితా సంభారము లెల్ల దానికృతఘ్నమస్తకముపై
పడియెడు! తెగులుగాడ్చులార, దాని పుట్టజోవు చిట్ట
ముకలను కుంటకొట్టుడు!

శోణ — భీ, శాబు, భీ!

ప్రళ.—ఓ చుఱుకు మెఱుములార, మిఱుమిట్లు కొలుపు మీ
జ్వాలలను దాని యలక్ష్మ్యపు లోచనములనేసి గ్రుడ్డినేయుఁ
డు: ప్రతాపవంతుడగు తపనునిచ్చే జవుకు నేలలఁ జప్ప
రించి యాకర్షింపబడు పొగమంచులార, దాని యంద
మును సోకి పాడుచేసి దాని గర్వమును గూల్చుడు!

రజ — అపేమా పొగడ్త గాంచు వేల్పులార! ఈదీలినే
నా మీదను శాపములఁ గుమ్మరింతువు, నెట్టి యావేశము
పైకొనునపుడు.

ప్రళ.—రేచు, రజని, నీపైని శాపమెన్నటికి నిడనులే: నీచు
లలితహృదయత్వము నిన్నుఁ గాఢిన్య పాత్రురాలిం జ
యదు; దాని కండ్లు నిప్పులు కక్కుచున్నవి; నీయవోక్తా

లుటకు మాటుగాఁ జలువఁ గొలుపుచున్నవి. నీప్రకృతి యొల్లదు, నాసంఘోషముల కీరసింఁచుటకు, నాపరివారమును తరిగించుటకు, సరభస పదముల నేటికిఁ బోటి వచించుటకు, నా భరణములను తక్కువ పఱచుటకు మఱి తుదిని నన్ను రాసీయక గడియ జేయుటకును. దాని కంటె బాగుగ నెఱుంగుచువు సహజ ప్రీతి ధర్మములను, ఫుత్రికా బాంధవ్యమును, మర్యాదా వచనములను, కృతజ్ఞతా భారములను; నీకు నేఁ బ్రీతి నొసంగిన అర్థి రాష్ట్రాంశమును మఱచిన దానవు కావు.

౦౭. — బంగారు బాబు, ప్రకృతము ననుసరింపుము.

ప్రశ్న. — నా మనుష్య నెవరుంటి లొండ్ర మాకున

(కాహళములు లోపల)

కోణ — ఏమిటా కాహళము?

౦౭. — నే నెఱుంగుదు, నా యక్కయ్యది; ఇది యూజ్జిత పఱచుచున్నది, శీఘ్రములోనే తా వచ్చెద నన్న ఈ యుత్తిరవు మాటను

ప్రశ్నించు వసుపాతము.

నీ దొరసానిగ రు వచ్చినారా?

ప్రశ్న — వీఁ డొక నీచుఁడు, ఇతని సులభావిష్ట యహం

కారము వీడు నేవించు దాని చపలానుగ్రహాయ స్తము ;
ఆవలరా, పోకిరి, నా యెదుట నిలువకు !

కోణ.—ఏమని భావము దేవరవారిది ?

ప్రశ.—ఎవడు బొండ్ల వేసిననాడు నా సేవకుని ? రజనీచరి,
నాకు బలు నష్టకము నీవేమి నెఱుంగవు దీని వివరము
నని. ఎవరు వచ్చున డిక్కడ ? అహో! ఏవములారా,

ప్రజేశము గరళవల్లి.

మీరలు మునలివాండ్రు బ్రేమించిన, మీ శుభ పరిపాలన
మునకు విధేయత రంజకముగ నుండిన, మీరలును వయో
ధికులైన, దీనిని మీ స్వవిషయముగఁ జేసి కొండు,
ఇంపుడు మీ దూతల, నా ప్రక్కన నిలుపుడు.

(గర-కి) లజ్జలేదు నీ కీ గడ్డమును జూచుటకు !

ఓ రజనీచరి, దానిని కరావలంబముఁ జేసెదటవే !

గర — ఏలనయ్య, కరావలంబము కారాదు ? నే నేమి
యపరాధము చేసితి ? ఆవివేకము చూచునదియు శాలి
శతపేరుపెట్టునదియు నెల్ల యపరాధము కానేరదు

ప్రశ — ఓపార్శ్వములార, మీరు బలు గట్టిగ నున్నారు.
గుండియ, యింక పగులకుందువా ? ఎట్లు వచ్చెనా
మానిసి బొండ్ల మ్రాకులోన ?

కోణ.—నేనే వాని నందుంచితి నయ్య; కాని యతని బలవ
ద్దురాక్రమమునకు ఈ ఉద్యోగము అత్యంత గౌరవ
మైనది.

ప్రశ్న.—నీవే! నీవే యుంచితివా?

రజ.—మనవి నీకు, బాబు, వైకల్యముఁ బొందినాడవు
కాన, దార్ధ్య వేష మెందునకు! తగినట్లుండుము నీ
నెల ముగియు వఱకు తిరిగి పెల్లి నా యక్కయ్యతో
వసియింతువేని, సగము పరివారమునుఁ దోలివేసి, ౨౪౪
నా యొడ్డికి రా; నే నిపుడు ఇలుఁబాసి యున్నదాన;
మఱియు ని న్నుపచరించుటకు అగత్యమైన యాహారాది
సంభారము లింక సంగ్రహింపనిదాన.

ప్రశ్న.—తిరుగుతూ మరలను దానింకికి! నదియు నేఁబండ
జోదులఁ దోలివేసియా? అక్కఱలేదు, అంతకంటె
నన్ని పనిములను బరిత్యజింపఁ బ్రతిజ్ఞ నేయుదు, మఱి
శీతోష్ణముల కాత్రవముతోఁ బోరాడ నభిలషింతు;
తోడేలుతోను గ్రుడ్లగూబతోను సహవసించు—దుగ్ధతి
యొక్క కూర కృచ్ఛంబు! దానితోఁ దిరిగి నడచుటా?
అంతేల, వేడి నెత్తురు (తీవ్రప్రకృతి) కాఁ డగు పరం
గీశ్వరుఁడు, అస్తత్కనిష్ఠాత్మజ నిష్ఠులకముగఁ గైకొన్న

వాడు, వాని సింహాసనమునకు మోడలింప నన్ను నుల
భముగఁ బ్రేరించుకొనవచ్చునే, యువయోధుఁని బలె
బ్రణతుడై, వార్షికంబు వేడవచ్చునే యీ నీచ జీవ
ముచు సాగ నిచ్చుటకై. దాస్తొ తిరుగనా? అంత
కంటె, నిల్లిదిగో నీ పరిమ చండాల పరిచారకునకు
బానిసకాడఁ, గంటలపుటెద్దుగఁ, జెజ్జిక గాడిచెగ నుండె
నేర్పవచ్చునే. (వసుదానునిఁ జూపును)

గర — స్వేచ్ఛానుసారముగ, నయ్య.

ప్రశ్న.—బ్రతిమాలికొనియెదనే, కూతురా, నన్నిట్లు వెట్టి
వానిఁ జేయకవే: నిన్ను బాధింపనే, నా బిడ్డా; నుభము
నీకు, పోయిరా, ఇక నెప్పుడుమనము కలిసికొనవలదు,
ఇక నెప్పటికిని ముఖావలోకనము వలదు; ఆయినను,
నీవు నా మాంసమవు, నెత్తరవు, కూతురవు; మఱి
యిట్లనుట మీలు నాకండలోనిపుండవు, నిన్ను న్నా
యదే యనవలయు: నీవొక నెత్తురు గడ్డవు, మఱి
మారి చీడకుఱుపవు, గుబకవంకి రాజప్రణమవు, నా
కలుషిత రక్తములో. కాని నిన్ను దూఱులు పెట్టనులే:
అపమానము రానీ దాని చిత్తము వచ్చినప్పుడు, నేఁ
బిలువ నొల్ల నేఁ గోరలేదు వజ్రహస్తుని నేయుమని;

ఉత్తమ న్యాయాధికారియో యమధర్మరాజుతో నీపైఁ
గొండెముల మూట విప్పలేను; నీ కెప్పుడు సాధ్యమ
గునో యప్పుడు బాగుపడుము: నీకు సమయము వచ్చి
నపుడు, మంచి తెలివి దెచ్చికొమ్ము నేను నోర్చి నా
గల, వసియింపఁ గల రజనితో, నేనును నా నూర్పురు
జోదులును.

రజ — కాదంత సంపూర్ణముగ, నీ వింత వేగిర వత్తునని
యెదురు చూడలేదు, మఱి నీ యాదరణకుఁ దగినట్లు
ఆయితరాలినింగాను వీను నిష్ఠు, బాబు, నా యక్క
య్యకు; కలంబివ, నీ యాగ్రహ పక్షనములను వివేక
ముతోఁ బరికింపువారు నీవు చాలను ముదుసలి యయినా
వని యెంచక మానదు, కావున—ఆయితే ఆ బిడకుఁ
దెలియును ఆబిడ చేయునది.

ప్రశ్న.—ఇయ్యది మనః పూర్వకముగ మూర్ఖాడితివా?

రజని.—తిరుగను నొత్తి పలికెడ, బాబు ఏమిటి, ఏ బంధ్రు
జోదులా? అది బాగులేదు? అంతకంటె నధికమేల
నీకు? నిక్కము, అగిరియ కాదు, అందజేయేల, వ్యయ
మునకు వ్యయము చేయ; అపాయమున కపాయము
పెచ్చు; వ్యయాపాయములే వాదించుచున్న వే యన్ని

పెక్కు మూక కారాదని. ఎట్లు బొసగునబ్బ, యొక్క యింటిలో, నింజుజనులు, పెండు కట్టడల క్రింద, పొత్తుని యుండుట ? బలుకశినము; ఇంచు మించుగ నసాధ్యమేను. గర — ఎందుకు వలను పడదు, రాజతిలక, ఆపెక్కు బనికాం ద్రువరో, లేక నావారెవరో వారియెడ నేవఁ గొనుట ? రజ — మతో, ఏలఁ గూడదు, మహారాజ ? అట్లు జేసిన నెంత బాగు, వా రెవ్వరైన నీయెడ నసడ్డఁ జూపిన మేము దండింతుము పైబడి. నీవు నాయొద్దికి రానే వత్తువా,— ఇప్పు డొక యాపద నాకుఁ బొడకట్టు చున్నది కాన,— నా ప్రార్థన యేమన ఏవురు నిరువండ నే తెచ్చని ఎక్కువమందికిఁ జోటు నివ్వను, వారిఁ జూడఁచుం జూడ.

ప్రశ.—నే నిచ్చి తీరికన్నిటి—

రజ.—మంచి యదనున నిచ్చితి.

ప్రశ — మిమ్ముల నాపొషకులఁ జేసికొంటి నాస్వామ్య రక్షి కలుగ (న్యాసధారిణులుగ); కాని యొక్క నిబంధన మాత్రము శేషించియుంచికొంటి, ఇన్నిమందిజనులు బా రి కౌఁపులతో సంచరింతునని. ఏమిటి, నీయింటికి ఇరువదేసు మందితోనే రావలెనే నేరజనీచరి, అంటివఁటె యట్లని ?

రజ — అంచున్నాను మరలను, మహారాజా, అంతకంటె నె క్కువనొల్లను, నాయుంటను

ప్రశ్న.—దుష్ట జంతువు లనునట్టివియు నుగుణాలంకృతము లయ్యెడి, క్షతర జంతువులు వాని కంటెను దుష్టములై యుండిన; అన్నిటి కంటె దుష్టతమయు కాకుండుట యొక రీతిని శ్లాఘనీయతయె.

(౧౪ కు) నీతో వెడలివచ్చెద, నీ ఏబదినుమడింత లేనునిరువదికి, కావున, నీవు దీని ప్రేమకు శిండింతల దానవు.

౧౪ —వినుము నన్ను, పుడమితేడ, ఎందునకు వలయు నీకు నేనునిరువదైన, బదియుచైన. నయిచైన, నిన్ను వెంబడిం ప నొకయింట నిబ్బడింతల వారుండగ, నాష్టబడసినవారు నినుసేవింపను?

రజ.—ఏలవలయు నొక్కండైనను?

ప్రశ్న—ఓ, తర్కింపవల దక్కఱు గుఱించి; మన నికృష్ట యాచకులును, అత్యంత దరిద్ర పదార్థములపైనిని, అనాప శృకస్వామ్యులు: కాన, ప్రకృతి కీయఃబోకుము ప్రకృతికి నవశ్యం భోక్తృవ్యములకంటె నధికమైనవానిని: మానుష జీవనముమ్మగజీవనమువంటి చొకయె: నీవు దొరసానివి కా వా, ఆలకించు మీచూటను; శరీరమును సమోష్ణముననుంచి కొనుటయే మానవులకు శోభయును, నీలేల నీ

శోభాయమాన వస్త్రాభరణాలం కారములెల్ల? ప్రకృతినిఁ బట్టి యివి నీ క నావశ్యకములు, అవశ్యకమైన శరీరోష్ణము ను నివి యియ్యవే కాని, యథార్థావశ్యకతకు, — ఓ దివ ములార, మీ కుమాకత్తిని నాకిండు, కుమ నాకవశ్యకము! ఇదిగోనన్నుఁ జూచెదరు, ఓదేవులార, పీదముసలివానిని, వయస్సుల్య న్యసనాక్రాతుని; రెంటును దుర్దశాపీడితుఁడ ను! మీరలే యయితిరా, యీకూఁతుల హృదయము ను ఇమ్మెయి తమ తండ్రికెదురుగ కెరల్పువారలు, ఈయవ జ్ఞును మెత్తనతో నహించునట్టి శుంఠనపుంసకునిం జేయకుఁ డు; ఉదాత్త రోషాయత్తనిం జేయుఁడు; అబలల యాయుధ ములగు సశ్రు బిందువులతో నాపురుష కపోలములను క లుషీకరింపకుఁడు! కానేరదు, ఓ యప్రాకృత శూన్యకత్తె లార, మీయుద్ధరిపై ననెటువంటిపగతీర్పు నొనరించెద చూడుఁ డు, ఈలోకమంతయు గడగడ—ఎటువంటి చేతలం జేసెద నో—అవేవోనేనింకఁజెప్పలేను; కాని భూమికంతి కీతికర ములయ్యెడి. మీరెంచెదరు నేనూరక యేడ్తునని; ఎన్న టికిని లేదు, ఏడ్వనే యేడ్వఁచు; ఏడ్పుటకు వలసినగట్టి కారణములున్నవి, కాని ఈగుండియ నూఱువేల తునియ లై చిట్టిపోవుగాని నే నేడ్వనేయేడ్వ. ఓరి విదూషక, విచ్చిపట్టి పొయ్యెడిరా!

(కృష్ణ, మింకుడు ప్రళయాంతక, గుళస్థాన, హితకీర్తి

శాణ భణితులు. గాలివాన.)

కోణ. — మనము మరలిపోదము; తుపాను కొట్టెడి.

రజ — ఈయిల్లు చిన్నది; ముసలివాడు నతని జనులు నిచ్చ
ట సదుపాయము నొందలేరు.

గర — అతని తప్పినది, సదుపాయములనెల్ల వదలికొని
వచ్చినాడు; మాధ్యఫలమచి మాడనేవలయు.

రజ — అతని విషయమై మాంతసముతో నాతని జేర్చి
కొందుగాని, ఒక్కయనుచు నైననొల్ల.

గర — నేనున్నట్లే నిశ్చయించుకొంటి. ఎక్కడ మా గుళస్థాన
సీమంతుడు?

కోణ — ముసలివాని బయటికి వెంబడించి వెళ్ళి. మళ్ళివచ్చి
నాడు.

పునఃప్రవేశము ప్రియవ్రతుడు

ప్రియ — మహారాజగారు మహాకుపులై యున్నారు

కోణ — ఎచ్చటికి వెళ్ళుచున్నాడు?

ప్రియ — పరివారుల గుట్టిమెక్కు ముచున్నారు; ఎచ్చటి నో
తెలియజాల.

కోణ అతనిత్రోవ నతని పొనిచ్చుట యుగ్మము ; మొండి
పట్టుల ముసలివాఁడు.

గర — స్థానేశ, అతనిని యాదింప నల దుంచుమని యెంతమా
త్రము.

శ్రియ. — కట కటా! రాలిరి యేకైచుచున్నది, హిమ శీల
మారుతము లలివిపరీత ఘోషోత్పాతకరము లగుచున్నవి.
అనేక శ్రోశముల దనుకఁ జుట్టుపట్ల నొక్క-పొద్దైన గాన
రాదు.

౬౭ — ఓయి, గాటు! పెడసరక జ్వలకు తమ్మదాము తె
చ్చుకొనియెచు నాపవ లే తెలివికొల్పునొజ్జలు గానయ్యె
డి. నీగుమ్మములను బంధించి వేయుము: అతనివెంబడి ప
రివారము ఆతతాయుల సమూహము: కావున వారలతని
నేమి నీయుమని ధూషము వేయుదురో! మాయబ్బు శిష్ట
గుమాటల విని తప్పుదారి తీయుఁగాన, వివేకిముజ్జెలు
కొలుపుచున్నది.

కోణ. — తలుపులను వేయించుము స్థానేశ్వర; భయంకర
రజని; నా రజనీచరి నస్తంత్ర మిచ్చుచున్నది: తుపాను
నుండి లేచిరండు.

(నిష్క్రమించును.)

అ మృత హృదయ

(లేక)

ప్రళయకాంతకరాజు.

తృతీయాంకము

రంగము I ఒక గయాళు.

తుపాసుకోట్టుకను ప్రణేషము హితకీర్తియు నొక

నుజనుడును, ఎద రెండగు.

హిత — ఎవరక్కడ, ముసురు నీదరయు గాక ?

సుజ. — ముసురువంటి మనసువాడు, పెల్లుసుంగలగినాడను

హిత. — నిన్నెఱుంగును. రాజు గారెక్కడ ?

సుజ — పోరాడుచున్నారు, తుభీతభూతంబుతో; ఆనతిచ్చు
చున్నారు ప్రభంజనుడు భూమిని సముద్రములోఁగొట్టి
ముంపుతని, లేదా, యూర్తిమాలి సుబుకించి మూలభూమిని
మ్రింగింపుతయని; అమ్మెయిని వస్తువులు మాఱనిమ్ము లేదా
కూలనిమ్మని. తమ క్షేత్ర కేశములను కలగుండున లాగికొను

చున్నారు. ఉరవడితోపీచు నాయాదర గ్రుడ్డికోపముతో
వారివెంట్రుకలనుఁ బట్టుకొని యిట్టిట్టనని బెట్టిదములు వె
ట్టచున్నది. ఇట్టితెఱఁగున ముందును వెనుకను పెనకువలా
డుచుండు పెనుగాలి వానలం దెగడుటకు తమ యల్ప
మ్మానుషపిండాండ బలమునకుఁ దగుపూనికతోఁ బాటుప
డుచున్నారు. నేటిశేతిరిని కూనలకుఁ బాలుకుడిపిన యె
లుగుబంటియు బయటపోవెఱచి తనగుహలోనె పశుండు,
సింగంబును, నాఁకొని కడుపుక్రాలు తోడేలును, తమబొ
చ్చునుఁ దడియనీక యుంచుకొను, నట్టి యీ పెనుమునురు
చీకటిని టోపిలేకయె నలుమూలలం బాటుచు నత్యంత
నిరాశక్రాంతు లయినారు.

హిత. — అయితే, ఎవరున్నా రాయన సహాయమునకు

సుజ — మఱెవరులేరు, విదూషకునివినా; ఈతఁడు నాయన
హృదయతాడక యపకారములనుఁ బరిహసించి మఱిపింప
ప్రయాసపడుచున్నాఁడు.

హిత. — అయ్య మిమ్ము నేనెఱుంగును; అయెఱుక బలిమిఁ బట్టి
తెగువఁజేసెద నొక ముఖ్య విషయమును మీచెవులకు నమ
ర్చింపను. బలు విరోధమున్నది ధవళవర్త కోణపాలకులకు,
నీపట్ల మాత్రము దానిరూపు కష్టబధి యున్నను పరస్పర

తైతవంబుల చేతను; వీరియెడ కొందఱున్న వారు—గ్రహవార బలమున సింహాన నారూఢులౌ నన్నతస్థితిపంతులెవరియెడ మాత్రము జేరు?—కపట సేవక వేషధారులు, కనుల కట్టులె గాంతరు, పరంగీశ్వరునకు మన రాష్ట్రపు చర్తమానముల నరసి కొంపోవు వేగరులు; ఏవేవి కాకఁ బడుచున్నవో, ఈ పట్టభద్రుల కలహములనుఁ గూట సంకల్పములను గాని, ప్రియమననుఁజ్ఞా వృద్ధభూపతికి విరోధముగ వాఁడువురుం బట్టుక వీడ్చుచుండు దుర్భరప్రగహమునఁ గాని; లేదా, ఈ పన్నియుఁ గేవలబాహ్య విజృంభనములై కాబోలు నింతకన్నను హెచ్చ జిత్తు కూర్చిన వేజెద్దినినో కాని, చారణులు కాబోదురు; ఎది యెట్లన్నను నిది నిక్కువంబు, పరంగినుండి రాబోవుచున్న దొక్క బలంబు మన విభిన్న రాష్ట్రములోనికి, ఇయ్యది తిపూర్వమే, మన యశ్రద్ధను నాధారంబుఁ జేసి కొని, మన యుత్తమ నౌకాశ్రయములం గొన్నిట రహస్యవరూఢమై బాహుళ్యముగఁ దన ధ్వజముల వియవీడ్చి యారోపించు సమయమున మన్నయది. ఇప్పుడు మీ కొక మాట; మీరు నను నన్నితోవరునకు ద్వారపురికి త్వరితమున గరువెంచఁ దెగువ చేయుదు నేని, కొందఱు చ్చట మీకుఁ గానుపించు మీకు మీక కివందించువారు, మీరు కలహాపుంగ వివరించిన,

నెంతటి దారుణమును నున్నాదకరము నగు చిత్తసంక్షోభమును గుఱించి రాజుగారికి మొఱలిడఁ గారణంబున్నదోయని. నేను నొక నుజనుండనె, కులీనుండను, విద్యావినయ శీలుండును; మఱియుఁ గొంత విచారణను నిర్ణీత వృత్తాంతమునుఁ బట్టి, యీ యుద్యోగంబునుఁ దమకు నియమింపఁబూనితి.

సుజ.- మీతో సవిస్తారముగ పదంపడి నల్లాపించెద.

హిత.- వలదు, సందియంబు వడకుండు. నామాట నూర్జితపఱచి కొనుటకు, నాయాపైని యావరణము కంటె నధిక సత్త్వమునామన్నదని దృఢపఱచి కొనుటకును, ఈసంచిని విప్పి యిందుండుదానిఁ దీసికొండు. అమృతహృదయను దర్శింపఁ గల్గునేని, —గల్గు ననుటకు సందియంబు లేదు, — అమె కీ యుంగరమునుఁ జూపుడు: ఆబిడగారు బయలు వెల్పుదురు, మీరింక నెవరని తెలిసికొనలేని మీ సంగడికాఁజెవడని. ఛీ.ఛీ! ఈ ఝంఝు కూలను! నేవెల్లి రాజుగారి దర్శించెద.

సుజ.- మీహస్తము నిండు: ఇంకేమియు లేదా మీకు నాతోఁజెప్పవలసినది.

హిత.- కొన్ని యె మాటలు, కాని, వాని సదృశ్యఫలముఁ గూర్చి, అధికము, ఇందాఁకటి వన్నిటికంటెను, ఏమన్న,

మనము రాజుగఁగిని నెమకి పట్టకొన్న—ఈ పనిని మీ ప్రయత్నము లాత్తోవన, నాయ వీత్రోవన—ఎవరు మొదట నాయనం బట్టకొందురో వారు హెచ్చరించుట మేఱవారిని. (నిష్క్రమింతురు జేఱుజేఱుగ.)

రంగము II గయాభుజ శత్రుక భాగము. కుసా నింక పిన్ను.

ప్రతిమ, ప్రశయాంతకరాజు, బాణభణితుఁడు.

ప్రశ.—కొట్టుఁడు, గాడ్పులార, విఱిచిహనుఁడు మీతెక్క, ల! రేగింఁడు! కొట్టుఁడు! ఊఁదుఁడు, మఱిచీల్చికొనుఁడు మీ చెక్కిల్లను! రేగింఁడు! వీవుడు! ఓజడివానలార, ఆకాశగంగలార, నిరంతరధారలం గుమ్మరింపుఁడు మా గడిగోవురములు తడియువఱకును, గాలిపడగలు మునుగవఱకును! ఓ గంధకమిత మనోజేగవు మెఱపుచిచ్చులార, సిందూర విచారకములగు పిఱుగులకు: బురోగాములార, దహయింపుఁడు నా ధవళత మస్తకంబును! నీవును, ఓ సర్వకంఠనస్తనితమా చిదిసి చదును చేయును ఈ స్థూల భూగోళాండమును! పగల్చుము ప్రకృతియొక్క పోతయచ్చలగు గర్భణోటరములను, కృతఘ్నతా దూషిత మానుషాకార ఒనకములగు సమస్త బీజ సమవాయములను ఏకకాలముననె నాశనంబు గావింపుమా!

బాణ — ఓయి మామా పొడియింట సభాతీర్థము (స్తోత్రవర్షము, మధురవచనములు) మేలీ తడిబయటి వర్షధారల కంటె. బంగారు మామయ, లోపలికి నెట్లుము నీ పుత్రికల కృపను ప్రార్థింపుము : ఇదిగో నీ రాతిరి జ్ఞానిని గరుణింపదు, మూఢుని గరుణింపదు.

ప్రశ. — నీ కడుపులోని గాలినంతటి గక్కివేయుము ! క్షిప్తివేయుము, అగ్ని ! కుష్మణిలుము, వర్షా ! వాన, గాలి, ఉటుము మెటుములు నా పుత్రికలు కారు : మిమ్ముల దూతులాడను ఓ భూతమువార, నిర్గయులని, మీకేమియు నారాజ్యము నియ్యలేదు మిమ్ముల నా బిడ్డలని పిలువ లేదు, మీంచుకయు నా మాటల విన నక్కఱ కానదు, కావున, మీ భయంక రాభీష్టమును జెల్లించుకొనుడు; ఇచ్చట నిలచినాడను, మీ బాచినీడనై; దక్ష, బలహీన, మతిహీన, నిందిత వృద్ధుండను : అయినను మిమ్ముల నన నోవును నీచకర్తకులని ఈ మాడ్కిని నొందుదు దుష్టపుత్రికల ప్రకృత జేకొని, యింతటి ముడుసలియు నరసినదియనగు నీ తలమీదుగ మీ గగన జన్మ యుక్తములను సలుపుచుంటా జూడగ. అక్కట కటా ! ఇది మహా ఘోరము !

బాణ.—తలనుఁ దూర్చుటకుఁ జాలినంత యిల్లుగల వాఁడెవ్వఁ
డో వాఁడె యిప్పుడు కిరీటధరుఁడు.

ఎఱుకమీచీ తన హృదయ గోపనము నేయంగ లేక
కాల్చి వ్రేలి ముందుకాపాడఁబూను కడగొట్టు కొడుకు
చెప్పకాటు కిణపునొప్పి కోర్వకేడ్చి రేయి బవలు
తేస్ప వాల్చలేక నిదుర తప్పి మిగులఁ దపించుచుండు.

ఓలన నెంతవఱకు నెన్నటికి నెంత టందకఁజైయఁ గానరా
ద్దమున తన మోము వంకరలు నేయనది.

ప్రళ —నభిదు, క్షమా నర్వస్వచ్ఛునకును దృష్టాంతముగ నుం
డెద. ఏమియు నోరాడను.

ప్రళేళము హితకీర్తి.

హిత —ఎవ్వరచ్చట?

బాణ.—మఱెవ్వరు, ఒక స్థానియు నొక శుంఠుఁడు.

హిత.—అహహా దేవర, ఇచ్చటనా యున్నారై తమరు?
రాత్రినిసంచరింప వలెను జంతువులును నిటువంటి రాత్రు
లకు సంతసింపవు : సంకుశిత గగనములు తమస్వినీసధిచా
రులనుఁ గూడ జడిపించుచు వాని తమ గుహలయందు నిలు
వఁబంచుచున్నవి : నేఁ బుట్టినది మొదలు, ఇటువంటి యగ్ని
జ్వాలా పటలంబులు, ఇటువంటి కీకర మేఘనిర్ఘోష శ్లోట

నంబులు, ఇట్టి గర్భంబున వాత వ్విసీత్కారంబులు, నెన్నడువిన్నట్లు స్తరణంబు లేదు. నరప్రకృతి భరింపజాలదు ఈ యపాయమును గాని దాని భయమునైన.

ప్రశ్న.—ఈ భయంకర శోలాహలమును మనతలలపైనిఁ గీలించుచుండు నా మహాదేవతలు కనిపట్టుత నిప్పుడు దమ శత్రుల నెన్వరో. వడకుర యోరి దురాత్ముడ, యెట్టి నీయెడ నుండునోబయలుపట్టని మహాపాతకములు, న్యాయకళా ఘాతంబుల నింక నొండనివి; దాచికొనుర ని న్నోరి రుధిర పాణి, ఓరి క్షాటసాక్షి, ఓరి తత్తుల్యుడౌ నుశ్మతవేషధారి వ్యూహారవృత్తి; సాపాత్ముడ, ముక్కలుముక్కలై పిగిలి రాలుర, బాహ్యమైత్రి నాటోపించుచు ద్రోహచిత్తుడవై నరహత్యలఁ గావించిన విషపూరిత యమృతఘటమా; నిభృత గుప్త యపరాధంబులార, యుబ్బించి పగులఁ గొట్టుడు మిన్నులం దాచియుండు హృదయంబుల, బయలు వెడలి వేడికొనుడు కృపాప్రసాదమునకై యీశ్వర కృతాంత ధర్మసభావ్యయకుల. నే నేమో పరపాప పీడితుండ కాని పాపంకర పీడితుండఁ గాను.

హిత.—కటకటా! శిరోవేష్టనంబు లేక! కారుణ్యపూరిత భూషణీ, అతీనమీపమున నున్న దొక్క కుటీరము ఇల్లిని

గొ; ఈరుంఘానిలంబునఁడియీష తౌహోద్దము నేయు
మీకు: అచ్చట శరణు చొచ్చుడు మీరు; నేను ని కరిన గృ
హంబునకు వెళ్లెన — దాని గట్టిన రాళ్లకంటెనుఁ గతి
న మైనది; ఇయ్యిప్పుడె, మీకొఱకు విచారించుచు వెళ్లలో
పలికి నన్నుఁ జూరనీయ నన్నది — తిరిగి వెళ్లి బలాత్కరిం
చి పడనెద నా యింటివారి కృషణోపచారము.

ప్రశ్న.—నా తెలుపులు తిరుగ నారంభించుచున్నవి. రా రో
యి,నా కుఱ్ఱుడ; ఎట్లున్నావుర,నా పిల్లఁడ? చలువ కొంటి
వా? నాకును చలి వెట్టు చున్నది ఎక్కడ నన్నదో యీ
తృణము చెలిమి? మన యాప దసివార్యముల పరిణా
మనైపుణ్య మతి విచిత్రమైనది,అతి నీచపదార్థములచు బ
హు మూల్యంబులఁ గావింపఁ గలది. రమ్మ, నీ కుటీరము.
పాపము! విదూషక శాలకా, ఇంక నా యెదయందొక
మూల యున్నది నీ కొఱకు వగచు నట్టిది

శాణి.—(పాపము.)

అన్తి యెనని కలి నూత్న వృద్ధియు సన్నని చికిచికి నేరుపే,—
అంతెకాక యయాత్రె యార హో. శాలి వీవ, వాన కురియ,—
తృప్తి మిగులఁ దన మేజుకీళ్ల సరది సవరింప వలయును,
వీల నన్న వాన యనునది కురియుచుండు దినము దినమును.

ప్రళ — సత్యము, నా చిన్ని పిల్లడ రా వయ, కొనిపొమ్ము మమ్ము నీ గడ్డిగుడినెకు. (నిష్క్రమింతురు ప్రళ. హి. బి)

బా. — సోదె యొకటి పలుక శ్రేష్ఠ నీడ నుండి పోక మునుపు;
గుమిల నోట మాట ల్దప్ప మహాత్ము లేవి లేని యపుడు,
శండ్ర వారు నీరు కలిపి కల్లు జెజిపి యమ్ముపుడు.
రాచ వారు శ్రేష్ఠమీటి బిప్పెకాండ్రకష్ట పడక యుండు నపుడు
జోంట్ల మిండకాండ్రక దప్ప భ్రష్టు లేవరి గావ నపుడు,
న్యాయసభల నన్ని తోపు ల్నాయము లై యొక్క నపుడు,
శ్రేష్ఠ ల్పూము లేక జోడులం బీద భాక జీవించు నపుడు,
దూఱులు నాలుకల యందు నిలవ నపుడు,
ముడియవిడుపు ల్లుంపులందు సోగని యపుడు,
అప్పు డాస్థ్య భూమి గాంచు నెక్కు వైన చీకాకునుకా,
నాడువచ్చు నట్టితటియు దాని నెవడు చూడనిల్పు,
నడక లేల్ల సాగు నపుడు కాళ్ల మీదదశే.

ఈ సోదె చెప్పెడు మెర్లిను; ఏలన నేను వాని ముండటి కా
లపు వాడను. (నిష్క్రమించు.)

రంగము III. శుభ్రాశుని కోట.

ప్రళము, ప్రియవ్రతుడు, దుష్టబుద్ధియు

ప్రియ. — అక్కటా, అక్కటా, దుష్టబుద్ధి, నా కనవ్య
మాయె నీ యనహజి వ్రవ్తనము. వారి నెల్లప్పు డోరంగ

నాయనకుఁ గరుణఁ జూప, నా సొంతే యింటినే నావలన
నపహరించికొనిఁ మణియు నాజ్ఞాపించిరి నాకు, వారి నిరం
తర యాగ్రహమునకుఁ బ్రాత్రుఁగాక యిచ్చయుండిన,
నాయన మాట యెత్తఁ గూడదని, యాయన నిమిత్తము
ప్రార్థ నేమియుఁ జేయఁ గూడ దని, యాయన విష
యము నించుకయు నవలంబింపఁ గూడ దని, వారిని
పోషింపఁ గూడ దనియున్న.

గుప్త — అత్యంత క్రూరముం భూతమును !

ప్రియ — పోనిమ్ము, నీ వేమియు నాడకుము. పట్టభద్రు లిట్లెఱి
కిని చరస్వర వైమత్తయు పుట్టి యున్నది : అంతకంటె
దుర్వార్తయు నొండున్నది ; ఈ రాతిరి నా చేతి కొక
యత్తిర మండినది, అంతలి విషయము వచించుట యపా
నుకరము ; ఈ యుత్తరమును నా యెకాంత కోస్తమున
బీరువన దాచి బీగము వైచినాను. ఇప్పుడు రాజులగారు
భరించు నట్టి భాధలు పరిపూర్ణ పరిహారములఁ గాంచు ;
ఒక సైన్యభాగము ఇంతకు మునుపె గట్టెక్కి యున్నది ;
మనము రాజపక్షము నవలంబింపవలయు. ఆయనను నేను
వైతక్కి రహస్యముగ నాయనకు సహాయము సేసెద.
నీవు నల్లి మన పట్టభద్రునితో సంభాషింపు చుండుము,
నా యాదరణ నతఁడు చూడ కుండు నట్లు : నే నెక్కడ

నని యడిగిన, నా యొళ్లు బాగు లేదు, పడుకకు వెడలి
నాను డీనికిఁ బ్రతి నాకుఁ జావు వచ్చినను, శిరచ్ఛేదము
నకుఁ దక్కువ పొడకొంచదు, నా పూర్వనాథులు రా
జులవారికి సహాయముం జేసియె కావలెను. ఎయ్యదో
వితఁ డెంత మన్నది, దుష్టబుద్ధి; మాట వినుమ, జాగ్ర
తఁగ నుండుము. (నిష్క్రమించు.)

దుష్ట.—ఈ యుపకారము, నీవు చేయరానిది, పట్టభద్రుఁడు
తక్షణము వినియెడు; ఆ యత్తరము సహితముః ఇయ్యది
మంచి తరుణముగ నున్నది; మఱియు నాకు దొరకువడు
నా తండ్రి యోడునది! సమస్తాస్తియును నలు సైన్యము
తఱుగు వడక. పడుచువాఁడు లేచును ముసలివాఁడు పడు
చుండఁగ. (నిష్క్రమించు.)

రంగము IV గయాళు. గుడిపెకడుట.

ప్రవేశము. ప్రళయాంతక, హితకీర్తి, బాణభంగితులు.

హిత — ఇదియె చోట, మహాప్రభో; రాజాధిరాజ, ప్రవే
శింపుఁడు; ఈ గాఢాంధకారమున, నీ బట్టబయలున, నీ
ఘోరవాతవర్షము అత్యంత దుర్భరము మనుష్య ప్రకృతికి.
(కుపాస విశ్రవ.)

ప్రశ. — నా జోలికి రాకుము.

హిత. — ప్రళయభూతీ, ప్రవేశింపుఁ డిందున.

ప్రశ. — పిగులుదువా డెందమా ?

హిత. — అంతకు మున్ను నా డెందమె పిగిలెడి. తేజేడ,
చొచ్చుడు తడయక.

ప్రశ. — నీవు తలఁచెదవు మహాధీయంకర మని యీ పోరా
టపు తుపాసు మన తొక్కలోనికిఁ దూటి వేధించుట :
అట్లులె యగు నది నీకు ; కాని మహా సంకటము నాటు
కొన్న యచ్చట, నల్పబాధ గోచరంబునడదు. ఎలుఁగు
బంటికి నెఱతు వీవు ; కాని మల్లి నీ పాఱుద్రోవ కొంద
లించు కడలిలోని కీడ్చిన, ఆ యెలుఁగు బంటినే యెది
రితువు దాని నోటలోపల. చిత్తము నిర్మలముగ నుండిన
దేహమును నుకుమార మగును. నా చ్ఛిమలోని సంతో
భము దీని కారణ మగు ఘనోగతమునఁ దప్ప దక్కిన
సమస్త స్వర్ణములను నా యింద్రియముల వలన నపహ
రించినది పితృలకుఁ గృతఃకృత ! ఇయ్యది, ఈ నోరు
కొఱికి వేసినట్లఁ గాదు, ఈ చేతిని, నన్న మందిచ్చిన పా
పమునకు ? ఉండ నిమ్ము, సంపూర్ణముగ నొచ్చు నట్లుగ
భిక్షించెద, వలదు, ఇక నేడ్పుఁ జాలించెద ఇటువంటి

రాత్రిని నన్ను వెలుపలఁ దోలి తలుపులు వేయుటా !
 కుచ్చించుడు; సహించికొనియెద. ఇ యిట్లువంటి రాత్రి
 నా ! ఓసి రజనీచరి, గరళవల్లి ! మీ ముసలి యగులుమీఱు
 నాయన, ఎవని నిష్కపట హృదయము సర్వ పరిత్యా
 గంబుఁ జేసెనో,— అహో, ఆ దెస నున్నది ఈ పిచ్చికి
 మూలము; దాని మఱచి పోయెదఁ : ఇక దాని మాట
 వలదు.

హిత.—సుహృదాశ్రమేనర, ప్రవేశింపుఁ డిందు

ప్రశ.—బ్రతిమాలెదఁ; నీవే వెళ్లుము లోపలికి; నీ నదు
 పాయము నీవు చూచికొమ్మః ఈ మహా మారుతము న
 న్నాలోచింప నీయదు న న్నేచ్చు కాశించు విషయము
 'తను గుఱింది. ఆయనను లోపలికి వెళ్ళెదఁ : (బాణ. ౫)
 లోపలికి రా, పిల్లఁడ, వెళ్ళుము మొదట. ఓ గృహహీన
 దర్శిదులార,—బంది లేదు. లోపలికి వెళ్ళుము. నేనీశ్వర
 ధ్యానము ముగిందుకొని విషవ నిదురించెద. (విమా. లో.
 వెళ్ళు) నీటుడీద దీనమొలల సర్వభృగ్యులార, ఎచ్చట ను
 న్నను మీరలు, ఈ నిర్దయ భ్రుంఝావాత ఘాతమును
 భరింపువారా, ఎల్లకొక మీయిండ్లుకావని పుట్టెలును తిండి
 లేని పోట్టలును, క్షో చిల్లుల కిటుకుల చిరిపిరి శలికలును,
 మిమ్ముల నేర్లు సొరక్షించు వీనివంటి మబ్బు కారులం

మధుచు కొడుకులకై ఓర్వ వూరే వూరే, దీనిని గుఱించి యించు
కయు నేను చింతింప లేదు? ఔషధము నేవించుమ,
విశ్వరూప మాటాడమా; పరమవర్తిద్రులు భరించు దుర
వ్యథలకు లోబడి, నీ కనగత్య మగు భాగ్య భావనములఁ
బంచిపెట్టి నేర్చుకొని, దేవాజ్ఞలను కోడు న్యాయముతో
నాచరింపుడు, సధన నిర్ధన భేదముల సుహేతుకములుగఁ
బ్రకటంపుడు.

ప్రేమ.—(ఊహల) భారయు న్నర, భారయు న్నర! బీద
వెంకటాయ! (బాణ. బయటికి పాటును గడిసె నుండి.)

బాణ.—రావలదు లోపలికి, మామయ్య, ఇం దొక భూత
మున్నది. సాయము నాకు, సాయము నేయుడు!

హిత.—ఈ వోయి నీ చేతిని ఎవ్వ రచ్చట!

బాణ.—భూతము, భూతము! బీద వెంకటా యట వాని
పేరు.

హిత.—ఎవడురా వాఁ డా మొఱఁబెట్టు నాఁ డాగడ్డిని,
రా వెలుపల.

ప్రసేశము, ప్రేమసింహుడు వెట్టివాని శసమున.

ప్రేమ.—నెల్లిపో! దుర్మార్గపు డయ్యము నావెంటఁ బడుచు
న్నది!

వాఁడి గ్రచ్చ కంప గుండ శీత వాయు వీచు చున్నది
 వల్లె పొమ్ము నీదు శీత శయ్యఁ బోయి యంద వెచ్చఁ
 గొనుము, హో.

ప్రశ్న—నీవు నిచ్చిన వాడవే నీ కలుము లెల్ల నీ యిద్దఱి
 కొమరితలకు? ఇచ్చి యీ స్థితికి వచ్చినాడవా?

ప్రేమ.—ఎవఁ డిచ్చి నెద్దియైన బీద వెంకటాయకు? వీనిని
 దుష్టదయ్యము తఱిమి కొని పోవు చున్నది నిప్పుగుండను
 మంటగుండను, శేవుగుండను నుల్లగుండను, బహుగుండను
 బురుదగుండను; కత్తుల నుంచినది తలగడ క్రిందను,
 ఉరిత్రాళ్లను జపశాలయంచును; అంబలి ప్రక్కన నెలుక
 వినము నుంచు: డెందమున బలు పెద్దజీకముఁ బుట్టించి
 డొడ్డుగుడ్డుము నెక్కి జోడవలు వేయుచు వాలు గంగుల
 ముల పంతెనలపై, దన నీడనె తన చంపరియనుచు
 వెంబడింపఁ జేసినది. ని పంచచిచ్చుక్తులు తాగుండుత!
 వెంకటాయకుఁ జలి వేయుచున్నది,—ఓ, డోడీ, డోడీ,
 డోడీ. నుడి గాలులు, చెడు రిక్కలు, మాయా మంత్ర
 ములు, వీనివలన నీవు తప్పి బ్రతుకుత! బీద వెంకటా
 యకుఁ బున్నెము నేయుడు, పాడు దయ్యము వాని

పాట్లు బటచు చున్నది; అదిగో నిప్పు దున్నది పట్టె
గల,—అదిగో మఱి,—అదిగో తిరుగను, అదిగో.

(తుపాకు ఇంకను.)

ప్రళ.—ఏమిటి, వీని కుమారిత ఓర్వని నీ స్థితికిఁ దెచ్చినా
లేమి? ఏమియు మిగుల్పులేక పోతి వేమి? అంతటిని
దత్తముఁ శసితి వేమి?

బాణ.—లేదు, లే, ఒక కంబళి మిల్చికొన్నాఁడు, లేక
పోయిన ఘన యందఱికిని సిగ్గులకుఁ జేటగును.

ప్రళ.—మఱి, మాను పాపరాధములకై విభింపఁబడి, యా
యూఁగుడుగాలిని వేలాడు మహామారులన్నియు బడుత
నీ కూతుల తలలపై!

హిత.—అతని కెవరుఁ గూతులు లేరు, సామి.

ప్రళ.—చంపు, చండాలుని! ఎయ్యదియు నరప్రకృతిని నిట్లు
దిగవించి యుండదు ఇట్టి హీనస్థితికి వీని కూరపుత్రి
కిలు గాక. ఇదియెనా యిప్పటి యాచారము, నిరాకృత
దినకులు తమ కండ్లపై నిమ్మెయిఁ దద్దయుఁ గనికరము
నూనియుండుట (ప్రేమసింహుని యెంట్లఁ గ్రుద్ది, గండునూదిఁ
జూచుచు.) యుక్తమైన దండన! ఈ కండ్లచేఁ కదా యీ
చీకుకొక్కెర కూతులం గనినది.

ప్రేమ.—కొక్కొక్కర కోడి 'కూరుచుండెను
 'కొక్కొక్కరకోడి కుప్పదిబ్బమీదను
 కొక్కొక్కరకో, కొక్కొక్కరకో,
 కొరకో, కొక్కో, కో!

శా.న.—ఈ చలి రేతిరి మచ్చులరఃటి మార్చివేయు పూఢు
 లుగను వెట్టుచున్నను.

ప్రేమ.—జాగ్రత, జాగ్రత, దుష్టభూతము చూడు; తల్లెఁ
 దండ్రుల మాట తప్పకుండు; నీవన్నమాట జవదాట
 కుము; ఒట్టులు పెట్టకుము; కడంబర యలంకారము లం
 దాశకొని నీ మనస్సును నాచింపకుము, వెంకటాయకుఁ
 బలి వెట్టుచున్నది.

ప్రశ.—నీ వేమిటి వాడెట్లు?

ప్రేమ.—పరిచారకుండను, గర్వపుపోతు గుండెన చిత్తమునను;
 వెంట్రుక టుంగరము లీర్చుకొందు; కుల్లాయపైని చే
 జేరా దాల్చుదు, ఎన్ని మాటలో యన్ని యెట్టులు
 బెట్టుదు; అన్ని యెట్టుల ఆకాశవాణి సాక్ష్యముగ విడి
 నాడుదు; సారాయి మీదనగాధప్రేమ, పాచిక లంటె
 ప్రాణప్రీతి, ఇతఁ జేడియలంటెనా తురకసాఫేబుకంఠంబు
 బీబీలు లేరు. ద్రోహపు హృదయము, చాడి గొట్టు చెవులు,

నెత్తురు చేతులు; పందికి మించిన సోమరి, కొంకనక్క
మించిన జిత్తులమారి, తోడేలు మించిన దూబటదిండి,
కుక్కకు మించిన పిచ్చి, సిగమునకు మించిన ఘోరకము.
జొళ్లకిట్టి గాని పట్టు పచ్చడముల మొలుమొలు తాని నీ
పేద గండెను మెలుగుబోయల వశము చేయవలదు,
అ ప్పిచ్చువారి లెక్క పొత్తములకు నీ కలమును బోసి
కుము, మఱి దువ్వపిశాచమును దూరము దోలుము.
ఇంకను వీరచేడు శీతలవాయువు గ్రచ్చుచుకాదలల,
మ్రోయుచు నూతిం, మూక, హా, హా, నానీ, యని
పోలిగాడ, నాపిల్లడా, నాపిల్లడా, నెన్నో జ్ఞోడన వేసిరా.
(కుపాను ఇంకను.)

ప్రశ — మిత్రేమి, ఇంతకంటె నీ పాతుగుంట మే లగునే,
ఇట్టి యాగాలుల కఱకుచుఱకుల గుడ్డలేని యొడలితో
డికొనుటకంటెను. నరు డనగ సంజెనా, హెచ్చు
కాడు! ఆ శానిని శాగుగ నాలోచించి చూడుము. పట్టు
నకై పురుడు నాశ్రయింప లేదు, తోలునకై మెకము
నాశ్రయింప లేదు, బొచ్చునకై గొట్టె నాశ్రయింప
లేదు, పునుగునకై పిల్లి నాశ్రయింప లేదు. ఈ హా
హా! ఇచ్చట ముగ్గుర మున్నారము మేము, స్వాభావిక
సరళతనం గప్పి పెట్టినారము! నీనో ప్రత్యక్షముగ నిజ

నన్నువవు : నన్ను హీన మనుష్యుఁ డింతకంటె నెచ్చు
కాదు, నీవంటి బీద, దీనమొల, పంగటికాళ్ల మృగమె
నిక్కము. తొలంగుదు, తొలంగుదు, ఓ ఖుణములార !
రమ్ము, ఈగుండిని నూచుము.

(తన యశువులఁ జేపుడు.)

శాన్తి.—భయ్యఁజేసి, హామయ, చాలింపుము, పెనుతుంటరి
చేతిది, యిందు క్షుద లేము. చూడు మీదిలో, వచ్చు
చున్నదొక నడచిచ్చు.

కనకము, ప్రియవ్రతుడు, కాగడా బట్టుక.

ప్రేమ.—త్యయ్యతె దుష్టభూతము కాగడాల కాటితేడ
దీపముల యోజువు మొదలుకొని, మొదటి కొడి నలుకు
తరుగు పాడు; వీడే నేత్రపటలే మిచ్చువాడు, మెల్ల
కంటే గోపంఘపాడు, మొట్టె పెదవికి మూలనాడు,
వెలి గోధుమకు నావి బట్టించి కాటక పట్టించువాడు,
వీడే మంటి పామును పాటులు నలుకు వాడు

భగవత్ప్రతిని వచ్చి మూడుసారి బయలుదేరుట;
త్రోవచూచి దుష్టస్వభు నతని యత్తులొప్పుచుండెను;
దిగమచే మతన, సత్యముఁ జేయువలెము;
తొలగి వలలికి, దయ్యము, తొలగిపోయెను!

హిత — ఏట్లున్నదో దేవదత్తానికి?

ప్రశ — ఎవడతడు?

హిత — ఏవ్వడచ్చేటో? ఏమదో నీవు నెమరుకొనది?

క్రియ — మీ రెవర లక్కడ? మీ పేరులు?

ప్రేమ — బీద సేంకటాయ; ఈ దుష్టకప్పను, గోదర
కప్పను, కప్పిలను, బల్లిని, నీరుడుమును, దినువాడు,
మఱి దుష్టభూతము సోకి యుగహింసగఁ దన గుఱియ
లేఁగెనా, అపు డేడనుఁ దినువాడు (భూదేవదత్తమున)
పచ్చడికి, బఘలుగూ, క్రుళ్లు జెల్లుకను, గుంటకుడు
మింగువాడు; పీర్డిగుంట గప్పియుండు ప్లచ్చులి వాచిని
త్రాగువాడు, పల్లెనుండి పల్లెకు చుబుకు దెబ్బలుఁ పడుచు,
బొండ్ల నూకులు బడుచు, చెఱసాలల నుండు బడు
వాడు, కాని మరచినాళ్లలో ఏని వీవును మూడు
దుస్తులు, ఏని యొంటిని నాటు అంగ లేకులు కప్పింతుడె,
ఎక్కుటకు గుడ్డుము, పట్టుటకు గేదెవలు నుండు,

కాని, చిట్టెలుకలు, నెట్టుకలు

మఱియు నిట్టి చికిచికిజంతులు

పెట్టి పొకటాయ లిండి యామె

గడచి నేడు ఎత్తుర కాలము.

జాగ్రత! జ్ఞప్తినుంచి కొమ్ము న్నా వెంట వచ్చువానిని
ఊరకో, పులియఁడా; ఊరకో, ఓరి భూతమా!

ప్రియ.—ఏమిటండీ మహారాజా, దేవరవారి, కింతకంటె
మంచి సహవాసము లేకపోయెనా?

ప్రేమ.—అంధకారపు జేఁడు నొక సత్పురుషుడే; మోఠో
యని పేరతనికి, మాహానాయనియు.

ప్రియ.—మన మాంసము స్రవ్యముం బలు నీచమైనది మహా
ప్రభో, తన పుట్టిందినదే తన కోగిలింత యాయె.

ప్రేమ —బీదవేఁకటాయకు చలి వేయుచున్నది.

ప్రియ.—నాతో సహితము లోకలికి రండు: నా భృత్య
ధర్మము నరసిన, తమ ప్రేతికల ననుసరింపలేను వారు
చెనెడి కరినాజ్ఞల నెల్ల; వారి కట్టడచొప్పున, నా కోట
తలుపులకుఁ దాళము పెట్టి, ఈ క్రూర రాత్రికి విమ్ముల
కాపు ఇవ్వవలసి యున్నను, నా తెగువ చొప్పున
విమ్ముల వెతకి పెట్టి అగ్నియు నాహారము సిద్ధ మయ్యెడి
చోటునకుఁ గొంపోవ వచ్చినాడ.

ప్రభ.—మొదట నన్ను పలుకు లాడనిమ్ము ఈ మహాజ్ఞానితో;
ఉఱుమున కేమి కారణము?

హిత. — రాజ రాజేశ్వర, ఈయన పిలువన కొడంబమున ;
వెళ్లుఁ డింటిలోపల.

ప్రభ. — ఒక్క మాటాడెద నీ పండిత నవద్వీపుచితో. ఏమి
నీ చెడువు ?

ప్రేమ. — భూతము నెట్లు వారిరిచుట, పురుషుల నెట్లుఁజంపుట

ప్రభ. — ఒక్కమాట ని న్నడుగనిమ్ము, రహస్యమున.

హిత. — బ్రతిపూలి బలవంతము నేయుఁడు, ప్రభువర, కరుగ
నొకమఱువెంటరవ్వని; ఆయన తెలుపులు తొట్టిల్ల
సాగినవి.

ప్రియ. — తొందున కాయనను నిండీడె దగునా? ఆయన
— (తుపాకు ఇచ్చి.)

కొరుతిత లాయన మరణిమనసు కోరెదరు. హహ, ఆ
మేలువాఁడు హితక్షేత్రి! అతఁడనియె నప్పుడే యిట్లు
నని, పాపము వాని దేశభ్రష్టఁ జేసిరి! నీ పంచున్న
వాడవు రాజుగా రున్నాదము. హెచ్చుచున్నారని;
నామాట వివరము మిత్రము, నేను నించు మించుగ
నింతటి యున్నాదముగలవాడనే; నా కుండె నొక కుమ
రుఁడు, ఇప్పుడు నో దాయ దాయాదత నుండి బహి
ష్కృతుఁడు; అతఁడు నా ప్రాణమును మింగ నెంచెను,

మొన్ననే, నిన్ను మొన్నవే; అతనిపై వాత్సల్యము,
 విత్రమ! మఱియొక తండ్రి కుండ దంత యర్హితి తన
 కొడుక్కుపై; స్నేహము వక్కాణించెద నీతో, ఆ పుత్ర
 శోకము నో తెలుపుల నెల్లను వికలంబులు చేసినది. కట
 కట, ఎట్టి కట్టికిచ్చి కట్టి శ్రేణి దిది! దేవరవారి యనుగ్రహ
 మును ప్రార్థించెను.

ప్రశ — ఓయీ, మన్నింపు మయ్య నన్ను. తాత్త్వికోత్తమ,
 ని సంగడితనము.

ప్రేమ — నెంకటాయకుఁ జలివెచ్చుచున్నది

ప్రియ. — లోపలికిరా, ఓరోయీ, అదిగో, ఆ గుడిసె లోపలికి;
 అచ్చట వెచ్చగ నుండును.

ప్రశ — నమ్మ, లోపలికి వెళ్లుదుము మన మంతటము.

హిత — ఈ త్రోవన, మహాప్రభా.

ప్రశ — వానితో (ప్రియ.తో); నేను వదలనీ తత్త్వవేత్తను.

హిత. — ప్రభువేర, పోనీర డాయీన మనసు ప్రకోరము; వెజ్జి
 నరకటానును, గుడ వెంట జేసిండు.

ప్రియ — ఆలాశై, పోనీని వెంట డెండు.

హిత — ఓరోయీ, రారా, మా వెంటన రా.

ప్రశ.—రాహోయి, కాశీ పండిత.

ప్రియ —మోటలు వలదు, మోటలు వలదు; మిన్నక!

ప్రేమ.—చింతఃకూరువలదు చేరే నొక్కచీకటిల్ల కోటకు
రవళి జేసెరక్కెనయును—నపుడు బయట బాట

(నలఁడు.

వాడు గాడె మఱియు మఱియు,—చీ, షే, షో, ఛం,
మూరు కొనెద, బ్రతిమా మనిసి నత్తురున్నను.

(సమ్మతింతురు.)

రంగము V. గుళిపాపన కోట.

ప్రశామ, కోణాపాలకుడు, దుష్టజుష్ట.

కోణి.—నా పగనుఁ దీర్చికొనియె వెల్లెడ నీ యెల్లు వదిలు
టకు మునుపు.

దుష్ట.—ఎట్లాకో, మహాప్రభో, లోకతాదముఁజూపింజిల్లు
రాజభక్తి కై నైజరాగముం ద్యజించుటక, తలఁచుటక
చిత్తము కొంచెము భీతిలుచున్నది.

కోణి.—ఇప్పుడు సాకుఁ దేటవడు చున్నది, లొత్తిగ నీ
యన్న యొక్క దుష్ట చిత్తమె కాదు, వాని చావును
పీడు కోరుట; మఱి నీ యొక సిద్ధుణములె యుద్రేకమఁ
గోలువ, అత్యంతపైన స్వపార్జన్యము సతని కేపించెనని.

దుష్ట.—ఎంతటి పగతురాలు నా భాగ్యదేవత, న్యాయ ప్రవర్తనమునకే నే నిట్లు పశ్చాత్తపింప వలనె! ఇదియె నాయన ప్రస్తావించిన యుత్తరము, పరంగీశ్వరు లాభ సంపాదనములకు మహాపూర్వక సహాయకారిగ యుజువు పఱచునది. అహో దివంబులార! యీ రాజద్రోహము పుట్టకుండ రాదా, పుట్టె బో నా కనులకుఁ బొడకిట్ట కుండ రాదా!

కోణ.—పద నాతోడుత పట్టభద్ర సముఖమునకు.

దుష్ట.—ఈ పత్రికలోని వార్త వాస్తవమే యయిన, తమ కవశ్యం కర్తవ్యము మీదు మిగులనున్నది.

కోణ.—వాస్తవమో యవాస్తవమో, నిన్నిది గుళస్థాన సామంతుఁ గావించినది నెమకి పట్టుము నీ యబ్బను, మే మాతనిఁ దడయక వశము పఱుపను.

దుష్ట.—(తనలో) ఆయన రాజుగారిని నూరడించు తఱిని నేఁ బట్టుకొన్న, వీని యనుమానము పరిపూర్తిగ దృఢము వడును. అన్నద్రాజభక్తి మార్గమున ననవరత నివిష్టఁ డైయుండెద, నిందునకును, రక్తబాంధవ్యమునకును, సహజహైజమునకును, క్రూర విరోధముగ నుండ్చినము.

రంగము ౧౨] ప్రళయంతకరాజు. ౧౩౭

కోణ.—నీమీద నా పూర్ణ విశ్వాస మునిచెద;—మఱి నా ప్రేముడియందు నీ తండ్రికంటె నెక్కువైన ప్రేముడిం జూచెదవు. (నిష్క్రమింతుడు.)

రంగము ౧౩. కోటప్రక్కన నొక కాళుటింటి గది.

ప్రళయ. ప్రియవ్రతుడు, ప్రళయంతకరాజు, హితకీర్తి, బాణభణితుడు; ప్రేమసింహుడు.

ప్రియ.—ఇచ్చట నదుపాయముగ నుండు కేవలము బయలు సీమకంటె; దీనిని సంతోషముతోఁ గైకొనుడు. మీ యనుకూలమును హెచ్చునేయ నింక నాచేత నైనంత హితములం గూర్చెద; ఇప్పుడే తిరిగి వచ్చెద.

హిత.—వీరి బుద్ధి బలములన్నియు, వీరి యాతురత యెదుటఁ జెడఱి పోయివవి: కేవులు బహుమానించుత మీ కరుణకు! (నిష్క్రమింతు, ప్రియ.)

ప్రేమ.—భ్రాతృప్రాక్షుడు పిలుచుచున్నాడు, నన్ను పిలిచి చెప్పుచున్నాడు, నీలుడు గాఢకాడని, యంధకారు: సరస్సులో. దయాజేసి, అమాయక, చుట్టదయ్యమును జ్ఞప్తి నుంచుము, బాగ్రత.

బాణ.—విన్నపము, మామయ, ధైర్యము నాతో, పిచ్చి వాడు నీమంత్రుడా, సామాన్యుడా?

ప్రశ్న.—రాజీ, రాజు!

రాజు.—కాదూ, నీమంతనం గోడుకు గాంచిన సామాన్యోజు; ఎలన్న, ఆ సామాన్యము వట్టి పిచ్చివాడె, తనకు ముందు దన కొడుకు నీమంతనగా నుండె గాంచువాడు.

ప్రశ్న.—ఒక వేగురు పండ్రాగ్రాలిన యనుపకోలల బట్టి కొని, చునున్నును పొడిపై పూత్యుంచుదు రాగ్న.

ప్రశ్న.—దుష్టభూతము పీఠ పీఠుచున్నది.

రాజు.—పాద పిచ్చి పాద, తోడేలి సాధుత్వమును, గుడ్డును నీరోగతను, పిల్లవాని న్ని హమును నమ్మిపాడు.

ప్రశ్న.—అగత్యముగ. కాపిచ్చి, గో ఖేదముననే పాద సేవముగ దత్తము. (ప్రశ్న. కు.) రా, యిటు. నీ విజ్ఞానము ర్పుండుము, మహాపండితుడగు న్యాయాధిపతి. (రాజు కు) కీయి, మధ్యసంప్రదించు, ఇచ్చుట గూర్చుండుము. ఇప్పుడు, దీని ఇదే తో వత్తు తొర!

ప్రశ్న.—చూచు, మోకడ గూర్చుండె. యెట్లు వీటిమిట్ట గొలుపుచున్నాడో! యీ విచారణరతిండో, అప్పుడూ, శ్రీ గణేశాయ నమః. గోనియోగం కన్నలు కావలేనా.

వేగరాజు యేకుదాటి విసిరి, నాదు వలనికె,—
 బాణ.—దాని పడవలోనఁ జిల్లి యొక్కటి
 కాస నడియు నీతో బలుకనేరదు.
 ఏల నీమ కడకు దాను రానుఁ దెగువఁ గూరదొ.

శ్రీమ.—దుష్టభూతము బీద వెంకటాయను చుట్టుకఁ విరుగు
 చున్నది, పాపము వెన్నెలపులుగుఁ బోలె కుంఠ
 కాశనామ కూయుచున్నాడు, వెంకటాయ పాట్టలో
 రెండుతల్లి కొట్టి కొట్టుకు. అఘోరించకుమో, నల్లి
 దయ్యమా; నీకేమియు తిండి పెట్టలేను.

హిత.—ఎట్లున్నారు మీరు, దేవర? అవ్వడువున వెలుగు
 పడి నిలువకుడు. తమరు దయఁజేసి పన్నుండ్లి యీ పలు
 పులమీద బడలికఁ దీర్చికొనరు?

ప్రశ.—ముందు వారి విచారణఁ జూచెద. సాక్ష్యమును భోఁ
 విటివేయఁడు? (ప్రశ్న. కు) ఓయి, అంగీతొడిగిన న్యాయాధి
 పతి, నీ యాసనముఁ గైకొమ్ము; (గౌర. కు) నీవు నోయి,
 సహకారితకా దయోధిపతి, బల్లమీద సవ్వని ప్రక్కన,
 (హిత. కు) నీవు మున్నాడవు న్యాయ సభాసమండనై,
 కూర్చుండుము నీవు.

ప్రేమ — న్యాయముతో మనము జరుపవలయు.

నిదురయ మెలకువ నీకు నవులబండి గొల్లడ ?

పయియన నుండుత న్నీదు గొట్టెలు ;

ప్రొంగుమో యొక ప్రొత్త చిటిచిన్ని నగవు
మొగమున

రాదు వా మ్మే హాని నీదు గొట్టియ మండుకు.

పద ! పిల్లి బూడిద పన్నెది.

ప్రశ. — ముందు దాని పై నేరము మోపుము. అదియ గరళ
వల్లి. ఇచ్చటనే సత్యంబుఁ జేసెన నీ గంధీర సభాసమక్ష
మున, అది తన్ని పంపినది నిలుపేద రాజుని, డన కన్న
తండ్రిని.

బాణ — రావమ్మ యిటు, అమ్మయ్య. నీ పేరు గదళవల్లా ?

ప్రశ. — కాదని పొరలించ నేరదు.

బాణ. — మన్నింపును కనికరముతో, ముక్కాళి పీట్ట యని
పోరపాటు పడితి నుమీ !

ప్రశ. — ఇదిగో నున్న దింకొకరిత, దీని క్రూరపు చూపులు
చాటించుచున్నది, చూడు, దీనిగుండె యెంత యుక్కు
పాటినదో యని. నిలుపుము దాని పచ్చటే ! ఆయుధము,

లాయుధములు! కత్తి, నిష్ప! న్యాయసభలో ధర్మ
చ్యుతి! బూటకపు న్యాయాధిపతి, ఎందునకు దాని
దష్ట విడిచితివి?

ప్రేమ — నీ సంచలుద్ధులకును మేలు కలిగెడు!

హిత. — అయ్యో పాపము! స్వామి, ఏమాయె మీ యో
ర్పంతయు నిపుడు, మీ రన్నిమాటలు నిలుపుకొనియెద
మని యగ్గించి కొంటెరే!

ప్రేమ. — (తనలో.) నా కన్నీళ్లు వడియ సాగినవి మీదు
మిక్కిలియు వారిపై జాలిచే; ఇక నా మాయవేస
మును మాపు నట్లున్నవి.

ప్రశ. — చిన్న కుక్కలుం దక్కిన వన్నియు, కత్తెర, సం
పెగ, వెండిగుండులఁ జూడఁడు, నన్నుఁజూచి మొఱుగు
చున్నవి.

ప్రేమ. — వెంకటాయ ఋత్వను పుట్టెను వానిపై. ఆవలికి,
ఓ కుక్కలార!

ఉండుత నీ నోరు నలుపాఁ తెలుపాఁ,
కోజిలఁ గొటికిన స్వీషము సాకినం,
గబ్బియొ జోడఁగి వెఱపు టట జాలియో

ప్రశ్న.—రవ్య నేయకుఁడు, రవ్య నేయకుఁడు; తెల్లలను
 లాగుఁడు: అట్లు, అట్లు, అట్లు, ద్విదయస్సున క్కానిత స్సు రే
 యారగింపును: అద్ది, అద్ది, అద్ది.

శాణ.—నేనును బటవగలునఁ బవళింప వేడలేద.

ప్రశ్న.—ప్రశ్నము, గుళస్థానము.

ప్రియ —రావోయ్యాడకు, మిత్రము, ఏకడనున్నారు మా
 యేలినవారు, రాజుగారు?

హిత.—ఇదిగోనండు, బాబు; అయితే స్వాధి, తొందర
 పెట్టవలదు, వారి తెలుపులు తెల్లవాజినవి.

ప్రియ —నుమిత్రము, ప్రార్థన, ఆయన నీ దండల నెత్తి
 కొనుము; ఆయనను హత్యఁ గ్రాహింప నొకకూట-తంత్ర
 ము నేఁ తొంటి వింటిని; జోలి యొకటి సిద్ధముగ నున్నది;
 అం దాయన నుంచికొని ద్వారపురము తెరువునఁ
 దోలుఁడు; నచ్చెలి యచ్చట నీకు నమకూర్తును స్వాగత
 మును సంరక్షణమును. ఎత్తికొమ్మ నీ ధైర్యమున, నీ
 విచ్చుకెనేఁ దడసితివా యొక యెఱుంగుటనేవును, ఆయన
 ప్రాణము, నీయదితో; ఆయనం గాఢచుట కొయితులగు
 నందఱి ప్రాణములతో, సుఖితో నష్టమున కొన్నదమగు:

పైకెత్తుము, ఎత్తికొనుము; మఱి నను వెంబడింపుము,
తీసికొని వెల్లెడఁ దగు 'హృ' నొకటికి మీరలు తీవ్రముగ
యాత్రాసన్నద్ధు లగుటకు.

హిత — డస్సి యుడిగిన ప్రకృతి నిదురించుచున్నది ఈ
యాత్ర నీ పెరిగిన పరముల పుండును గుదుర్చు
నోపు; కాని సందర్భములు పొన్నగని యెడ నవి కుదు
రుట యతి దుర్లిభము. (బాణ. కు) రమ్మ, సాయము
నేయుము నీ యధిపుని మోయను : నీవు వెనుక నిలిచి
పో గూడదు.

ప్రియ. — రమ్మ, రా, పద, పో.

ప్రేమ. — మనకంటె పెద్దలు మన దుఃఖములనే భరింపఁ
జూడఁగా, మనకు బొడగాంచవు మన దుఃఖములు శత్రు
వులని. ఎవఁ డొంటరిగ దుఃఖములు పడునో వాడే చిత్తి
మున నత్యంతముఁ దత్తఱింతు, మఱచి మిగులను దన
స్వస్థ యవస్థల న్నుభాలోకితములను, కాని దుఃఖమునకుఁ
దోడ్కికొండు నుండిన, నప్పుడు బహుశాస్త్రుల దాఁకి
వేయఁ గల్గును, మన సుపతమిల్లి సహపాస ముహిమన,
ఏంత క్షులకనయు నోర్వఁ జాలినదియు నాయె, చూ
డివును నా దుఃఖము, నను నాంధ్రునదియె రాజిగారి

బోరసింహగ, ఆయనకు పుత్రికాశల్యముం గని, నాకు పితృ
శల్యంబుఁ బోలె! వెంకటాయ, అవలికి! గణుతింపుము
పేన్నత్య ఘోషముల; మఱి, తఱిఁ జూచి నిన్నుఁ బ్రక
టించికొనుము, ఎప్పుడు నిన్ను దోషిం జేసి కీ డొనర్చిన
యసత్యాభిప్రాయము సశించి, సదభిప్రాయము తలయెత్తి
నిన్ను నిర్దోషియని ఋజుపెచ్చి, యధాస్థితికి నిన్నుఁ గ్రమ్మరం
బీలిచి, గౌరవ సమాధానములం గూర్చునో తిరుగును.
వీమైచఁ దటస్థించుత నాకుచు పరులకు నేటిరాతిరి, రాజు
గ రుమాత్రము నురక్షిత లగుత! డాగుము, డాగుము.
(నిష్క్రమించు.)

రంగము VIII (గుళ్లస్థాపనకౌట)

ప్రకాశము, కోణపాలకుఁడు, రజనీచరి, గరళవల్లి,

దుష్టబుద్ధులు, సేవకులును.

కోణ — అంజలమీద నెళ్లము త్వరితము మన పట్టభక్తుఁడు
నీ పెనిమిటి యొద్దికి; చూపుము ఈ యుత్తరమును, పరం
గి సైన్యము గట్టుఁజేసెద. వెతకి పట్టుఁడు ఆమరాత్మని గుళ
స్థాపని. (నిష్క్రమింతురు కొందఱు సేవకులు.)

రజ — క్షిప్తి తీయుఁడు తడయక.

గర — తోడి వేయుఁడు వాని కండ్లను,

కోణ — వదలి పెట్టించువాని నాయాగ్రహమునకు. దుష్టబుద్ధి, మా నదినెగాలికి సాయమునము : నీ ద్రోహిష్టి తండ్రి పై మేము చేకొనవలసిన పగలేర్పలు నీవెచుటనండి కను లఁగాంచఁ దగినవికావు నీ విపు పదర్శించఁ బోవు పట్టభద్రులకు హెచ్చరిక సేయుము, అతి త్వరిత యుద్ధ సన్నద్ధతఁగూర్చి : మేమును బద్ధులము తాదృశాయత్తమునకు. మన యంచెల వాంఛ మీ ప్రవార్తా వసలులై యుండివలయు మాయుక్తి మధ్యము. సుఖమగుతె, నీకు వెయ్యంపు వదినె సుఖము నీ యూత్రకు, గుళస్థానాస్థానిక.

ప్రళిఖము వనుపాలును.

మివార్త ! ఎచ్చట రాజు ?

మను.—గుళస్థానేశుఁడు పంపివేసె నాతని నీకడనుండి : రమా రమి ఏవురొ యార్వరుం ముప్పంద రాజుని జోడులు, రభ సాన్వేషకు లాతనికై, కలసి రాతని కోటవాకిట; పీఠలు మఱికొండలు గుళస్థా న్పరిచరులును రాజు వెంబడి ద్వారపు రి కేగినారలు : అచ్చట సర్వాయుధ సజ్జకృత స్నేహితులు సహస్రసంఖ్యాతు లున్నారట, బలుబీరము ల్లాట వారలు.

కోణ.—తేతెమ్ము గుఱ్ఱము ల్ని యజమానురాలికి,

గర — సుఖమయ్యోహు మీకు, మధురమకుటవర్ధన, మా చెల్లెలా.

కోణ. — దుష్టబుద్ధి, తేమము యాత్రలో.

(నిష్క్రమింతురు గరళవల్లి, దుష్టబుద్ధి వసుదావతి)

పోవెతకుడు ఆద్రోహి గుళస్థానుని, దొంగకైలాస పెడతెక్కల విజిచికట్టుక, కొనితెండిమా సముఖింబున

(నిష్క్రమింతురు శేలు సేన)

యథార్థ న్యాయముచొప్పున వానిపై శిరసాఞ్చ మనమచేయరాదేనను, న్యాయనిర్ణయ సాంప్రదాయ రహితమనయధికారము కాసంత యుపచారము నేయవలయు మనయాగ్రహమునకు; దీనిని జనులు దూషింపవచ్చుగాని నిరోధింపలేరు. ఎవ్వ రచ్చట? ఆద్రోహియే?

ప్రవేశము ప్రియవ్రతుడు, ఈడ్వంటి లోపలి నిద్దరి మగ్గురిచేర

రజ. — కృతఘ్నుక్షుద్రజంబుకమ! వాడేనుమా.

కోణ. — కట్టుడు గట్టిగ వాని జెందుచేతులను.

ప్రియ — ఏమని భావము. దేవేరిదేవరలది? నిత్రముల

ంపుడు మీరలు నా విందు లనుచును: నాకేమియు

సముల్లేయకుడు, నిత్రము.

కోణ — కట్టుడు వాని ననుచుంటును. (వేవకుల్కట్టుడు)

౧౪౮ అ మృ త హృ ద య [అంకము III]

రజ.—గట్టిగ, గట్టిగ, ఓరి కుత్సిత వంచక !

ప్రియ.—దయాశూన్యరాలపు సీవకాని, నేఁగాను వంచ కుండ.

కోణ —ఈ కుత్సికఁ గట్టుఁ దాతని దురాత్మఁడ, బుద్ధికి నచ్చలె నీకుక—

(రజ. వాని గడ్డమునుఁ బీఁకును.)

ప్రియ —నదయులౌ దేవు లెఱుంగఁగ, సత్యంత నీచ కృత్యము నన్ను గడ్డము పట్టి పీఁకుట.

రజ —ఇంత తెలుపు, నిట్టి చండాలుఁడనా ?

ప్రియ.—పెంకె నాతుక, ఈ నెంఁబ్రకలు, నా గడ్డమునుండి నీవు పెఱుకు నట్టివి, ఇవి యునురులు పోసికొని నిన్ను దూఱులు వెట్టెడి; మీ కాతిధ్యముఁ జేసిన గృహపతి నేను; నా యీ భవద్యజమాన లక్షణముల మీర ల్లిట్టి యపహర్తృ హస్తములతో నివ్వెయి నవలక్షణము ల్లానింపఁ దగదు. ఏమి మీ చిక్కితము ?

కోణ.—రావోయి, ఏమి యుత్తరము లంచెను నీకు పరంగి నుండి ?

రజ.—సరభుఁ డవగుము నీవిచ్చుఁ బ్రతిపచనంబుల, డాఁగన ల్వలదు, నిజము నెఱుఁగుదుము.

కోణ—మఱియు నేమేమి కూటమంత్రము ల్బన్నినాడవు,
క్రొత్తయ నీ భూమిని గట్టెక్కిన ద్రోహుల తోడుత ?

రజ.—ఎవరి చేతుల నప్పగించినాడవు విద్విరాజును! పలు
కుము.

ప్రియ,—నాకొక యుత్తరమందెను నందలి వార్తలన్నియు
వట్టి యూహలై; యదియును మధ్యస్థు నొకని పంపున
వచ్చెను; శత్రుని వలనం గాదది.

కోణ.—కపటము.

రజ.—

జూటును.

కోణ.—రాజు నెక్కడికిం బంపి నాడవు ?

ప్రియ.—ద్వారక వునికి.

రజ.—ఏలాకొ ద్వారక వునికి ? నీ వాఙ్ఘ్రి బడసితివ్వా లేదా
ప్రాణము తాకట్టుగ —

కోణ.—ఎందునకో ద్వారవునికి ? మొదటం దానికిఁ జెప్పిన
బదులు.

ప్రియ.—కట్టుఁ బడినాడ కంబమునకు : ఓర్చికొనవలె నీ
కాటుల కంత.

రజ.—ఎందున కోయి, ద్వారకకు ?

ప్రియ — ఎందున కంటివ, చూడ నోర్చును నీ క్రూరపు గోళ్ళి
 తోఁ, బాషము! ఆయన ముసలికన్నలఁ దోఁడివేయఁగః
 మఱి సీ యుగ్రపు టక్కయ యాయన యభిషిక్త గాత్ర
 ముఁ గ్రుచ్చఁగం బందికోఁటలఁ. నరకాంధకార తమిస
 యం దా మహానుభావుఁడు అరక్షిత మస్తకముతో నహిం
 చిన యా ఝంఝూమారుత బాధిత యఘోరపారావా
 రంబు కినిసి పొంగి యెరి తారకామండల జ్వలన సముదా
 చుమునెల్ల నిహులముఁగఁ జల్లార్ప సమకట్టె; కాని, పాప
 ము! ఆ ముసలిగుండె, వర్షించు మనిదివములఁ బ్రోత్సహిం
 చె. అట్టి భీకర సమయమున నీ ద్వారమున వచ్చి సాలావృక
 ములు గోలురించియున్న, నీవేమని యుందువు, అబ్బీ,
 ద్వారపాలక, లాశముఁ దీసివేయుము' అని, ఇతరకౌర్య
 ములెన్నిటికి నొడంబడినను: పోనిమ్ము నేఁగాంచెద
 దైవశిక్ష గ్రాసంబుసేయ నిఁక నంటి యటానాతి సంతాన
 ములను.

కోణ. — కాంచుట యన్నమాట యెన్నటికిని జరుగదు నమ్మ
 ము. ఓరి యబ్బులు, పట్టుకొందు కున్నవి. ఈ నీ కడ్లంపైని
 నా కాలిని నదిమెది.

ప్రియ :—ఎవ్వఁడు మీలోఁజీవీరప సూహించునో మనవితనంబు
జఱికు, నొసంగుఁడునాకు కొంచెము సాయము! అఁహూ
కౌర్యము! ఓహో! దేవులారా!

రజ :—ఒకప్రక్క వెక్కిరించు మఱియొకప్రక్కను, ఆకంఠ
వంటిది

కోణ :—చూచితివేని దైవ శిక్షను,—

మొసే :—అవుఁడు మీ చేతిని, దేవర; మిష్టులం గొలిచినాఁడ
ను బాల్యము మొదలు : కాని యెప్పుడు నశ్నేవ నేజేయ
లే దిప్పుడు చాలు నావుఁ డని చెప్పుటం బలె.

రజ :—ఏమి రోయి, మొఱిగెదవు, శ్వాసమా!

మొసే :—నీ కెప్పుడైన మీనముండిన మూఁతిమీఁద దాని లాగు
దివ్రపు ఈ జగడమందు, ఏమని భావము నీయది.

కోణ :—నా కమతవా డే! (చూసి కంగడ మాడుడరు.)

మొసే :—కానిష్టు, అట్లయిన, రాకప్పు, కోపఫలముఁ గోసి
కొనుము.

రజ :—నా కిప్పు నీ కత్తిని; కావ కొడు కిట్లుఁ బరుగవడనా!

(కత్తి తీసికొని వానిపెక్కెక నుండి పొయ్యెను.)

మొ సే — అయ్యయో, చచ్చితి! దేవర, మీ కొక కన్నున్న
దిగదా, వానిపై కొంచెము గాయము పడినది చూడను.
అయ్యో! (చచ్చును.)

కోణ.—ఇక నెచ్చుఁ జూడఁబోను, కాన ముష్టుందె యడ్డగించె
ద. చెదరుమ, రోతవు పేళియ; ఎక్కడ నీ సోయగ మివును?

ప్రియ.—అంతయుఁ జీకటియు ననాదరము నాయె పడినా
కొదుకు దుష్టబుద్ధి? దుష్టబుద్ధి, నీ ప్రకృతి విస్ఫులింగము
లన్నిటిం మంటలు కొలువుము, ఈ ఘోరఘాతకమును సా
ధింపుము యావచ్చక్తితో.

రజ — చాలరా, వంచక దురాత్ముడా! పిలుచు చున్నాఁడ
వు నిను రోయువానిని; వాఁడె చూచు మాకు నీ ద్రోహ
చింతన లన్నిటిని వెల్లడి చేసినవాడు: అతి నుకృతాత్ముఁ
డతఁడు నీపైఁ గనికరించునే?

ప్రియ.—అయో నా మాధ్యమా! అట్లైనఁ బ్రేమసింహుఁ
డవదూఱుకు లోనయ్యె, నావలనఁ బడరాని యిడుములం
బడియె. సదయ విబుధుల, క్షమింపుడు నా యా యపరా
ధమున్; వానిని సంపర్ధింపుడు!

రజ.—పో మెడఁబట్టి గంటివేయుము కోటవాకిట ; పోని
వృత్తఁడు త్రోవను మూర్కొని ద్వారకపురికి.

(నిష్క్రమించు నొకఁడు ప్రయత్నముఁ జేయుక)

ఎట్లున్నది, మ

న్నాధుఁడ ? ఏమిటి యాచూపు ?

కోణ — గాయముం బడితిని ; వెంబడింపుము నను వెలఁదుక ;
తఱుము మా కన్నులేని కైలాటకానిని ; వేయు మీ బాని
సెం గుప్పదిబ్బపై, రజనీచరి, రక్తముఁ దొఱఁగుచున్నాఁడ
రభస రయమునకా ; అకాలములోఁ బడిన దీ గాయము ;
సందిలి యివ్వు. (నిష్క్రమించు కోణ. రజ. పట్టుక.)

రెం.నే.—ఎంతటి దుడుకు నైనఁ జేయ వెనుదీయను, ఇగ్గుతఁ
ఁ మేలే పడసిన.

చూ.నే — అది నిడివికాలము బ్రతికిమనుచు, దుదివిఁ బడ
సిన తొలిత్రోవ వావుచు, కోమలు లందఱు రక్కెనలే
యగుదురు.

రెం.నే — ఆ ముసలిసామంతుని వెంబడింతము మనమందఱు ;
మఱియు నీ వెట్టి గుడిసె యిక్క యాయన నెట్టెటుఁ జిత
ముచొప్పున నీడ్చి కొని యేగునో యెట్లుఁ జేయనిత్తము :
వానియాటలపిచ్చితనము ఎట్టిపనికిని నతని నియ్యకొలుపు.

మా నే.—వెళ్లుమీవు: నేను వెళ్లి కొంచెము గోగులు గ్రుడ్ల
 గిజరులు బట్టక వచ్చెద, నతని నెత్తురుమూతికిఁ బట్టింప
 ను. మఱి భగవంతుడు వాళ్లపైఁ గలాక్షించుత !

(నిష్క్రమింతురు చెటియక (గోవన.)

అ మృత హృదయం

(లేక)

ప్రళయకాంతకరాజు.

చతుర్థాంకము.

రంగము I గయాళు.

ప్రవేశము, ప్రేమసింహుడు.

ప్రేమ. — మఱి మేలే యగు నిది, పరుల యవజ్ఞకుఁ శాత్రు
లఁగునామని తెలిసి యుండఁట, ముఖస్తుతులు వినుచు నా
స్తోత్రల యవజ్ఞలు తెలియమికంటె. సంప చ్ఛక్రమున
సత్యధమ, యతిసీచ, యతిశిష్ట పదార్థములఁ గనుపట
భవిష్యత్తును గూర్చి యాశాస్పద మయ్యెడుం గాని
యెన్నటికిని భయదాయకంబు కానేరదు. శోచ్యమైన
మార్పెయ్యది యన నుత్తమ స్థితి చ్యుతీయైః కాని, స్థితి
నైచ్యము కాలక్రమమున నానందాన్నత్యములఁగఁ బడిన
మిండు. నుఖముల రమ్య, అటు గావున, మదాలింగిత

యభార మాదుతమా ! నీయావచ్చక్తితో వీచి శాశించి
నటువంటి యభాగ్యుడు నీ వీవలుల నెంచి ప్రతి యేమి
చేయఁడు గదా ? పోనిమ్ము, ఎవ రిచ్చటికి వచ్చుట ?

ప్రవేశము ప్రియవ్రతుఁడు, ఒక ముసలివాఁడు తోడ్కొనిరాఁగ.

మా నాయనే, యగతికుఁడై నడపింపఁ బడుచును ?
ప్రపంచమా, ప్రపంచమా, అహోప్రపంచమా ! నీదు
విచిత్ర పరిణామములఁ బట్టి నిన్ను ద్వేషింపక పోతిమా,
యీ జీవులము జరామరణంబులకు సంమతింపము.

ముస — అక్కటా, మా యనుంగు సామి, నీయండ కాఁ
వుగ, నీ బాబయ్య కావుగను నున్నవాఁడ, నీ యెను
బది యేండ్లును.

ప్రియ.—అవ్వలికి, వెల్లిపావ్వువలికి ; నెచ్చెలి, తొలఁగి పోఁ
నీ యూరడింపులు నా కినుమంతయు మేలు చేయవు ;
నీకో, కీడు చేయవచ్చు.

ముస.—అయ్యయ్యో సామి, నీ త్రోవ కనుబడదయ్య నీకు.

ప్రియ.—నాకే త్రోవయు లేదు ; కావున నాకుఁ గన్నులు
నక్కఱి లేదు : కన్నులున్నపుడు కడగండ్లఁ బడితిని ;
అడుగడుగనకునుఁ తొడకట్టు నియ్యది, మన సాధన
సామగ్రిలు మనల ననడ్డాభులుం జేయును ; మఱి మన

సాధన శూన్యతయె అశ్రద్ధాభూతం గొలుపును మనలకు,
ఓరి ప్రియపుత్రుడ, ప్రేమసింహుడ, మోసపుచ్చబడిన
నీ నాయన యాగ్రహస్పదుడా! నిన్ను ముట్టి చూచు
నంత దాఁక బ్రతికితినా నాకుఁ గండ్లు తిరుగ వచ్చె నని
కొందురా!

ముస.—ఏమిటి యది! ఎవరు వారు?

ప్రేమ.—(తనలో) ఓ దేవులార! ఎవఁడన నేర్చు, 'నే నిపుడు
మహాధమస్థితిని నున్నానని'! ఎప్పటికంటె నిష్ఠుడు అతి
మహాధమస్థితి నున్నాడను.

ముస.—వీఁడు, పాపము! నెట్టి వెంకటాయ,

ప్రేమ.—(తనలో) దీనికిని మఱిహీనస్థితికి వస్తుచు కాఁబోలు
అతిహీనత యనునది కానేరదు, ఇయ్యడే యతిహీనత,
అని నోట చెప్పఁ జాలి నందాడను.

ముస.—ఓరోయి, ఎచటికి నేగువాడవు?

ప్రియ —వీఁడేమి బికిరాల మానిసా?

ముస.—పిచ్చివాఁడు, బికిరాల పోతును.

ప్రియ.—వానికిఁ గొంచెము వివేచన యున్నది, లేని చో
బిచ్చ మెట్లెత్తుచు? నిన్నటి రేతిరి తుపానున నిట్టి వానిఁ
గంటి నొకని; వానిఁ జూడఁగ నే, మానిసి యనిన నొక

కీట ప్రాయముగఁ గానిపించెః నా కొమరుం డవును,
వాడమె నా మనమునః శాని యప్పటికిని నా మనను
వానినై సమైత్రిగ నుండలేదుః ఆవల చాలను వినినవాఁ
డను. ఈగలు మాడ్కిని నాట ఒడుతలకు, మనమును
దేవుల కగుదుము; వట్టి యాటలకే మనలం జంపెదరు

ప్రేమ — (తనలో.) ఎట్లగు నియ్యది? చెడ్డదే యగు నీ జీవ
నము, తన దుఃఖమునుఁ గేరడము లాడుచు దాఁచుచు,
దన్ను నొరులను నగచాల్లు వెట్టుట. — మేలు మేలు నీకు,
మేటి మగఁడ.

ప్రియ. — అవ్వఁ డా దిగంబరే?

ముస. — ఔను సామి.

ప్రియ — అట్లయిన, మాట విని, వెళ్లి పొమ్ము! నన్నుఁ బట్టి
నీవు ఇక్కడికి ఒక్క మైలో ఒక్క క్రోశమో దూర
మున మమ్మునఁ దిరిగి వచ్చి కలయుదు వేని, ద్వారపురి
మార్గమున, అట్లు జేయుము ప్రానేస్తంబు నంది, ముని
పట్టుక రమ్ము కొంచెము గుడ్డ బట్ట నీ దినమొలకాని
కొఱకు, వీని నే వేడికొనియెద నాకుఁ ద్రోవఁ జూపుము.

ముస. — అయ్యో బాబు, వీడు పిచ్చివాడలగు.

ప్రియ.—ఇదేనయ్య కాలవైపరీత్యము పిచ్చివాండు గ్రుడ్డి
వాండ్రకుఁ ద్రోవఁ జూపుట. చేయుము నా మాట
చొప్పున, లేదా నీ యిచ్చవచ్చినట్లు; తక్కిన దెట్లెననుఁ
గానిమ్ము, ముందు నీవు వెల్లపామ్ము.

ముస.—వానికి నేఁ దెచ్చిచ్చెద నా యుపపులలో మేలైన
దుస్తురు, దానిఁ బట్టి యేమి వచ్చినఁ గానిమ్ము
(గొమ్మ)మించు.

ప్రియ — ఓరోరి, దిగంబరి —

ప్రేమ.—బీద వెంకటాయకుఁ జలి వేయుచున్నది; (తనలో)
ఇంతకంటె నెచ్చుగ నీ వేసమునుఁ గులుకలేను.

ప్రియ.—రారో యీవల.

ప్రేమ.—(తనలో). అయినను తీరదు.—మేలు మేలు నీ
చిన్నరి కన్నులకు; నెత్త రొలుకు చున్న దేమి?

ప్రియ.—తెలియునా నీకు ద్వారపురికిఁ ద్రోవ?

ప్రేమ.—మెట్టు కట్టు, వాకిండ్లు, గుట్టుపు త్రోవ, కాచి
త్రోవ. బీద వెంకటాయ తెలుపు లోల్పడె భీతివలన,
మేలు నీకు, మంచివాని కొడుక, దుష్టభూతమునుండి!
ఐదు భూతము ల్పట్టిన వేళ కాలమున బీద వెంకటాయ

యను : మోహమునకు, జగన్మోహముండు ; మూఁగరాజు,
మూకానురుడు ; దొంగతనమునకు, బడా-నోరుగాఁడు ;
హత్యకు, యమఘాతకుఁడు ; జెక్కిరింతలకు, పకాపక
సోఁకు, వీఁడు చిరకాలమునుండి పట్టుకొన్నాఁడు, అంతః
పురదానులను, పరిచారికలను కాన, మేలు మేలు నీకు
మేటి మఁడ !

శ్రియః.—ఇంకమ్ము, ఈ సంచినిఁ దీసికొమ్ము, విధికృత వేధన
లచే నమస్త విపత్తులకుఁ దల వాంచ నోపినాఁడవు,
నేను దుర్దశ ననుభవించుట నీ సంతప్తి నెచ్చుఁ జేసె
దినంబులార, ఇట్లనే జరుపుం డనిశము ! అనంత్యయైశ్వ
ర్యముతో నతి విషయోపభోగముతో నోల లాడుచు, మీ
ధర్మ శాసనముల దిగఁ ద్రొక్కుచు, తా మనుభవింప
నందున పరుల విపత్తులఁ జూడక, మడించి తిరుగు భోగ
నిరతులు వేగముగఁ జూచుత మీ యజేయ తేజో బల
ముల ; అట్లుఁ జేసిన సంప్రవిభాగంబు శేర్పడి య త్యుప
భోగమును నిమూలంపఁగ, ప్రతి మానిసికిని చెంచును
చాలినంత సౌఖ్యము గావించుట నెఱుఁగుదువా ?

ప్రేమ — చిత్తము, గాబు.

[పెయ.—కొండచటియ యొక టన్న దచ్చట; దాని యున్నత శీర్షంబు అవనతమై తొంగి చూచుచున్నది బహుభయంకకముగ, వచుగునఁ దన చుట్టి నయగాధము లోనికి; నీవు సేయవలసిన యపకార మేమన్న, నన్ను దాని యంచునకు, గొంపోయి చేర్చుము, నా కని నీవు సహింపవలసిన శ్రమమునకు ఘాటుఁ జేసెద నాయొద్ద నుండు నెద్దియో విలువైన దొకండు నిచ్చి ఒకడనుంగి నా కెవరు దోడుకావలసి యుండరు

[ప్రేమ.—ఇమ్ము నీ సందిలి; బీదవెంకటాయ పిలిచి కొని వోవు నిన్ను. (నిష్క్రమింతురు.)

రంగము II భవశర్మ పట్టభద్రుని నగరు యెడట.

[ప్రేమ, గరళవల్లియు, దుష్టబుద్ధియు

గర —స్వాగతము, ప్రభువర; విడిత్రము నాకు, నా యువరుష పురుషుండు మనలకుఁ గాన్పించ లేదు మౌనమునందు.

[ప్రేమ వసుపాలుడు.

ఓ కోయి, ఎక్కడ నీ నాథుడు ?

పసు.—దొరసానిగారు, లోపల : ఎన్నటికిఁ బురుషుఁ డింత మాటలే దాయనం బలె. తెలిపి తాయనకు గట్టెక్కిన

సేనను గుఱించి: అందునకు లేనగవు నవ్వె: దొరసాని
 గారు వచ్చుచున్నారంటిని; ఆయన యుత్తరము 'మఱి
 కీదామె' నని; గుళస్థానుని ద్రోహము, నాతని కొమా
 రుని భక్తిపూర్వక కైంకర్యము, నేను వర్ణింపఁగనే,
 శుంకకాయ యని నన్ను తిట్టుచు, దలక్రిందులఁ ద్రిప్పితి
 ననియె: ఎయ్య దతనికి రుచింప రానిదో, యదియే
 యాయనకు మనోహరము తోచు; ఎయ్యది రుచ్యమో
 యది ద్వేష్యము.

గర.—(దప్త. కీ.) అట్లయిన నీ వంతకుపై దాఁటి పోవలదు
 ఈ దంతయు నాతని పశుప్రాయపు భయాక్రాంత
 వైజము; ఇందున జేసిని యత్నింపఁ దెగువ వూనఁడు.
 మఱియుఁ దాఁ పోరుషమున నెదుర్కొనవలసిన యిక్క
 టలు లేనట్టే సాధించువాఁడు. త్రోవలో మన మని
 కొన్న యశ్వములు యధార్థములై కావచ్చును.
 మల్లమో, దుష్టబుద్ధి, నా, మఱఁదియొద్దికి; అతని పైనిగ
 గణనంబులఁ ద్వరిత పఱచుము, మఱి యతని బలముల నడ
 పుము: నా ఇంట నే కొఱముట్ల మార్చిగొనవలయు, నా,
 మగనిచేతికి పంతుకొల నివ్వవలయు. ఈ సవ్యకమైన పని
 నాచు మనకు నడుమ రాయబారి యయ్యెను: నిడివి

నాళ్లకు మునుపె విను నవనరము ప్రాప్తింపఁ బోవును,
ఒక యజమానురాలి యాజ్ఞను, నీకె తెగువ మీఱిన నీ
మేలుచక్కై యుద్యమింప. తాల్పుము దీనిని; మిగుల్పుము
మాటల. (అభిజ్ఞాన విచ్చుకు.)

శిరము నొఱిగింపుము; ఈ ముద్దు, పలుకఁదెగించిన, నీ
సర్వాత్మల నువర్తకుఁ జెలఁచుచు, భావంబు కనుచు,
భాగ్యంబు కొనుచు.

దృష్ట.—నీ వాఁడన, ప్రాణ మరణముల.

గృ.—నా యతి ప్రేమ గుళిస్తాఁ. (నిష్క్రమించు. దృష్ట)
ఓహూ, ఎంత భేదము మనవానికి మగవానికి! నీకుఁ
దగును అఁడదాచి యూడిగములు: నా శుంకుఁడు గదా
యిప్పుడు నా శిబిరమును దురాక్రమించినాఁడు.

వసు.—మాతాంబ, ఇదిగో మా పట్టవచ్చును. (నిష్క్రమించు.)

ప్రళయంధవర్త.

గృ.—నీ యీలకు సర్వరా లైతిని.

ధవ.—ఓ గరళవల్లీ! నీ ముఖమున నా కఱకు కరువలె
తూర్పాస్సు దుష్టు వెలయు నయవు నీవు. నీ స్వభావము
నాకు భయావహ మగుచున్నది. తన యుత్పత్తి పరా

భవంబు నేయు నట్టి స్వభావము ఎట్టి నియలిలోను నుండ నేరదు ; తననుఁ బుట్టించి తన పా లిచ్చి పెంచిన చెట్టు నుండి విడిగి వేటువడ నాయిత మగు నా కొచ్చ, తప్పక వాడి యెండి పో వలసినదే కదా ?

గర — చాలు నిలుపు ; నీ యుపమానము రసాభ సము.

ధవ. — జ్ఞానమును సర్వమును హీనులకు హీనంబై యగు : ముఱుకులకు ముఱుకులై యభీరుచిండు. ఏమిఁ జేసిన దానవే ? పులులు కాని మీర ల్పృథ్విక ల్కారు, ఏమిఁ జేసినారలే మీరలు ? కన్న తండ్రి, దయా సముద్రుడు, నయోధికుడు, పండిన పండు, ముక్కు త్రాటితో లాగఁ బడు నెలుఁగు గొడ్డును నాలుకతో శూకు నాయన . నట్టి మహానుభావుని, ఓ మ్లేచ్ఛలార, యో పరమ చండాళి జూర్భాగ్యలార ! వెట్టివానిఁ జేసినారలే. నా యనంగు తమ్ముడు (పడ్డకుడు) మిమ్ముల నిట్లుఁ గావింప నమ్మతిం చెనే ? పురుషుడు, రాజస్యుడు, ఆయన పాత నత భాగ్యముం బడసినవాడ. ! గగనంబులే పరిపక యన్న, తమ పనుపు చారణులఁ బ్రత్యక్షమౌచున నతి వేగముగ నిట్టి నీచ యపరాధముల నిగ్రహించుటకు, ఫల మెమి పచ్చు, మానుష సముదాయ మే బలాత్కరించి ఘాతము

నముడాయమునఁ గబళికఁఁచు, పారావారపు ఘోరా
కార మకరాది జలచరంబుల మాడ్కిని.

గర.—పాలి కాఁజపు పిజ్జీకి కోఁచ! లెఁపకాయలకుఁ తగి
నట్టి చెఁపల వాఁడా! అపకారముల మోయ నోఁపు తల
కాయ వాఁడా! ఇయ్యది శమనము ఇయ్యది సూనము,
అని వివేచనంబు నేయఁ జాలిన నేత్రములు లేని కను
బొమలవాఁడా, ధూర్తులు శిక్షింపఁ ఒను నపుడు తమ
ధార్మ్యము నెఱవేఱక మునుపు, వాఁకికై బాలిపడువారు
మూఁఢులె యని తెలియని పరమ మూఁఢుడ, యెక్కడ
నీ దుండుభి? పరంగివారలు తమ లెక్కెముల విప్పి
గరు, ఈ నిశ్శబ్ద భూమిని, తెక్క తుర్రా బొమిడికఁ
దాల్చి నీ రాష్ట్రమును వెఱపింప సాగెదరు: ఇట్లుండఁగ
నీతుల మూట విప్పుచు మిన్నక కూలఁ బడి నాఁడవు;
మఱి మొఱి లిడియెదవు , అక్కటా, వాఁడేలఁ జేయు
చున్నాఁ డట్టులు? అనుచును.

ధవ.—నిన్నే చూచికో, పిశాచమా! ధర్మ వైరూఢ్యము
పిశాచమునందు యుక్తము కావున, సంత భయావహము
కాదు, కూర నుండరియందుఁ బోలె

గర.—పీరి యప్రయోజక మూర్ఖుడా!

ధవ.—ఓసి, స్వ స్వరూపమును శ్రోధమున భేదించి యా
 చ్ఛాదించు కొన్న దానవా? లజ్జ లేదు నీకు? నీ స్వరూప
 మును పైకాచంబుఁ గావించకుము. నా రోషము తోడఁగ
 న్నా చేతులం బరుచుట తగ వగునేని, కిండల నెము
 కలం బెసికించి తునియింప నోపు: వాస్తవముఁగ నీవు
 పికాచమె యయినను శ్రీ దూపము నిను రక్షించు
 చున్నది.

గర —కొర, నీ మగతనం బిచ్చును—

[సవేశము ఒక దూత.

ధవ.—ఏమి సమాచారము?

దూత.—ఓ, నా బంగారు సామి, రోణపాలక పట్టభద్రులు
 జముని పా లాయిరి; వారి భృత్యుడె సంహరించె, గుళ
 స్థానుల రెండవ కంటిని వారుగ్రుడ్డిపడఁ జిలికించు తఱిని.

ధవ.—గుళస్థానుని కన్నులే?

దూత.—వారు పెంచిన భృత్యుఁ డొకఁడు, పరితాప ప్రకం
 పితుడై, యా క్రూర్యం బొనరింప నీక తా నడ్లు పడియె,
 కత్తిని వాంచుచు దన గొప్ప కావందున కెదుట: వారు
 నవును దానికి బ్రతుక్కులై, ఎగిరి పడుచును వానిపై,
 నఱికి చంపిరి యుండఱి నడుమిను: కాని వారు భూత్రము

తప్పలే దా హానికర ఘాతము; దీనిచే నశించిరి నదం
పడి.

ధవ.—ఇది తేటపఱచు చున్నది మీర లున్నారని పైన,
న్నో న్యాయ పాలకుల; ఈ యథోలోకపు మామ
హావరాధముల నెంత సత్వరము శిక్షించితిరో! కాని,
పాపము, ఓ గుళస్థానఁడ! కోల్పోయెనా యతఁడు మఱు
నటి కంటిని?

దూత.—రెంటిని, రెంటిని, పట్టభద్రులు. ఈ ప్రతము,
మాతాంబా, కోరెడు, త్వరితోత్తరముచు. ఇది మీ చెల్లెలి
ననువు.

గర. (తనలో.) ఒక దానిని దీన న్నా యుల్లము రంజితై
పెల్లుగ. కాని నా చెల్లెలి ముండతనమును, మఱి నా
గుళిస్థుఁడు ప్రక్కన నుంచుటకు, నా మనోరథము నెల్ల
నొక్కటం బడఁగొట్టి నా జీవనము నేవముఁ గావింప వ
చ్చు; మఱు ధానిని, ఈ నుద్ది యంత వులువు కాదు
చదువుకొని, ప్రతిఁ బంపెద. (నిష్క్రమించు.)

ధవ -అతని కొడు కెక్కడికిం బోయి నాయన కనుగ్రుడ్లు
వారు తోడు చుండగ ?

దూత -ఇచ్చటిక మన పట్టభద్రతో వచ్చి యుండె.

ధవ — శేఁడే యతఁ డిక్కడ!

దూత — శేఁడు మహాప్రభో; తిరిగి వెళ్లు చుండఁగఁ దేరు
వునఁ జూచితి నతని.

ధవ — ఎఱుంగున యతఁ డీ దౌష్ట్యము?

దూత — చిత్తము, మహాప్రభో; అతఁడే కొండెము
మోసె తండ్రి కెదురుగ; వలసియె యిటు లేచి వచ్చె
వారి దండన కడ్డు లే కుండను.

ధవ — గుళిస్తా, నజీవుండనోయి నే వందింపను నీదు భక్తికి
రాజుపై, మఱి పగ తీర్చను నీ కనునప్పికిని. రావో యీ
డకు విత్రమః చెప్పమ యన్నియు నాతో నీ కింకేమేమి
తెలియునో.
(నిష్క్రమింతురు.)

పంగము III, పరంగి దండు విడిది, ద్వారపురి చేరువ.

[అంకము హితకీర్తి యు, సోక నుజనుడును.

హిత. — పరంగిరాజు వీ లంత దేబ్బాటున తిరిగి వెళ్లెనో
యెఱుంగుదుర కారణము?

సుజ. ఎయ్యెడో తమ రాష్ట్రమున న్యూన ముంచి వచ్చిరి
కాబోలు, నది యిపు డిక్కడ వచ్చిన మీదట జ్ఞప్తి
పడియె? నండున స్వరాష్ట్రమునకుఁ బెల్లు భయము

నవాయముం గావుననే, వారి స్వయం మరలఁబాటు
మిగుల నపేక్షితము నవశ్యకము నాయె.

హిత.—ఎవరి నాయన యుంచి వెల్లినా రిచట శేనాపతిగ?

నుజ.—పరంగి బలాధ్యక్షులు, నీమంతుఁడు పరంతప నేనుఁడు.

హిత.—మీ జాబులవలన రాణిగారికి దుఃఖ క్షేష్ట శే వైననుఁ
బుట్టెనా?

నుజ.—చిత్తము, దేవర; ఆయమ వానిఁ దీసికొని నా
మొదుటనే చదివె; చదువు చుండఁగ నడుమ నడుమ
నిండుట్రశబిందువుం దొఱఁగె నాబిడ తన లేఁజెక్కిలి
చఱిసి; కానుపించె నామె తన రాగంబుపై రాణి గ, నే
రాగము ఇనుమిక్కిలి యానతి మీఱి యామెపై రాజు
కాఁ గడఁగెనో.

హిత — ఓ హో, ఆయిన నామె తహతహ పడియె.

నుజ.— ఒక్కెఱ పడదు; ఓర్పును వెతయు నొండ్లాంటిని
మార్కొనె, నామెకు నెచ్చు టందము నెయ్యెడి కొలుప
నేర్చునో యనుచును. మీరు చూచియే యుందురు
ఎండయు వానయు నేక కాలమునఁ గాయనుఁ గురియను.
ఎలరగవులుం గనుబొట్టలు నట్టలె త్రోఁచె నయినను
మెఱఁగు మీఱి యుండె వానికంటెను : అ క్కెంమోవినిఁ

జెలగిన యా కులుకు చిట్టెలనవ్వులు తెలియ నట్లుండె
నా వాలు కన్నులం గానఁ జేరిన విందులన్; ఇవియు
సెలవుఁ బడసి వాని వలన ముత్యముల మాడ్కిఁ జివికె,
వజ్రములనుండి, ముక్తసరుగ, అలజడియు నందఱికిం బలు
ముద్దు కొలుపు నపురూప వస్తు వగును, అందఱికి న్నా
యందమె పొసఁగి యుండిన.

హిత.—ఆబిడ యేమియు నోటి మా ఓన లేదా?

సుజ.—తథ్యము, ఒకమఱొ యిరుమఱొ వగ చెప్పి, నాయన!
యంచు, నిట్టూర్పులు వెలువడ, న దేమో తన డెందము
జ్ఞాంకి నట్టులు : అటచె, అక్కల! అక్కల!
మానవతుల కపమానములార! అప్పల! హితక్షీర్తి!
నాయన! అక్కల! ఏమిటి, ప్రళయ మారుతము
లోనే? పెంజ్ఞకటి రాత్రినే? దయ యనునది పదార్థము
కాదు!' ఇటు వాపోవుచుఁగదల్చి వేసె నా విచిత్ర తీర్థము
నా స్వర్గపు నేత్రముల నుండి; పదంపడి చాలించి
కొనియె వాపోకను; మఱి లేచి వెడలె వగచి దురపిల్లను
మూత్రము.

హిత — అ యక్కలె, మన పైని యా రిక్కలె, మనయుల్లంపు
గొనముల నేలుచుండు; లేని యెడ, నన్నము నొక్కట

పతియు సతియుఁ బుట్టించ నేర దిట్టి కట్టెదురు గొనముల
పట్టులకా. అట్టుపిదప మీ రెవుడు నామెతోఁ బలుకు బాడ
లేదో ?

సుజ — లేదు.

హిత.—ఇయ్య దెవుడు రాజు మరలక మునుపా ?

సుజ.—కాదు, పిదప.

హిత —మంచి దయ్య, యీ ఓడ పుర పుర పొక్కెనుఁ
బ్రళియాంతక రాజుగారు పురములో నున్నారు : వారు
ఎప్పుడూ యొకతటి, నెఱుకకూడిమి ప్రాద్దునఁ దెలివిఁ
దెచ్చుకొందురు మన మెందున కిచటి కేతెంచినారమో ;
కాని తమ కూతురి మాత్రముఁ బాడ నొప్ప రొక
నలు సంతయు.

సుజ — ఏలొకా, యిటు, కూరి మయ్య ?

హిత —బలిష్ఠ యశమాన మొక్కటి వారిని గాఢించుచుఁ
గనులం బొడనూపుచుఁ దాఁ జేసిన యస్రియంబును, డెం
డముం మఱిమఱి మోఁదు చున్నది. ఏ నిడకాయ యీ
యన యాశీర్వాదము నామె కీసీక యశహరించెనో, పర
దేశపు కష్టనష్టముల కామెనుం గాత్రురాలిఁ జేసినో, అమె
యొక్క విలువ యెచ్చిన స్థితి స్వతంత్రతల నాయన కుక్క.

బుద్ధి కూతులకు స్వాధీనపఱచెనో, ఆ నిర్దయయు
దాని ఫలములును నాయన మనసును బలు విషవు కొండు
లతో చుఱుకుచుఱుకు మని కుట్టుటం బట్టి, యందునఁ
బుట్టిన చిచ్చుట లజ్జయై యమృతహృదయం దర్శింపనీక
యాయన నడ్డు పెట్టుచున్నది.

సుజ — కటకటా ! పాపము ! దొరవారి సంకటం !

హిత. — ధవళవర్త కోణపాలకుల బలములను గుఱించి యేమి
యు వినలే దేమి?

సుజ. — ఔ నాను, పాకు చొప్పున, నారు సన్నద్ధులే.

హిత. — మంచి దయ్య, మిమ్ము నేఁ గొంపోయెదఁ
బ్రళయాంతక ప్రభువుల నన్నిఁకి, నచ్చట నాయనకొ
శుశ్రూషింప మిమ్ముల వదలిపెట్టెదఁ : కొండాక ముఖ్య
హేతువు కొంత తడవు నను దాఁపఱికమునం గప్పియుం
చును : నేను అముక పురుషుడని కలయావు తెలిసిన,
సిప్పుడు మీ రొసఁగు నాతోటి పరిచయమున కనుతపింపఁ
జాలరు. మనవి చేకొనుఁడు, నా వెనుకంట నడవుఁడు.

(నీక్రమమింతయు.)

రంగము IV. అదియొకగుడానము.

ప్రశంసముడుండభిధ్వజములతో, అమృతహృదయ,
చరకుడు, బంటులును.

అమృత — కట్టా, ఆయనే: పల, ఇంతకు మునుపె కానుపించె
నాయన, గాలి మోదిన కడలి వడువునఁ గొందలంబు
వడుచు, గొం తెత్తి పాచుచు; తలకుఁ జుట్ట కొని చొమి
డిక నైవడి, బూజుకంపు ధూమగండిని చాలు కలుపుల
నూ, గ్రచ్చ కెత్తలం గన్నేరు వేళ్లను, దూలగొండులం
గోకిలాక్షు వుప్పుములను, గురు గాకుం, మణి మనము తిని
తెడి ధాన్యపు చేనులం బెరుగునట్టి పసికిరాని కలుపులన్నిఁ
టిక. ఒక నూర్పురం దళమునుఁ బనుపుడు: ఎత్తుగ నెది
గిముందు చేనుల నొక్కొక యెకరము స్వతకుడు, ఆయ
న మా కన్నుల కెదుట తోడ్కొని రంఁబ. (విష్కమించు
నొకపడవాలు.) ఏమి చేయనోవు

మానుష పాండిత్యము త్రిప్పించుటకు నాయన యపహృత
చిత్తస్వాధీనత? ఎవఁ డట్టి సహాయముఁ జేయునో య
తని కిచ్చెద నిలుపు దోపిడి న్నా కలిమి నెల్ల.

వైద్య — ఊపాయ మున్నది, తల్లీ; మన ప్రకృతికిఁ బోష
కురాలు కాంతియె; అయ్యదే లే దాయనకు; దాని నా

యనయం దుత్పాదించును, ఎన్నెన్ని యో మూలిక గ్గలవు ;
అవి యపూర్వ గుణములు కలవి ; నెంజలికాని నేత్ర
మును మూయించు శక్తి కలవు వానికి.

అమృ.—సమస్త కల్యాణ రహస్యములార ! ఈ పుడమిలోని
సమస్త యప్రకటిత యోషధీమహిమలార, మొలచుచు
నా కన్నీళ్లను గైకొనుచు ! ఈ సత్పురుషుని తుందుడుకు
కుదుర్చుటకు నాయముఁ జేయుఁడు ! పెతకుఁడు, పెతకుఁడు
మా యయ్యను ; అసడ్డఁ జేసితిమేని, అడ్డ కట్టరాని యా
గ్రహ వశమున మాయించి కొనియెడి వివేకపు కల్లెంబు
లేని స్వజీవనమును.

ప్రవేశించు ఒక దూత.

దూత.—నుద్ది, రాణమ్మగారు ; బ్రితానియ బలము లిటు
ప్రక్కకు మొగకట్టి వచ్చుచున్నవి.

అమృ.—మునుపే యెఱింగినారము : మా యాయితమును
వారి నెదురు చూచుచునే యున్నవి, ఓయి శ్రియజనకుఁ
డ, నీ పనిమీదనే నే నివుడు బయలుదేరుట ; కాస్తననే,
ఘనుఁడు పరంగీశుఁడు నా శోచనమును గోఁ జాటపు కన్నీ
ళ్లను కరుగించినాఁడు. భూ కాంక్షతో పీఁగి మమీ యుద్ధ
సన్నాహంబునఁ బూవలేదు ; మఱి కేవలము భక్తియె,

అకలంకిత భక్తియు, మా వృద్ధ జనకుని స్వతంత్రమునే
మమ్ముల నీ యుద్యమమునకుఁ బ్రోత్సహించె. త్వరితము
లోనే ఆయన వర్తమానము విందుఁ గాక, ఆ మూర్తిని
కనులారఁ గందుఁగాక ! (విష్కరించుచు)

రంగము V గుళిఫాయకొట.

ప్రజేశము రఱినీచరి, వసుపాలురు.

రజ — ఆయితే, మా బావగారి బలములు బయలు వెడలిన
వా?

వసు. — చిత్తము, తల్లీ.

రజ. — తామే రూపురూపున నం దున్నవారా?

వసు. — అమ్మయ్యా, మీగుల బలవంతముమీదః మీ యక్కయె
మేలు జోను.

రజ. — దుష్టబుద్ధి ప్రభువులవారు మీ ప్రభువులవారితో నిం
టఁ గలసి మాట్లాడలేదా?

వసు. — శేదం డమ్మగారు.

రజ. — ఏమని యభిప్రాయమును నాయనకు మా యక్కయ
య యుత్తరమున.

వసు. — నాకుఁ దెలియ డమ్మ దొరసానిగారు.

రజ.—దేవకృప, ఆయన పనువఁ బడినారు మిక్కిలి యవసర విషయమున. తుహా మాధ్యమాయె, గుళస్థానుని కనులు మిడియఁగ, నతని జీవింప నిచ్చుటః అతఁడునెల్లిన చోట్ల నెల్లిన భిల హృదయముల మథల కెదురు త్రిప్పుచున్నాఁడుః దుష్టబుద్ధి వెల్లినాఁడు కాఁజోలు, ఆతని వందురునకుఁ జాలిపడి, యతని యంధకారపు జీవనమును మోచనము నేయింపను! అదియునుం గాక, పగతుని నీనాబలముఁ బరికింపను.

వసు.—అట్లయిన వారివెనుకఁ బడక తప్పదు, రాచిగారు, ఈ జాబు కోసరము.

రజ.—మన దళములు రేపు బయలుదేటును మాత్రో నుండుము; త్రోవలు అపాయకరము లఁట.

వసు —క్షిండ లేను, మామయమ; నా నీమాటిగారు ఈ పని ని మిక్కిలి యవసర మని యానతిచ్చినారు.

రజ —అపె దుష్టబుద్ధిగారి కేల వ్రాయవలె? ఆవిడ యభిప్రాయముల నీవు చోటిమాటఁగ మోసికొన వెళ్లలేవా? ఒక వేళ, ఎయ్యవో—ఇయ్యదని చెప్పలేను: నిన్ను మిగుల నన్నానిడినెద, ఈ జాబును నేను పగులఁ గొట్టి నిమ్ము.

వసు.—అమ్మగారు, అంతకంటె నేను—

రజ.—నే నెఱుంగుదు నీ సీమాటికిఁ బెనిమిటిపైఁ బ్రేమ లే
దని : అ దేమో నాకు నిక్కమె : క్రిందటి మాఱు ఇచటి
కి వచ్చి యున్నవుడు, ఆయమ వలపు క్రేగన్నులు, మా
మినుకుఁ జూపులును వైచుచుండె, ఘనులు దుష్టబుద్ధులఁ
గోరి, పెచ్చునకు నే నెఱుంగుదు నీ వాయమ కంతరంగ
భృత్యుడ వని.

వసు — నేనా, అమ్మయ్యగారు ?

రజ.—తెలియుఁ దాని నమ్మియె పలుకుదానను : నీవు తాదృ
శుండవే, హెచ్చాడకుము : కావున నా యానతి నీకు,
ఈ కమ్మను కొనిపొమ్ము : నా నాథుఁడు చనినవాఁడు : దు
ష్టబుద్ధులు నేనును మాట్లాడినారము ; నీ సీమాటికిఁ గం
టెను నా చేతఁక యతఁడు మిగుల ననుకూలఁడు : హె
చ్చు సమాచారమును సంపాదింపఁ గలవు : ఆతని నీవు
కనిపట్టితివేని, ఒక మాట, దీని సతని కిమ్ము : మఱి నీ య
జమానురాలు నీవలన నింత ముట్టునకు వినఁగనే, దయ
చేసి, యాపెత్తోఁ జెప్పుము, తన తెలివినిఁ ద్రిప్పించుకొ
మ్మని, ఇమ్మెయి, నుఖ మగుత నీరు. ఒక వేళ నా గ్రుడ్డి

కైలాటకొడు నీ వీనులంబడెనా, బహుమానము బడయు
నెవడు తునుమాడునో వాని శిరమును.

జను —మాయురె, యతనిఁ గనఁ గల్గునేని, అమృత! తెలుప
నోవుదు నే నెవరి ప్రక్కని జోడునో.

౭౭.—మేలుఁ గాంచు మీవు. (నిష్క్రమింతురు.)

రంగము VI పాలములు ద్వారపురిప్రాంతమున,

ప్రజేశము, ప్రియవ్రతుడును, ప్రేమసింహుడును,
కావవేసముఁ దాల్చి.

ప్రియ.—ఎప్పుడుఁ జేరఁ గలము ఆ కొండ కొనకు ?

ప్రేమ.—ఎక్కుచునే యున్నాడ వీవు; చూచుము, ఎంత
బడలు చున్నారమో.

ప్రియ —జేల చదనుఁగ నున్నట్లుఁ దోచు చున్నది నాకు.

ప్రేమ —భయంకర ప్రవాతము : వినుము, సముద్ర ఘోష
ము వినఁ బడుచున్నదా ?

ప్రియ —లేదు, లేనే లేదు

ప్రేమ.—ఏమిటిది, నీ యితరేంద్రియములు న్యాయము లగు
స్పృహ, శ్రవణ, నీ కన్నుల నొగులువలన,

ప్రియ.—అటులనే కావచ్చును, జాడము : నీ గొంతు మా
జీస ట్లున్నది : ఇందాకటికంటె మేలు నుడువులుం మేలు
నాయముగ పలుకు చున్నాడవు.

ప్రేమ —మోస పోయినాడవు ; ఎందును మాటలేదు ఒట్ట
లం దప

ప్రియ.—నాకుఁ దోచెడివి, నీవు మునుపటికన్న శాగుగనే
పలికెద వని.

ప్రేమ.—రా వోయి : ఇదియె చోటు : కదలక నిలువుము.
ఎంత బీతు ఎంత తిరుగుడుగ నున్నది, ఈ పెనులోతనం
గనుల వేయుట ! నడిమి యాకసమన నెగురుఁగాకులు, నె
ట్టికాలి కాకులును దుమ్మెద భంత లావుగనుఁ గాసుపించవు.
సగము త్రోవ దిగువఁ ద్రాఁట నొకఁడు వ్రేలాడు చున్నాఁ
డు పచ్చాఁఁడు గోయుచు, ఎంతభయంకర వ్యాపారము !
తన తల్లిభ్రష్టైయంత చిన్నఁగ నున్నవాఁడు : కడలి / ట్టు
న నడచు బెస్తలు చిట్టెలుకలం బలె కనుపట్టు చున్నా
రు : అల్లదిగో నా పాడుగాటి లంగు రోడ, దాని చిన్న
దోనంత సన్నగిల్లినది ; ఆ చిన్న దోన మఱి చూపునకుఁ
దోచ నంత చిట్టి తెప్పకుండ కరణి ! లెక్కింపఁ దగము
కాని యా పనికిమాలిన గులకల్పైఁ గోపముతో మోఁడు

మన్నయో గొణుగుడు కరడములు ఈ యెత్తున వీనఁబడవు, ఇంక నేఁ జూడవలవను ; మెదడు తిరిగి కనులు మఱిగి తలక్రిందలుఁ దొరలి పడుదు నేమో, భయము వేయుచున్నది.

ప్రియ.—నీ నిలచు చోట నన్ను నిలుపుము :

ప్రేమ.—నీ చేతిని చాచుము నాకడ : తుదియంచున కడుగు దవ్వన నున్నాఁడ విపుడు. ఈ పుడమిలోని కలుము లన్నియు నిచ్చినను నెగిరిపడి దుముకను.

ప్రియ.—వదలిపెట్టుము నీ చేతిని. ఇంద్రు, నెచ్చెలి, ఇంకొక్కనంచి ; అందున్న దొక రత్నము బీదవాఁడు కేలఁబట్ట నువ్విల్లాఁడగినది : అచ్చరలు నమరులును నీయెడ దాని వృద్ధి బొందింతురు కాక ! నీవుదూరమునకుఁ దొలఁగుము : నాయెడ నెలవు పుచ్చుకొనుమ, నీవు కదలుట నే విననిమ్ము.

ప్రేమ.—మంచి దివుమ, నెలవుఁ బుచ్చుకొనెద, అనుఁగుటయ్య.

ప్రియ.—మనః పూర్వకముగ,

ప్రేమ.—ఈయన నిరాశత నిట్లు వెక్కిరించు తెందున కంటె, దానిని నివర్తింపను.

[పియ.—ఓ బలిష్ఠ దేవులార! ఈ ప్రపంచము నిపుడు నేఁ
బరిత్యజించెద; మఱి మీర ల్పాచుచుండఁగ నా గొప్ప
విఘ్నమును వినయముతో దునిపివేసెద: మఱి కొంత
కాలము దీని నే నహింప నోపి, గొప్పవియు నడ్డిగింప
రానివియు నగు మీ యాజ్ఞలఁ గూరిచి నే మొఱివిడు
దోసము నొడిఁ గట్టక యుండ నేర్చిన, నా యాయుష్యపు
టనహ్యంతమును, వత్తి బొగ్గుబోలె తనంతట నదియె కాని
పోవ నిత్తు. ప్రేమసింహుఁడు బ్రదికి యుండిన, నయ్యలు,
దీవింపుఁడతని. ఓ రోయి, వెంకటాయ, నుఖము నీకు.

(బోధగీతఁ బద్యంబు)

[ప్రేమ.—వెల్లిపోయినాను, బాబు: నెలవు.—

అయినను నేఁ జెప్పలేను, భావనా శక్తియె యపహరించ
నోపదా ప్రాణభాగ్యము నని, యా ప్రాణమే యియ్య
కొని యుండఁగ నపహరింపఁ బడుటకు; తాఁ దలఁచిన
యచటనే యీయన చేరియుండిన, నింతలోనే నశించి
యుండును చింతనాశక్తి నజివుండ, నిర్జీవుండ? ఓయి,
బాబు! ఎవ రండోయి, భద్రులు! వించున్నారఁ టండి!
పలుకరు! ఇట్టిటె యీయన గతింపవచ్చు, దృఢము
ద్వైవాధీనము, తెప్పటిల్లు చున్నాఁడు. ఎట్టి వారటం
డోయి, మీరు?

ప్రియ — ఆవలికి, చావనివ్వు నన్ను.

ప్రేమ. — మీరు కేవలము బూరుగు దూది యయినను, ఈశలు, గాలి యయినను, ఇన్ని బారలు దిగువ కుటు కుటను, గ్రుడ్లు పడినట్లు వే తునియలై చెల్లచెడి యందురు, కాని యింక మీ కుపిరి యాడుచున్నది : బరువు బడమువారు, నెత్తురు మీలేదు : పలుకు లాడెదరు ; పటు గాత్రులు. పది కూపకములఁ గూర్చిన నొండొంటిపై మీరు నిలువుగఁ బడిన యున్నతమునకు సరిపోదు : మీ సజీవత యద్భుతము. పలుకుఁ డయ్య మఱి యొక మఱు.

ప్రియ — పోనివ్వు. నిజముగ నేఁ బడితిను, లేదా ?

ప్రేమ. — కడలి యెల్ల నుండు ఈ తెల్ల బలపపు కొండ యొక్క భయంకర శిశిరము నుండి. పైనికి నిక్కి చూడుడు ; క్కీడు గొంతుల యేటింతయుఁ గనుపడదు, అంతకంటె విననుఁ బడ దా డవ్వన : ఒకమఱు తల యెత్తి చూడుడు.

ప్రియ. — అక్కటా, నాకు కండ్లు లేవు. దౌర్భాగ్యత క్రిత మాత్రము భాగ్యమును లేదా, మరణము ద్వారా తన్నుఁ దా సమాప్తిఁ జెందించు కొనునంత ? ఒక్కించుక యా

దరు వుండె, దౌర్భాగ్యము ప్రజాపీడకుని యాగ్రహమును మోసపుచ్చి, యాతని గర్విష్ట హఠాత్కారమును విఫలంబుఁ గావించు దనుకను.

ప్రేమ — మీ చేతిని చాచుడు; పైనికిః అట్లు ఎట్లున్నది? మీ కాళ్లు వశముఁగ నున్నవా? నిలిచెదరే.

ప్రియ. — మిగుల బాగుఁగ, మీదు మిగులను బాగుఁగ.

ప్రేమ. — ఇయ్య దద్భుతములో నచ్చత మాయె. ఈ నిద్రపుకొండ నెత్తిని, అ దే మా బండము మీవలన ఏడెనే?

ప్రియ — ఒక నిమిషేద దౌర్భాగ్యపు బికిరాలమారి.

ప్రేమ — దిగువ నే నిలచి చూడఁగా నతని కండ్లు రెండు చండురులుగాఁ గనుఁబడియె. వేముక్కు లుండె; కరడములు పేర్చిన కడలిఁ బోలె మెలకలం మిట్టపల్లముల నొప్పిన కొమ్ము లుండె. ఏదో భూతము కాఁజూలె: కావున, ఓయి ధన్య పితరుడ, నిర్ణయము నూహింపుము, పరిశుద్ధాత్ములగు దివిషదులు, మనుష్యుల కసాధ్యములఁ దమ బిరుదులుఁగఁ గాంచినవారలు, నిన్ను సంరక్షించినారని.

ప్రియ — ఇప్పుడు నా స్తరణంబుచకుఁ దిరిగినది; ఇక మీదట విపత్తును సహించెద నదియె 'చాలు, చాలు' ననునంత

వఱకు మొట్టో యని; యటు పిదప జన్మద. నీ విప్రుడు చూచితి నని వర్ణించితివే, దాని నే నరుఁడని మోసపోతి: పలుమఱు నది పలుకుచుండె, భూతము, పితౄచము, అనుచును ఆత్మఁడే నను నచ్చోటికిఁ దోడి తెచ్చె.

ప్రేమ.—నుశీలముం దిలికావంతము నగు చిత్తవృత్తుల సంకల్పించుము. అయితే యది యెవ రిక్కడ వచ్చుట?

ప్రవేశము, ప్రళయాయంతకుఁడు, వెట్టివెట్టిగఁ బువ్వుల నుంకరించుకొని.

వశీకృత బుద్ధి స్వస్వామి కిటువంటి శైలేత నెన్నడుం గావించి యుండదు. నురక్షిత మైన ఈ నేత్రేంద్రియము ఈ నృపనాథుని ఈయనం బలె స్వాస్థ్యంబు చెందింప నేరదు.

ప్రళ.—ఎన్నటికిని జరుగదు, నన్ను ముట్ట నేరరు వారు మిథ్యా వేషధారి నని; నేను సాక్షా ద్రాజనె.

ప్రేమ.—ఓహో, హృదయ శల్యపు దర్శనమా!

ప్రళ.—ప్రకృతి యుత్కృష్ట యా విషయమునందు, మానుష కల్పన కంటెను, అదిగో నీ సంచకరము. ఆ యభాగ్యుఁడు వింటిని కాకికాపు టలె బట్టియున్నాఁడు: జవలి గజపు నిడివి కోల్ల నెక్కు పెట్టుము. చూచుము, చూచుము

యొక మూషికము! ఊరక, ఊరక; ఈ నెగ చూపిన
జన్నముక్క నేయు నా వనిని. ఇందమ్ము నా యినుప
చెయిజరః రాక్షసునిపై దానిని సాధించెదః ఆ రాగి
వన్నెపు గండగొడ్డలి వారల రప్పించుము. భళి, బాగుగ
నెగిరి పోతివె, పులుఁగా! గుఱి సూదిని, గుఱి సూదిని:
హు! సంకేత పదము చెప్పము.

ప్రేమ.—నుగంధ మరుపకము.

ప్రశ.—గడఁచుము.

ప్రియ.—నే నెఱుఁగుదు నా కంఠము.

ప్రశ —హా, హా! గరళవల్లి, తెల్లని గడ్డముతో! నన్ను
మిథ్యా స్తోత్రము జేసిరి కుక్కంబలె; నా గడ్డమునఁ జెల్లి
వెండ్రుక ల్వచ్చెను నల్లవెండ్రుక లందు మొలఁచు మునుఁజ,
యనిరి. నే నెదిచెప్పిన దానికి ఔ నంట ఔ ననిరి, కా
దంట కా దనిరి.—‘ఔను; ‘కాదు’ యందును కలిసిన
మంచి దైవమతము కాదు. వాన యెప్పుడు వచ్చెనో ననుఁ
దడువుట కొక మఱు, గాలి యెప్పుడు వచ్చెనో దంత వీణ
వాదంపను; ఉఱు మెప్పు డూరకుండ లేదో నా యానతి
వినఁగ నే, అప్పుడె వారి కనుఁ గొంటిని, అప్పుడె వారి
మూరుకొంటిని. చాలు లెమ్ము, వాండ్రు తమ సొంత

మూల చొప్పున మనుష్యులు శారు; సర్వము నాకు
సాధ్యమనిరి. వట్టి జూటు, శీత జ్వరాభేద్యుండను గాన.

ప్రియ.—ఆకంఠపు టడియాలము నే లెస్సంగ నేటుంగుదుః
రాజుగారు కా రాయన ?

ప్రశ —ఒక్కొక్క యంగుళమును రాజనే; నేనుగనుకఁ
బాటఁ జూచితినా, చూచుము నా ప్రజ లెంత గడగడ
వడఁకెదరో. ॥ మానిసి ప్రాణముల మన్నించి నాడను.
ఏమి నీదు విషయము? వ్యభిచారమా? నీ కుటిహిత
లేదు: వ్యభిచారమునకు శిరచ్ఛేదమా! కూడదు.

ప్రియ.—ఓ సరే, ఆ హస్తమును నేను ముద్దుఁ జెట్టెద !

ప్రశ.—ముంముందు దాని నేఁ దుడిచికొనియెద; అందు
మర్త్యతా వాసన వీచు చున్నది.

ప్రియ.—ఓ ఘోరా ఘోరా; ప్రకృతి మాంగళ్య శేషమా!
ఈ మహా ప్రపంచము నొక నా డిట్టులె రూపుమాసి
పోవును న న్నానవాలు పట్టఁ గలరా?

ప్రశ —నీ కన్నులం జక్కగ నే గుఱుతించెద. నన్నుఁ జూచె
దవా యోర చూపుల? వలదు, నీ చేత నైనంత బీరము
చూపుము గ్రుడ్డి మున్నఁ. నే నేమో మోహింపను. ఈ

శౌర్య పత్రికం జదువు మీవు: దాని రచనా లక్షణము
నైన గమనించుము.

ప్రియ — అందలి ప్రత్యక్షరము నొక సూర్యుఁ డైనను,
ఒక్క పైననుఁ జూడలేను

ప్రియ — నేను నన్నియె యుండను దీని నెవరైన వీనుల
మాత్రము వైచియుండిన; తావుతావున కనుబడు
చున్నది కావున, నా గుండె భగీలు మనుచున్నది.

ప్రభ. — చదువుము.

ప్రియ. — ఏమిటి, కన్నుల గవునెనలతోనా?

ప్రభ. — ఓహో, నీవును నా పంక్తిలోని వాడవా! కండ్లు
లేవ నెత్తిని, కాను లేద సంచిని? నీ కన్నులు బలువు గవు
సెనలను, నీ సంచి నులువుదానిని ఉన్నవి; అయినను ఈ
ప్రపంచము ఎత్తై అగున జటుగుచున్నదో చూచెదు గదా!

ప్రియ. — దాని ముట్టుపాటునఁ జూచుచున్నాఁడ.

ప్రభ. — ఏమిటి, వెట్టి పట్టినదా నీకు? ఒకఁడు కండ్లు లేకయె
చూడవచ్చునె ఈ ప్రపంచ గతిని చూడుము నీదు నీను
లతో: చూడు మా న్యాయాధిపుఁ డెవ్వయి; దిట్టించు
న్నాఁడో యా చిన్న జాతి దొంగను. పరాకు, నీ చెప్పిని:

లాడముఁ గొట్టించుట; దాని నే ఋజువునకుఁ జెచ్చెద, మఱి యీ యల్లుండ్రను నద్దు చప్పుడు లేక వెంబడించి పట్టికొంటినా యటు పిమ్మట, చంపు, చంపు, చంపు, చంపు, చంపు, చంపు.

[ప్రవేశము, ఒక నుజనుఁడు, పరిచరులతో.

నుజ.—ఓ, యిదిగో నున్నవారు: చే సాచి పట్టుకొందు.

గేవర, తమ యతిప్రేష్ట పుత్రక—

ప్రశ.—ఏమి సహాయము లేదా? ఏమిటి, చెఱకాడనే? సత్యము, నా భాగ్యదేవతయొక్క ప్రాకృత క్రీడాకందు కమే. నన్ను దయతోఁ జూడుము, నీకు విడుగడ రొక్క మిచ్చెద. వ్రణవైద్యులు వలయు నాకు; మెదటివఱకుఁ గోత పడుచున్నాఁడ.

నుజ.—తమ లేమి పలసిన సిచ్చెదము.

ప్రశ.—ఎవరు సాయము సేయరా? అంతయు నొంటరి కాడనే? మఱేమి, ఇయ్యది యొక మానిసి నుప్పు మాని సింగఁ జేయనోపు; అతని కన్నుల తోట నీటి కుండలుఁ గావించి పైఁ బెచ్చునకు, శరద్రభమును నడచి వేయు.

నుజ.—చెన్ను టయ్య,—

ప్రశ.—ధీరముతోఁ జచ్చెద, పెండ్లికొడుకుఁ బోలె ఏమిటి !
వేడ్కతో నుండెదః రా, రమ్మ; నేను రాజను, ఓరి
యబ్బులా, తెలియుచు దాని.

సుజ.—తమరు రారాజులు, మేము మీ దాసానుదాసలు.

ప్రశ.—అయిన నందుఁ గొంచెము త్రాణ మున్నది. వలకు,
వలదు, మీ యుద్దేశము నెఱవేఱ వలసిన, పరుగులు
పాటియే కావలెను. సా, సా, సా, సా.

(విష్కరించు పరుగుచు, పరిచయము వెంబడింతురు)

సుజ.—అత్యంత కరుణాస్పదము, అతి నీచ హేయనందును,
వాచామగోచరము రాజన్యనందు ! తమ కొక్క పుత్రిక
యున్నది, ప్రకృతిని విడివింపను, తక్కిన యిద్దఱుం
దానికిఁ దెచ్చిన సార్వత్రిక యపనిందనుండి.

ప్రేమ.—జయము, శాంతపురుష.

సుజ.—ఓయి, వేగిరింపుము; ఏమి నీ కోరిక ?

ప్రేమ.—తమ రే మైన వినుచున్నారా, సామి, యుద్ధ
మొకటి సిద్ధ మగుచున్నదా ?

సుజ.—ఆ నానుడి బలునిక్కము. మఱి యందఱు నెఱింగి
నదేః సద్గు వినుఁ గల్గినవా రందఱు నినియెడరు,

[ప్రేమ.—కాని, మీ దయకుఁ బాత్రుండను; ఎంత దగ్గర నున్నది మఱునటి సైన్యము?

సుజ.—మిగుల దగ్గరను బలు వేగ గమనము న్నేయుచున్నది. మూలబలము నిరీక్షింపఁ బడుచున్నది గంట గంటయు.

[ప్రేమ.—కృతార్థుడ నయ్య; అంతె కావలసె.

సుజ.—రాణిగారు విశేష ముఖాంతరమున నిచ్చట నున్నను, సైన్య మేమో సంచారముననే యున్నది.

[ప్రేమ.—కృతజ్ఞుడను, బాబు. (నిష్క్రియము, సుజనుడు)

[ప్రియ.—ఓ సదా శాంత దేవతలార, నా శ్వాసము గొని పొండు మీరలే: నాదు నీచప్రకృతి తిరుగను మరుప దేశము చేయకుండుత, నే చచ్చుటకు మీ యభీష్టము పుట్టక మునుపె !

[ప్రేమ.—చక్కఁగ బ్రార్థించెదవు, నాయన.

[ప్రియ.—ఓయి, సత్పురుషుడ, ఏమిటి నీ పూర్వోత్తరము?

[ప్రేమ.—నిజు పేదవాడ నయ్య, విధి ఘాతమున కోర్పు వాడను; సుఖాతములును, హృదయభేదకములు నగు దుఃఖములచే శిక్షితుండనై, యీ ప్ర కారుణ్య గర్భితుండను.

నీ చేతిని సాచుము, ఏదో యొక విశ్రమంబునకు నినుం
బిలుచుక వెళ్లెద.

ప్రియ.—మనఃపూర్వక పదనములు, న్వర్గపు ప్రసాదాను
గ్రహములుం మీదుమిగులను, మీదుమిగులను !

ప్రణవము వనుపాలుడు.

వసు.—ప్రకటిత బహుమానము ! మమ్మీరే, ఏమి యదృ
ష్టము ! ఆ నేత్రహీన మస్తకము మొరట మాంసరూప
మయినది, నా సంపదల సంవర్ధించుటకే. ఓరి వృద్ధ
దౌర్భాగ్య స్వామిద్రోహి, ఇత నినుమంతయుఁ దడయక
నీ పాపముల స్థలించుక మహా ప్రాయశ్చిత్తముఁ జేసి
కొమ్ము : వాలు వెలువడినది నినుఁ దూలఁ గూల్చునది.

ప్రియ.—మంచిది, నీ స్నిగ్ధ హస్తము చాలింత బలిమి నా
వాలునం జొస్తుత ! (ప్రేమ. అక్షపాత)

వసు.—ఏ లటర, తెగువ మిగులు కావవాడ, ప్రచురిత
రాజద్రోహిని రక్షింపఁ గాలుఁ ద్రుక్షింపవు ? ఆపరికి ;
వీని దౌర్భాగ్యపు సంపర్కము నెచ్చి, గడ దోహ
సుదునిఁ గా నియక హేళి నీ ముందు మీ గులు వీని
దండను.

ప్రేమ — నాను గంట ఒదలను ఈ ముసలాణ్ణి ఒట్టి వున్నానికి.

నను — వదలి పెట్టురా, బానిసీ, చత్తువు శక పోతె!

ప్రేమ — చాలు లే, పెట్టి మనిషి, తెగ వయ్య నీ దారి చూచుక, బీదోళ్ల జోక్యము నీ కెందుకు లె. ఈ యొట్టి గప్పాలక నా ప్యాణాలు ఎగురఁ గల్గెనా, ఇన్నాళ్లండచు లె, ఎగిరి పోయి పదాల్లు కేతురు లయ్యెందు, ఒడ్డు లెగూ, రామా కయ్య ముసలోడి దగ్గఱ; దూరాన నిలూ, నీకు సారు చేస్తా; నిలక పోతివా, చూతు నొక జెయ్యి, నీ లాటికాయ గట్టా, నా తరవలి కత్తి గట్టా; నాను గంట త్యాట మాట లోణ్ణి

వను — పో పో పో, చీపురఁ గట్ట!

ప్రేమ — నాను గంట పీకేస్తా చూచు నీ పండ్లను : రా మణి; నే యెఱవను లే నీ పొడుపులకు.

(వాచ కయ్య మాడఁగఁ, ప్రేమ, పగతుని పడగొట్టును.)

వను — బానిసీడ, చంపినావుర నన్ను : ధూర్తుడ, తీసికొమ్ము నా రూకలపంది, నీవు శ్రేమమున కాశించిన, నా కళే బరమునఁ బూడ్చి వేయుము నా మీద నుండెడి యుత్త రములి ముట్టఁ జెప్పుము గుళిస్తాన సామంతుడు దుష్ట

బుద్ధికి; చ్చిటిమ కక్షిని వెఱకు మాయనను: అయ్యో,
అకాల మత్తువా! (చచ్చు.)

ప్రేమ — ని న్నెఱుంగుదు బాగుగ; కైకర్యపర ఘాతకుఁ
డవు; దావ్యమునకుఁ దగువాటి మేరకు నీ యొడయు
రాలి దావ్యములకు విధేయుడవు.

ప్రియ. — ఏమిటి, వాడు చచ్చినాడా?

ప్రేమ. — కూర్చుండుము క్రిందను, నాయనా, ఒకలిక దీర్చి
కొమ్ము ఈ చొక్కాయ జేబులఁ జూతము: వీడు,
వాక్రుచ్చిన పత్రములు నాకు మిత్రములు కావచ్చును
చచ్చినాడు; కాని వీనికి యమకింకరుడు వేతాకఁడా
కారాదా యని చింతించెద. చూతము సెలవే, మిత్తని
మయినమా; మర్యాదలార, మమ్ముల దూఱకుఁడు; మన
శత్రుల మనస్సు లెఱుంగ, వారి గుండెలం జేల్ప వెను
దీయము; వారి కాతములినో యన్న, అంతకంటె
విఘ్నక్తము.

(చచ్చును.) 'మన యన్యోన్య ప్రతిజ్ఞలు స్మరణయం
దుంపుము. నీ కెన్నో తరుణములు దొఱకును వాఁఁ
దునిమి వేయుటకు; నీ ధైర్యము కొఱత వడకుండిన సమ
యమును స్థలమును యధోష్ఠముగ సంప్రాప్త మగును.

ఏమియుఁ గడతేటదు, అతఁడు జేతయై తిరిగిన; అప్పుడు నేనే చెఱకత్తియను, నతని పడుకయె నా చెఱసాల : దాని యసహ్యపు రోత వేడిమినుండి నన్ను విడివి వుము; మఱి యతనికి ప్రతినిధి కమ్ము నీ పరిశ్రమకు మాఱుఁగ.

‘నీదు—భార్య యన నోపుదును—

‘ప్రియురాలగు పసుపుకత్తె

‘గరలవల్లి’

ఓ హో, పరిమితి రహిత మైన స్త్రీబుద్ధి ప్రదేశమా ! తన సుగుణాలంకృత భర్తయొక్క ప్రాణహరణమునకుఁ గూటయత్నము; ఆయనకు ప్రతినిధి నా చిన్నారి తమ్ముడే ! ఇచ్చట నీ యిసుకలలో, నిన్నుఁ బాఠెద, ఘాతక పాతకులకుఁ దగిన పాపభూమి యిది; మఱి పరి పక్వ తరుణము వేచి, యీ కుత్సిత పత్రికతో, ద్రోహ మరణసమర్పిత పట్టభద్రుని యెదుటఁ బడియెద : ఆయనకు మే లగు నీ చావును రాయబారము స్నేహ బలుపఁ గల్గిన.

స్రియ — రాజగారు నెట్టివారైనారు : ఎట్లుక్కుపాటినా
నా నిచబుద్ధి జాతిమనసుతో నిలచుచు, నా పెనుదూఢి
ముల స్థిరించుచున్నాడను, ప్రజ్ఞ చెడక ! నాకును పెచ్చ
యెత్తిన మేలయ్యెను ; అట్లయినచో, నా తలపులు వేటు
పడును నా చూకురులవలన ; మఱి చువ్వుచు ల్లన్నియుఁ
ద్రిచ్చుకీరుగు చిత్తమునఁ దమ్ముఁ దాము మఱచి పోవును.

ప్రేమ. — నీ చేతిని సాఁచుము : (దుఁదుభి. దూఢముఁ)

చాలదూరమున నే వినంబు నట్లున్నది దుండుభి
ఘోషము. రా నాయన, ని న్నొక స్నేహితుని యొద్ద
నప్పగించెద. (నిష్క్రమింతురు)

రంగము VII ఒక శుదారము పఠంగిజండులో ; ప్రశయాంతకుఁడు

శయ్యపై శయనించియుండు. మృదల గానము వాదించుచు.

సుజనుఁడు నితరులు శుక్రాక్షింతురు.

ప్రవేశము. అమృతహృదయ, హితక్షేత్రి, చరకుఁ.

అమృ — ఓయి, సత్పరుష హితక్షేత్రి, నే నెటుల జీవించి
యేమి పని జేయుఁ గలను, నీ మేలున కెదురు సేయ ?
నా జీవితము బలు కుఱుచ యగుచు. నా సర్వప్రయ
త్నము నిష్ఫలం బగును.

హిత — నా యూషిగములఁ జేర్కొనుటయె, అన్యుయ్య, ఎదురు సేతఁ జెక్కువ. నేఁ జెప్పిన వార్త, లెల్ల కేవల సత్యములు; అతిశయోక్తులు లేవు, లవి గూహనంబును లేదు : యథా తథా.

అమృ.—మేలు దున్నలం దొడుగుము! ఈ చింపిరు ఆ దుఃఖ దినముల యభిజ్ఞానములు : చ్రాక్షించెన, వీనిని దునిపి వేయుము.

హిత — తుమార్పణము, ప్రియ మాతృక; ఇంతలోనే నన్ను బ్రకటించు కొనుట నేఁ జేసెన యుద్దేశమును విజిచి వేయుచు : ఈ వరము వేఁడెద నీవు న న్నెఱుంగ వలదని, కాలము నేని నుచితమని తలఁచు వలకును.

అమృ — అట్లయిన నటులె కానిమ్ము, నా మేలు భద్రుడా. (చరకుడు) ఎల్లున్నవారు రాజులవారు?

హిత.—దేవేరి, నిదురించు చున్నారు నెమ్మది.

అమృ.—ఓ ప్రియంకరు లగు వేల్పులారా, ఆయన యపకృత ప్రకృతిలోని కొఱతను పరిహరింపుడు! ఈ శైశవమునకుఁ దిరిగిన మా జనకుని శిథిలీకృత కర్మకేం ద్రియముల; ఆహా, బిగియించి మనోహరంబులు గా వింపుడు.

చర — దేవేరిగారికి సమ్మతి యుండిన, మహారాజుగారి మేలు
కొలువ వచ్చును: వారు చాలసేపు నిడుదించినారు.

అమృ.—నీ శాస్త్రానుభవము లెట్లు లుదహరించునో అట్లులే
జరిపింపుము. ఆయనకు నూతన వస్త్రము ధోడిగినారా?

నుజ — చిత్తము, దేవేరి, ఆయన మై మఱచి నిడుదిరెచు
చుండగఁ గ్రొత్త దుస్తులు ధోడిగినారము.

చర — అండ నుండును, అనుంగు దేవేరి, ఆయన స్నేము
మేలు కొలువఁగా, నా కించుకయు సందియంబు లే
దాయన స్వాస్థ్యముఁ గుఱించి:

అమృ — చాలను మేలు.

చర.—చిత్తగింపుడు, అండఁ జేరుడు ఇంకను గట్టిగ
గానము వాగుడు మీర లచ్చట!

అమృ.—ఓయి, నా బంగారు తండ్రి! నిన్ను పున రుజ్జీవింపఁ
జేయు నౌషధము నా యౌష్ణముల నూఁగుత; మఱి
యీ చుంబనము కుదుర్చుత, నా యక్కలు నీ పండు
ముడుసలితనమునఁ గావించిన యా ప్రకార యూతలను!

హిత — ప్రీతి మీటు బలువిలువ హెచ్చిన రాజన్య పుత్రికా!

అమృ — నీవు గనుక వారి తండ్రివే కాకున్నను, ఈ మంచు
తెల్లని నరపులె చాలునె వారి కరుణకుఁ బ్రోత్సహింప.

ఇయ్యది తగు ముఖ మగునే, రణాత్కః, మారుతముల
కప్పగింప! అగాధ భయానక వజ్ర గర్భిత మేఘ నిర్ఘో
షంబున కెదుట నిలువ? శీవ్ర మగు వక్ర విద్యుత్తు
యొక్క యత్యంత భీకర రభస పాతంబున? మేలుకొని
—గతిలేని దిక్కు మాలిన వాడ!—ఈ సన్నని కుల్లా
యతో? నా శత్రుని శ్వాసంబును, నన్నది కొటికిన
దైనను, ఆ రాత్రిని నా నెగడి యెదుట నిలువ నిచ్చి
యుండు: నీ వవును సంతపించితివా, పాపము! నాయన,
ప్రాత గుడిసెలో దాగియుండు బండుల నడుమను, దెన
మాలిన దొంగల నడుమను, మ్రగ్గకింపుల కుటుచ గడ్డి
మీద? అక్కటక్కః! అదృశ్యంబై యాయె నీ ప్రాణ
జ్ఞానము లేక కాలమునే సమాప్తి జెంద కుండుట. మేలు
కాంచుచున్నారు, పలుకుము వానితో.

చర.—దేవేరి, మీరే పలుకుడు; అదే శ్రేష్ఠము.

అమృ.—ఎట్లున్న వారు నా రాజప్రభువులు? ఎట్లున్నారు
రాజగంభీరులు?

ప్రభ.—నీవు తప్పు చేసినదానవు నన్నిటూల సమాధినుండి
వెల్వడించుట: నీ వొక్క యానందాత్మవు; కాని నే
నేమో చిచ్చు చక్రమున గట్టిబడి యున్నాడను; గనుక

నా కన్నీళ్లై నన్నుఁ గాల్చు చున్నవి కఱగించిన సీసము కె వడి.

అమృ.—బాబయ్య, నే నెవరనో పోల్చెదవా?

ప్రశ —నీవొక యశరీరపు, దేవతపు, నాకుఁ దెలియును; ఎవ్వడు చచ్చితి వీవు?

అమృ —ఇంకను, ఇంకను, చాల దూరము!

చర —వా యింక బాగుఁగ మేలు కాంచ లేదు; ఊర కుండుఁ దు కొంత తడవునకు.

ప్రశ —ఎచ్చట నున్న వాడ నింకాతను? ఎచ్చట నున్నాడ నివు? అందమైన పగలు పూట? నే నిరుమిక్కిలియు మోస పోయినాడను. ఇంకొకఁ డిదే రీతిని మోసపోవఁ జూచినను, వానిపై జాలిచే నే జచ్చి పోదును. ఏమి చెప్పవలెనో నా కేమియుఁ దోచ లేను. ఇవి నా చేతులే యని సత్యముఁ జేయలేన. చూతము; ఈ గుండునూతి చుటుకు మని నాఁచున్నది నా యనికీనిఁ గుఱించి నాకు దృఢ విశ్వాసము వుట్టిననో!

అమృ.——ఓయి బాబు, నన్నుఁ గఱఁగింపు మయ్య; మఱి నీ చేతుల నా శిరముపై నాఁచుము నన్ను దీవించుము బాబు. నలమ, కారాదు, బాబయ, నీవు మోఁకాంఁగ గూడదు.

ప్రశ — దయ యంచి. నన్నుఁ బరిహసింపకుము. నేను
మిగులచు నిటు మూఢు, తెలివి తక్కువ ముదుసలీడు,
అశీలియు నెక్కువ, ఒక గంటయు లేదు ఎక్కువ
తక్కువ, స్పృశముగఁ దెల్చును, నాకు సందేహము నే చిత్తి
స్వాధీనుఁడు కాడని. నీ వెవ్వరవో, ఇతఁ డెవ్వఁడో
గుఱుతింఁజాలినట్లు దోచుచున్నది; అయినను సందేహ
పీడితుండ, ఎలంట నిది యెట్టి చోటో నాకు బొత్తిగ
నానవాలు లేదు. నా కున్నంత వాత్యు మెల్లఁ గూర్చి
నా, ఈ దుస్తులు వచ్చిన పోబడి నాకు జ్ఞప్తిలేదు,
మఱియు నిన్నటి రాతిరి నే నెక్కడ నిలచితి నో యది
యుఁ దెలియలేదు. నన్నుఁ జూచి నవ్వకుండు; ఏమి
హేతు వనిన నేను మానిసి యగుట నిబద్ధి యైన, ఈ
చిన్నారి లేచుగవ నా ముద్దుకూతురు అమృతహృదయ
యన నోవుదు.

అమృ.—ఔ నాను, అదియె నేను, నేనే యదియు.

ప్రశ — నీ కన్నీళ్లు తడి యైనవే? ఔను, సత్యము. నిను
యాదించెద, దాని నేఁద్రావుదు. నే నెఱుంగుదు నాపై
నీకుఁ బ్రేమ లేదని; నీ యక్కలో యనిన, నాకు

జాపక మున్నది, అన్యాయ మొనరించినారు నాకు : నీ
కేమో హేతు వున్నది, వాచికొ లేదు.

అమృ.—ఏ హేతువు లేదు, లే దే హేతువు.

ప్రశ.—నేఁ బరంగి నీమలనా యున్నాఁడ ?

హిత —తమ రాష్ట్రములోకే, దేవర.

ప్రశ —మోస వుచ్చకుము నన్ను.

చర.—ఊరడిలుచు, అనుఁగు దేవేరి! ఆ మహా సంఘం
భము, చూచితిరా, అడు గరిటి పోయినది వానిలోనె.
అయినను అపాయకరము గతించి పోయిన సంగతులను
ఆయనకు సవర సేయుట; వేఁచుఁ దాయనను లోపలికి
పొమ్మని; ఇంక కొంచెము కుదురుపాటునకు వచ్చువఱకు
ఆయన నిక నేమిఁకొందర పెట్టవలదు.

అమృ.—దయ యుంచి దేవర వారు విహారింప వచ్చెదరా?

ప్రశ —నీవు నా యం దోర్పుఁ జూపవలయు : ప్రార్థించెద
ని న్నివును, మఱచి పొమ్ము, మన్నింపుము నా సేతల :
నే ముసలివాఁడను, మూఁడుండను.

(నిష్క్రమింతు రందఱు హిత. సుజ. లు రప్ప)

సుజ —సత్యమేన, యయ్య, కోణపాలక పట్టభద్రుఁడవ్వెయి,
సంహరింపఁబడుట ?

హిత — పరిపూర్ణ సత్య మయ్య.

సుజ — ఎవ రాతని జనుల నడపువారు ?

హిత — గుళస్థానుని జార పుత్రుఁ డట !

సుజ — జనశ్రుతి చెప్పెడి, ప్రేమసింహుఁ డాయన బహిష్కృత పుత్రుఁడు, జర్మనీ దేశములో కొంట సామంతులు, హితకీర్తుల వారితోనున్నాఁడని.

హిత — జనశ్రుతి భేదము పడియెను ; ఇక మన నడవడిలో బహు జాగ్రతఁగ నుండవలయు ; రాష్ట్రపు బాములు రభసమున నభిగమించు చున్నవి.

సుజ — మధ్యస్థము మహా రుధిరపూర్వక మయ్యెడి. శుభ మయ్యెను, నండి, మీరు (నిష్క్రమించు)

హిత — నా యిష్టయు లక్ష్యమును పరిపూర్ణముగ ననుకూరును, లేదా, బొత్తిగ విఫలం బగును, నేటి యుద్ధపు జయాపదయములు చొప్పున. (నిష్క్రమించు)

అ మృత హృదయ (లేక) ప్రళయకారాజు.

పంచమాంకము.

రంగము I బ్రిటిషు దండు, ద్వారాపురి సమీపము.
ప్రవేశము దుండభీష్మజములతో. దుష్టబుద్ధి, రజనీచరి,
సుజనులు, భటులు.

మన్వ.—పట్టభద్రుని నరయుము, ఆయన తుది యోచన
యూర్జితమా, లేక యంతలోఁ దన యోచనను మార్చి
కొన నేదైన వ్యాజము బోధించెనా యని. ఆయన పదే
పదే మార్పులు జేయుచున్నారు, తమ యేర్పాటులనె
యడుగడుగునకునుఁ గనరుచున్నారు. ఆయన దృఢ నిష్ఠ
యమును అడిగిరా.

(ఒక సుజనునకు, ఈతఁడు నిష్క్రమించు)

౩౭.—మా యక్కయ మానిసి నిశ్చయముగ నేదో పంక
టముఁ బడసినాఁడు.

దుష్ట — సంశయాన్వద మే యగు, సీమంతినీ.

రజ. — మఱి, మధురనాయక, నీకుఁ దెలియుఁ గదా, నేను నీ కొఱ కుద్దేశించి యుంచు శోభనము : చెప్పము నాతో — మఱి సత్యముఁగ — మఱి సత్యమునే పలుకుము, నీవు నా యక్కను వలచుట లేదు ?

దుష్ట. — గౌరవమైన వలచున.

రజ. — నేను దానిని సహింప నేరము ; నాడు ప్రియ నాయకుఁడ, దానితో నీకు సరసము వలదు.

దుష్ట — భయము వడకు : ఆమెయు నా యమ యిషమానులు పట్టభద్రులును !

ప్రవేశము, దుందుభి ధ్వజముతో, ధవళవర్తి, గరళవల్లి, భటులును.

గర. — (చాటున.) ఈ యుద్ధమునైనఁ గోలు పోదును గాని, ఆ చెల్లెలుమాత్రము అతని కన్ను విడదీయ వలవను.

ధవ — మా యతి ప్రీతిమతి యకా మఱదల, సంతసము నినుఁ జూచి. ఓయి, నే నిది వినియెడ ; రాజుగారు తమ కూతురిఁ జేరినా రట, మఱి కొందఱుం జేరినా రట, మన రాజ్యాధికార క్రొర్యముచేత దుఃఖార్తులైన వారును, ఎక్కడ సత్య మగుపడతో నా బుద్ధికి, సత్య ధ

కన్నటికి శౌర్యముఁ జూపలేను : ఈ విషయమోయనిన, ఇది మాకు సంబంధించినదే, పరంగిరాజు మన సీమపై దాడి వెడలుచున్నాడనియె కాని, రాజగారికి శైర్య మిచ్చుచున్న దని కాదు ; ఏ లంటె, వారికిం మఱి కొందఱికిని నతి నీతియుతములును ఘనహేతుపూర్వకములు నైన ముఖాంతరములు కల వని, నే నూహించెద, మనల నిష్ఠైయిం మాఱుకొనుటకు.

దుష్ట.—దేవర, తాము మహా ఘన బుద్ధితో భాషించెదరు రజ —ఎందున కీ తర్కము ?

గర.—కలసి పోదుఁడు పగతుని మార్కొని, ఏలన, సీగ్మహా చ్ఛిద్రములును, స్వకీయ కలహములును కా విక్కడి ప్రస్తుత ప్రశ్నంబులు.

ధవ —అట్లయిన నిష్ఠైంతము యుద్ధవృద్ధుల సమక్షమున, మన యభియోగ విధానముల.

దుష్ట.—నే నిప్పుడే మిము దర్శించెద మీ గుడారమున.

రజ —అక్కయ్య, మాతో వచ్చివా ?

గర.—రాను.

రజ —మిగుల సనుకూల మగును ; దయ యుంచి నమము పూత్రో.

గర.—(తనలో) ఓ, హేమా, తెలియు నా కీ పొడుపుకత.
—వచ్చెద.

వాసు వెలపుల వెళ్లు చుండగా, ప్రశంస,

ప్రేమసింహుడు మాటుజేసమున,

ప్రేమ — కరుణానిధులు తాము మాట్లాడియున్న నావంటి
నిటువీడవానితో, ఒక్క-తే యొక్క-మాట నాలకింపుడు

ధవ.—మీరు ముందు వెళ్లెను, పట్టుకొనియెద. మాట
లాడుము. (నిక్కిరియించు రంధలు, ధవ. ప్రేమ. తల్లి)

ప్రేమ.—తాము యుద్ధ మారంభించక మునుపే ఈ యుత్తర
మును విచ్చుడు. తమకు జయము కల్గిన, కాహళము
మ్రోయుత దానినిఁ దెచ్చిన వానికై; మహా దరిద్రుఁ
డుగ నే కనుబడినను, అందు వక్కా-నించి యుండు
దాని ఋజువు పటపగల యోధు నొకనిఁ దేగల. తమ
కపజయమే తటస్థించిన, తమ ప్రాణవిక వ్యవహారమున
కట్టి యుపసంహరము విధిలిఖితము; అట్లుపై కూట
తంత్రములకుఁ జోట లేదు భాగ్యము నిలువ వలయుత!

ధవ — తడయము చదివి ముగించు దనక నీ యుత్తిరమును.

ప్రేమ — వలదని నా కానతి. కాలము సహకూడిన, ఒక్కమాట
కూయనింగి, నను దిరుగఁ గనుబడియెద.

ధవ.—మంచిది, పోయిరా, నేఁ జూచికొనియెద నీ కాగితమును, (నిష్క్రమించు ప్రేమసింహుడు.)

తనప్రవేశము దుష్టబుద్ధి.

దష్ట.—శత్రువు దృష్టి పథమున నున్నాడు: మీ బలముల మొగ్గరము దీర్చుడు: ఇదిగో నున్నది వారి నిజమైన బలము, వారి దళముల ఊజ్జాయింపు లెక్క, మిగుల జాగ్రతతోఁ గనిపట్టినది వేగులచేత; కాని యిప్పుడు బలు త్వరితమే మీ కర్తవ్యము.

ధవ.—అ య్యవసరమును నానఁదిముతో నెదుర్కొని యెదము. (నిష్క్రమించు.)

దష్ట.—ఈ యిద్దఱి యక్కఁడెల్లఁడ్రకు నేను కామప్రతిజ్ఞఁ జేసినాఁడను; ఒండాలులపై మచ్చించువారు, కిట్ల పాముచేఁ గుట్టఁబడినవారిబోలె. ఇద్దఱిలో నెవరితె నేర్పఱచుకొందు? ఇద్దఱినా? ఓరైనా? ఇద్దఱి స్విడుతునా? ఇద్దఱుం జీవిండున్న నొక్కరితెను ననుభవింపలేను: విభవరాలినిఁ బ్రగ్రహింత మంటె, దాని యక్క గరళవల్లి కాగ్రహము నున్నదముం బుట్టుచున్నది, మఱి నా పక్షమును గలిపించుట యతి దుర్లభము దాని పైనిమిటి జీవించియుండఁగా. పోనివుడు, అతని సరిత్య

ణము నుపయోగించి యుద్ధముకొఱకు, ఇది ముగియఁ గనే అతని నిరాకరించున దెవఱితో యది యుపాయము పన్నుత వానిఁ ద్వారితము నివర్తింపను. ప్రళయాంతకు నమృతహృదయకు నతఁడు చూప నుద్దేశించు కనికరముఁ బట్టి, యుద్ధము ముగిసి వారు మన వశమునం బడెరా, యతని క్షమను వా రెన్నఁడు నొందఁ జాలరు; నాస్థితి నాలోచించిన, నేను ఆత్మసంరక్షణంబుఁ జేసికొనవలయుఁ గాని, తర్కవితర్కములు కావు నా పని. (నిష్క్రమించు.)

రంగము II. ఒక రంగము, ఇరు దంపతులకు ననుమ.

రణభేరి వాహర ఘోషము, హాపల. ప్రజేషము, ప్రసన్నాభివ్యంజనములతో,
ప్రళయాంతకుఁడు, అమృతహృదయ, భటులును,
నాట్యరంగముమీఁద, నిష్క్రమింతురు.

ప్రజేషము. ప్రేమసింహుఁడు, ప్రియప్రతుఁడును.

ప్రేమ.—ఇదిగో నాయనా, ఈ తరుచ్ఛాయను గైకొనుమ నీ తాతిధ్యకారిగ; ప్రాప్తంపుము పరమాత్మను, న్యాయము వర్ధిల్లునట్లు; తిరుగను నేను మఱిలితి నేని, నీ కూట ఓయు నేఁ దెచ్చెద.

ప్రియ.—ఈశ్వరకృప నీకు సాయము సేయుత, నోయి!

(నిష్క్రమించు, ప్రేమసింహుఁడు.)

రణవాన్య ఘోషమునుఁ జూచునమును లోపల.

పునఃప్రవేశము ప్రేమసింహుఁడు.

ప్రేమ.—అయ్య ముసలి నూనిసి, ఇమ్ము నాకు నీ చేతిని,
పదపద! ప్రళయంతకరాజు ఓడిపోయె, అతఁడు నతని
కూతురుం బట్టువడినారు; నాచు మయ్య నీ చేతిని;
రమ్మయ్య రా.

ప్రియ—ఇక నమగైనను జెట్టను, గాటు; క్రుళ్లుట కీ
చోట చాలు నయ్య యొకని!

ప్రేమ—మిగిలి, పునరపి దురాలోచనలా! మనుష్యులు
సహింసవలయు నిచ్చటనుండి పోకడను, నిచ్చటికి రా
కడనుం బలె: కాలపరిపక్వమే సమస్తము. రావమ్ము.

ప్రియ—అదియును సత్యమే యగు. (నిష్క్రమింతురు.)

రంగము III చిటిమనఁడు, ద్వారపురిచేరు.

ప్రేమ, జయప్రభువై, దుందుభీష్మజములతో,

దప్తబుద్ధి: ప్రళయంతకుఁడు సన్నగొడవయినఁ

జెఱుంగుఁగ, దళవాయి, సిపాయిలు, ముగిసారు.

దుప్త —కొందఱు పడవాళ్లు కొని పొండు మీద నవలికి; గట్టి
కాపుదల, ఆ పెద్దవారి (వీరిపై న్యాయము తీర్చుగలవారి)
యకీష్టములు మొదట నువిజ్ఞాతము లయ్యెడివఱు.

అహ్మ. — మనమే కాము మొట్టమొదటి వారలము, ఉత్తమ యుద్ధేశములఁ జూని అధమ దుర్దేశ కఢీను లైనవారు. నీ నిమిత్తము, బాబు, వీడాక్రాంత భూపతి, తలబీకనకాయ రాలి నైతిని. నా యంతట నేనేమో, నీవు లేకున్నఁ గట్టల్కం బొమముడి క్షుట్టంగల, బలు మోసపు కట్టడి య గృహతయొక్క మిక్కిలియొక్కెఱ చూపుల కెదురుఁగ. మనము దర్శింపవలదా యీ యర్థిలి కూడల నీని కూడిమి యక్కలఁ ?

ప్రశ. — వలదు, వలదు, వలదు, వలదు ! రమ్మ, వెళ్లి పోదము వెఱసాలకు, మన మిద్దఱమె పాడుదము బోను లోని పిట్టలంబలె ; నను నీ వాశీర్వదింపఁ గోరఁగ, నేను మోక్షకరించుచు నీ కుమార్పణ వేడెదఁ : అమ్మయి మనము వసంతము, భజంతము, పాడుదము, ప్రాగతలం జెప్పికొండము, నవ్వుదము చిత్రపు వన్నెల నీతాకోక చిలుకలం జూచి, నిలుబీద టక్కరుల విందము ముచ్చటంప దివాణపు సుద్దులఁ ; మనమును భాషింతము వారితో సహితము గెలిచిన దెవ రోడిన దెవ రని ; లగ్నాధికారు లెవ రని ధర్మాధికారు లెవ రని (ప్రవిష్టు లెవరని బహిష్టు లెవరని), ఇకొని పూరవతోఁ జచ్చింతము నశ

ప్రవర్తనపు నిగూఢ రహస్యముల, దేవ చారముల మా
డ్కిని; గోడలు కట్టిన కారాగృహమునఁ జరము జీవిం
తము గోడాడుచు గొప్పవారి ఖాటువులం గడ్డులం,
బోటుపాటు బుప్పటిల్లు నల్లు చందురు చూపున, కూడు
వీడు వానిని.

దుష్ట — కొనిపాండు వారి నవలికి.

ప్రళ — ఇటువంటి యాత్మ యద్దములందు, నా పాసోరి
యమృతహృదయ, క్రతుభుజులుమ విచ్చేసి యాహుతులం
బ్రేల్తురు. నిన్ను నేఁ బట్టుకొన్నాను గదా? ఇంక మన
లచు వీడ్చి ట్టెడఁబాడఁ గడఁగువాడు వేల్పుత్రోవ నుండి
కొఱవి తేవలె మనల నిడ్దఱిం గొరకనక్కలంబలె బొక్క
నుండి బాగయించి యెగఁదోలుటకు, తుడిచికొమ్ము నీ
కనులను : రమ్మ.

(నిష్క్రమింతురు ప్రళ. అమ్మ. బ కొఱవలతో.)

దుష్ట — రావో యీడకు, దళవాయి; అవధారు! ఈ
చీటినిఁ బుచ్చికొమ్ము (కాగిత విచ్చుచు); వెళ్లు వెంబడించుము
వారిని జేతసాలకు; ని న్నిక మెట్టు ముం దెక్కెంచి
నాడ; ఇందుండు నిగ్దేశము న్నొకవేళివేని ప్రభుసంప
దలకుఁ దెరువుఁ జేసికొనియెదవు; దీనిని తెలిసికొమ్ము

నీవు, మనుష్యులు కాలానుగుణ్య లని : మృదులచిత్తంబు
ఖగ్గంబున కనన్వంబు ; నీకు నియోగింపఁ బడిన యీ
గొప్ప విషయము ఇప్పుడుఁ దర్కింప నశక్యంబు ; ఒకటి
చెప్పము నీవు చేతువని ; లేకపోయిన వేఱు వెరవున నీ
జ్ఞేమమును వర్ధించికొనుము.

దళ.—చేసెదను, మహాప్రభో.

దుష్ట.—మఱి నను మా పనికిని ; దాని ముగించిన వెంటనే
ధన్యుడ వని నిను వ్రాసికొమ్ము : లక్షించుము నా మాట,
తక్షణమునే ; నే నెట్లు నియమించినాడనో యం దట్లనే
నిర్వర్తింపుము.

దళ.—ఒండిని నీడ్వలేను, ఎండు నోటు బియ్యము నమల
లేను ; మృగవాని పని యైనఁ, దప్పక చేసెద.

(నిష్క్రమించు)

వాచ్యమోషము. ప్రచేశము ధవళవర్తుడు, గురళవల్లి,

రజనీచరి, శత్రుక దళవాయి, భటులును

ధవ.—ఓయి, నేను నీ వగుపఱచినాడవు నీదు శౌర్యభా
వము, నీకు సుభాగ్యము ననుకూల పురోగామి యాయె.
ఈనాటి యుద్ధపు విరోధుల నీవు చెఱఁ బట్టినాడవు ;
మృతవాని మా చతురత కప్పగింపఁజుము ; మేము పాలించె

దము వారలను, వారియోగ్యతలకుం మా జ్ఞేమమున
- కురు యుక్త మా రీతిని.

దుష్ట — అయ్య, నేఁ దలంచితి యుక్త మని యా ముసలి
దురదృష్టపు రాజునుం బంపుట యొక చెఱసాలకు, నియ
మించుచుఁ గొందఱి రక్షణకొఱకు; వారి వయోధికతం
మనోహరతయు, వారి బిరుదున నత్యంత మనోహరతయు
నున్నందున, సామాన్య జనుల హృదయములు వారి
వక్షుచున నాకస్మింపఁబడి, మన సంచకరముతో నమర్సఁ
బడిన యీఁటియలె ఆజ్ఞాత లగు మన కన్నులంబొడుమ
నేమో యన్న వెఱపుచేత. ఆయనతో రాణిగారినిం
బంపినాఁడః అందునకు నయ్యడియే కారణము; సర్వత
స్సిద్ధులు వారు, కేసో మఱి యెచ్చు తఱినో, తమ శెవుడు
విచారణాననారూఢులై వారలఁ దమ సంముఖంబునకు
కాఁ బనిచినపుడు విచ్చేయుటకు. ఇప్పుడో యనిన స్వేద
రుధిర సిక్తులము; స్నేహితులు స్నేహితులఁ గోలుపోయి
నారు; మఱి మా మంచి న్యాయయుత కలహములును,
చిత్తోద్రేకవేళల, కపింపఁ బడియెడు, వాని తీక్ష్ణత ననుభ
వించు వారిచేః అమృతహృదయ యామె నాయనల
విషయము దీనికంటె కూరిది చోటు నపేక్షించెడు.

ధవ.—ఓయీ, శాంతుడనై వినుము, నిన్నీ యుద్ధవిషయమున
మా యాజ్ఞానువర్తిగ నెరచెదముగాని, సమాన స్కం
ధునిగఁ గాదు.

రజ.—అయ్యది మా యశీష్టముఁ బట్టి యున్న, దాయనను
మే మెట్లుఁ బ్రసాదించుమో. ఇంత దవ్వు మాటల మీటు
టకు మునుపే మా యశీష్ట మే మని మమ్మలం మోడట
నడుగవలసిన దాయెనే. మా బలముల నడపె నాయన ;
నా యధికారము, న్నున్న నుదాహరించె, బ్రతినిధిగ
నియుక్తుడై; కాననట్టియస్త్ర తాతూత్పత్తిపై క్కంబె
చాలునే నీ సమాన స్కంధత నొసంగను.

గర.—అంతటి ప్రచండత వలదు లె; తమ యోగ్యతా
ప్రతాపముననె తమ యాన్నత్యముం బడసినారు, నీ
కూర్చిన పట్టపు టవసరము లేకయె.

రజ.—నా చేతులార నే నొసంగిన నా యధికారముల బలి
మినె, యీ సీమలోని మహా శ్రేష్ఠులకు సమానుఁ డీయన.

గర.—అంతకంటె నధికము చెప్పలేవు, ఆయన సీమఁ జెని
మిటి యయినను.

రజ.—పరిహాసకులుం దఱుచుగ తా వికధకు లగుదుదు.

గగర.—సెబాను చాలు లే, సెబాను చాలులే! నీ కట్టు
గఢించిన కన్నులు కొద్దిగ మెల్లకన్ను లాయె.

రజ.—చేడియ, నా కొట్లు సరిలేదు; లేనిచో, సో కడుపు
కడ వెళ్ల వెల్లువ కట్ట నుత్తరం బీత్తును. నేనాపత్రీ, గైకొ
నుము నా సిపాయిల, ఖయిదుల, పితృధనమును; వాని నీ
వశము కొమ్ము, నన్నును ఈ కోట నీయదె, లోక మం
తయు సాకిరి, నిన్ను నే సృజించినాడను ప్రభువుగ
విభువుగ రజనీచరికిని.

గగర.—అయన ననుభవింప నిశ్చయించిన దానవే?
ధన —దాని కడ్డవాట్లు వేయుట నీ స్వాధికారమున లేదు.
దుష్ట.—నీ యధికారమునను లేదు, పట్టభద్రుడు.
ధన.—అతిజాతి కొడుక, యున్నదిర.

రజ.—(దుష్ట కి.) నీ దుందుభి మ్రోగఁగొమ్ము, నా యధికా
రము నీ దని ఋజువు పఱచుము.

ధన —తడయుము కొంచెము; వీనుము వివేకము. దుష్ట
బుద్ధి, నిన్ను బట్టుకొనియెడ శిరచ్ఛేద న్వాగ్ధ రాజద్రో
హోపరాధము బట్టి; మఱి, నీతో సహితము, నీ స్వర్థా
లంకృత సర్పము. (గగ. చూపుచు.) ఇక నీ యధికా
రము గూఢిచి, ముద్దు మఱిదలా, దాని నే నక్షగించెద

నా బార్య హితమునకై; ఆమెయె యీ ప్రభువునకు
లోనొప్పండముఁ జేసికొన్నది. కావున దాని మగఁ డగు
నేను అడ్డగించెద మీ వివాహ యత్నమున్. నీకుఁ
ఁబండ్లియే వలసిన, నాకుఁ జెల్లింపుము నీవలఁపుల. నా
గోస్తురాలికి నిశ్చితార్థ మైనది.

గర.—విష్కంభకము!

ధవ.—నీవు సాయధుడవు, గుళిస్థాన్; కాహళములు
వాఁగనిమ్ము; ఎన్వఁడు నెదుర్పడని యెడల నీ పుట్టెపై
ఋజువు పఱవ నీదు బలు దారుణములును, పరిస్ఫుటము
లును, బహుసంఖ్యాతములు నగు స్వామిద్రోహముల,
నదిగో నున్నది నా ప్రతిజ్ఞానము (కీరాసు దిగువ విచరును);
నీ హృదయముపై ఋజువుపఱచెద, రొట్టెను ముట్టక
మునుపు, నీ వెంతెనియు నే యంశములోనుఁ డక్కువ
పడనివాఁ డని ఇపు డిపుడే యిచట నే నేమని నిన్ను
ప్రకటింపినాఁడనో యా యంశము లెల్లను.

రజ —జబ్బుగ నున్నదే, అయ్యో జబ్బుగనున్నదే!

గర.—(తనలా.) లే నెడ, నిత నెన్నఁడు నత్తును మందును.

దుష్ట.—ఇదిగో నా ప్రతిజ్ఞానము. (కీరాసు దిగువ విచరును),
ఎట్టిపాఁడో యతఁడు నను స్వామిద్రోహి యను నాతఁడు,

ధూర్జను వాడు దబ్బ తాడినాడు: పిలుపుచు నీ శృంగవాదనముతో: ఏ వాడతఁ జేతెంపఁ దెలించుకో యతనిపై, నీపై, నింకెవరురారాదు? వారిపై, నా సత్యము న్నా గౌరవము న్నే స్థిరీకరించెద దృఢముగ.

ధవ — క్రిక్కవాఁ డొకఁడు, హా!

దుష్ట. — బట్టువాఁ డొకఁడు, హా! యొక బట్టునాఁ డేఁడీ!

ధవ — నీ యెంటరికాని బీరమునే నమ్ముము; ఏలన నీ జోదులు, నా పేరిటఁ గూర్చఁ బడినవారలు, నా పేరిటనే వీడుకో లందిరి.

రజ. — నా బిబ్బ తల కెక్కు చున్నదే!

ధవ. — ఈమెకుఁ దెగులు: కొనిపొండు నా గుడారమునకు.

(నిష్క్రమించు రజ. సడిపింపఁబడుచు.)

ప్రళయము ఒక క్రిక్కవాఁడు,

రావో యిచ్చట, క్రిక్కవాడవా, — శృంగము స్వనింప నిప్పు! — మఱి చదువుము బిగ్గర దీనిని.

దళ. — స్వనించుత, శృంగము! (పృంగనాదము.)

క్రిక్క — (చదువును.) 'ఈ సైన్యపు వరుసల లోపల సత్కులఁ బాతుఁడో, ఉన్నతపన నియుక్తుఁడో, యెవఁ డైనను, గుఱి

స్థాన సామంతుఁ డని భావింపఁ బడినవాఁడు, దుష్టబుద్ధి
యని పేరు గలవాఁడు, వీని పైఁ బోరి స్థాపింపఁ గలఁ
డైన, బహువిధముల స్వామిద్రోహిని, కనుఁబడుఁ గాత
నాతఁ డిచట శృంగపు మూఁడవ మ్రోతనః పీఠు
సాహసించినాఁ డాదిరక్షణకు.'

దుష్ట.—వాదింపుము ! (మొదటి శృంగము.)

క్రిక్క.—పునరపి ! (రెండవ శృంగము.)

క్రిక్క.—తిరుగను ! (మూడవ శృంగము)

(లోపల శృంగ ముత్తరం వివరము.)

ప్రశంసము ప్రేమసింహుఁడు, మూఁడవ మ్రోతన, సాయుధుఁడై

ఒక శృంగముతోఁ దనముంగల.

ధవ.—అడుగు మఠని యుద్దేశములను, ఎందున కగుపడు
వాడో, యీ శృంగపు పిలుపున.

క్రిక్క.—ఎవ్వ రోయి మీరు? మీ పే రెయ్యది, మీ స్థితి
యెయ్యది? ఏ లాకో మీరు ప్రతివాదించుట, ఈ ప్రస్తు
తాహ్వానమునకు ?

ప్రేమ.—ఎఱుంగుము, నా పేరు నష్ట మైనది; ద్రోహపు
దంతమువ తుతమామె. నాసూన్యము, కీటతుత పుష్పము

శైవడి : అయినను నే నిపుడు మార్కొన వచ్చిన శత్రుని
యంత సత్కు-లోద్భవుండనే.

ధవ.—ఎవ్వఁ డా శత్రుఁడు ?

శ్రీమ.—ఎవఁడురా, పలుకుకొఁడు, గుళస్థాన సామంతుఁడు
దుష్టబుద్ధునవాని పక్షము ?

ధవ.—అ య్యతఁడే; ఏ దునియెద వతనితో?

శ్రీమ.—ఊయము నీ యడిదము; నిజముగ నుదార
హృదయమునే యపరాధించిన నా వచనము, నీ
భుజము నేయుత న్యాయము నీకు : ఇదిగో నాయని
చూడు మియ్యది నా కులీన వంశమునకును వీరోపదేశ
ప్రతజ్ఞకు పీఠవృత్తికిని సొంతమైన స్వతంత్రము ద్రోహ
అపై డూయుట. దృఢముగ శిష్యముఁ జేసెద, ఎ వింత
బలిష్ఠుఁడు, యువానుఁడు, ఉద్యోగస్థుఁడు, సైన్య
వంతుఁడనైనను, నీ ఖడ్గము జయశీలము నీ సంగవ జ్వల
నాభి నవ మైనను, నీ శౌర్యము హృదయ దాహము నట్టిం
డగ, నీ జేమో స్వామిద్రోహివే, ఈ మహాగ్నత
యశఃశోభిత రాజన్యనికి విరుద్ధముగఁ గూర్చి ప్రములఁ
బర్చువాడవు; మఱియు నీ మస్తకపు కొర్రును, నాదలు
కొని నీ పాదపు క్రిక్కిందు వఱకును దాగి నీ గూఢి

జటకును గోఁదురుకప్పవంటి సర్వకలంకిత శరీరపు స్వామి
ద్రోహివి. నీవు మట్టినకు చెప్పము 'కాను' అని, ఈ ఖడ్గ
మును, ఈ భుజమును, మఱియు నా దైర్యసారమంతయు
సన్నద్ధము లై యున్నవి 'నీవు జూటాడెదవు' అని నీ
హృదయమునకు నాటఁ జెప్పుచు, త ద్విచారణంబుఁ జేసి
యా మాట నూర్జిత పఱచును.

మధ్య.—వివేకము చొప్పున నీ పేరును నేఁ గోరవలయును :
గాని, నీ జాహ్నము ఇంతటి సుందరమును రణోత్సృక
వలెను, నీ జిహ్వయు కులీన సుస్కారము నొకించుక
ద్యోతనముగా గావున, నా క్షేమము వీరధర్మ
నూర్జును అరియుచు, నా ధర్మము లొప్పున నాపుఁ
జేయ సులభ వైనను, వాని నెల్లను ధిక్కించి నిరాక
రించెడి : మఱి నీ వుదహరించిన ద్రోహము లన్నిటి నీ
తలపైనికె త్రిప్పి విసరికొట్టెద; చారప సద్భుత ద్వేష్య
మా నీ జూటుతో నీ హృదయమునే హింసించుచు
ద్రొక్కెద; నీ కటికి హృదయమున నొక ప్రాణములు
మిన్నక యొరయుచున్నవి కాని నొక్క ప్రాణ కావున
ఈ నా చేతి కరవాలమున నీయు, నీయు వానికి

ద్రోవఁ జేసి, చొరనిచ్చి, యందుననే యాచంద్రతారా
రక్తము న్నివసింపఁ జేసెద. శృంగములార, వాదింపుడు !

(రణ సూచములు; వారు పోగుడరు. దృష్ట. కూల.౫.)

ధవ.—రక్షింపుడు వానిని, రక్షింపుడు వానిని !

గర.—ఇది యెదో కైలాట తనము గుశస్థిః ఖాత్ర కాన
నము చొప్పున, నీ వ్రత్తరవాద బద్ధుఁడవు కావే యప
రిచిత విరోధికిః జయింపఁ బడినాఁడవు కావు, కాని
వంచించి మోసపుచ్చు బడినాఁడవు.

ధవ.—మూసికోవే నీ నోటిని, పడఁతుక; కొనకుంకివ నీ
కాగితముతో మూయుదుః (ప్రేమ. కు) నిలుపు పయ్య;
(దృష్ట. కు.) అందికొనురా, ఎట్టి బూతు పేరునకును హీన
మైన వాఁడా, నీ దురాత్మత న్నీవే చదివికొమ్ము; కంపు
టేమి పలదే చేడియాః తేట పమచున్నది తెలిసినదాన
వని దానిని. (ఆ యంత్రమును దృష్టబుద్ధి కిచ్చును)

గర.—అనికొను, తెలిసిన నేమి, రాజశాసనములు నాయ
వియె కాని, నీయవి కావు; ఎవడు నన్ను దాసికి
నాడేపింపఁ గలవాఁడు ?

ధవ.—అత్యంత భీభత్సము! ఓ సహో! తెలియునే నీ కీ
కాగితము?

గర.—అడుగఁ బోకుము నాకుఁ బెలిసినదానిని.

(నిష్క్రమించు.)

ధవ —వెళ్ళఁడు దానివెంట; త్యక్తాశురా లయినది, నిరో
ధింపుఁడు దానిని.

దుష్ట —నీ వే యే సరముల మోఁవినాడవో వానినిఁ జేసి
నాడను; అంతయ కాదు, మీఁదు మిగులను; కాలము
వెల్లిడిఁ జేయు వానిని. అది గడఁచి పోయినది, అట్లనే
నేనును. కాని, నీ వెవ్వఁడ వోయి ఇట్లు ననుఁ దన్ని
పెరిమెఁ బొందినాడవు? మాన్యకుల జాతుఁడ వైన
మన్నించెద నిను.

[ప్రేమ —పరస్పర సమాధానము బడయుదము మనము.
నీకంటఁ దక్కు వైన వాడను కా నోయి, దుష్టబుద్ధి.
నా వంశోత్పత్తిని, ఎక్కువవాడ నైతి నా, నీవు నెక్కువ
యపరాధివి య. నా పేరు ప్రేమసింహుఁడు.

నీత్రిడికిఁ కొమారుడ. దేవతలు న్యాయ పక్షపాతులు,
కాననే, మన నుఖిప్రది పాపముల నుండియే గుపల

శిక్షించు నుపకరణములకా స్పృశింతురు : నినుఁ బుట్టించిన
యా యంధంతమన పాపిష్ఠి స్థానము మన నాయవగారి
నయనాపహారి యాయె.

దుష్ట.—నీవు చక్కని మాట లాడినాఁడవు, సత్యము : కాల
చక్రము పూర్తియైన నొక చుట్టు తిరిగి వచ్చినది. నేను
సధోగతుఁ డయినాఁడను.

ధవ.—తోఁడెంచె నాకు, నీ నడక జాడయె రాజమాన్యతం
జూర్వనూచకంబుఁ జేసినట్లు ; నిను నేఁ గాఁగిలించి
కొనవలె : దుఃఖము విదళించుత నా హృత్పద్మము, నెన్నఁ
డైనను ద్వేషించి యుండిన ని వైన నీ తండ్రి వైన!

ప్రేమ.—మాన్య రాజన్యలు, నే నది యెఱుంగుదు.

ధవ.—ఎచ్చట నిందాఁక నిను దాచికొంటివి ? ఎట్లుఁ దెలిసి
కొంటివి నీ తండ్రయొక్క దుర్దశలను ?

ప్రేమ.—వానినిఁ జికిత్సించుటవలన, దేవర, అలకింపుఁ డాఁ
టూకించిన కథను ; అది చెప్పి ముగియఁగనే, ఓ యన్న,
పిగులుత నా గుండియ ! ఆ క్రూర ప్రకటనను, నా
వెనువెంటనే తఱుముచున్న దాని ఫలసంకటములనుఁ
దప్పించుకొనుటకు — అహో, మన ప్రాణముల్తుని కెఁగ
తీవు ! మునుపంకటమును గంటగంటగఁ గడఁప నోఁగ

దుము కాని, యొకపరియె చావఁ దెలిపెము కదా!—
 అదియె నేర్ప నాకు పిచ్చివాని జీలికలో శరణుఁ జొచ్చు
 మని; కుక్కులకు నసహ్యమైన వేసముఁ దాల్చునుని,
 మఱి యీ వేసదారిఁ గ నుండఁగనే సంధించిలి నా
 తండ్రిగారిని, నెత్తురు కక్కుచున్న కనుగుంట యుంగుము
 లతో, నందుఁ జెక్కియున్న యన్య రత్నములు సూర్య
 ముఁగ నవ్వములై యుండఁగ; నాయనకుఁ ద్రోసి యై
 తోడ్పడుచు, నాయన కని యన్న వస్త్ర శయింపు
 ల్యాచించుచుఁ గాపాడితి నాయన నై రాశ్యమునుండి;
 ఇంతటి దనుకను,—ఓసి యపరాధమా—న న్నెనుని
 యాయనకు బయలు పెట్టకుంటిని; రాని, ఒక యటగఁ
 గుకు మునుపె, ఆయుధ సన్నధుడ నై, సవ్యక మున్నను
 ఈ సుజయమునుఁ గూరిచి, గాఢ నిశ్చయము లేక, న
 న్నెఱింగింపుచు నాయన యాశీర్వాదనము ల్యాచించితి,
 మఱి మొదటనుండి తుదవఱకును నా యాత్రను హరికే
 జరిత్రించితి: గాని యాయన పొజిపోయిన హృదయము,
 అక్కటా! పోరు సహింప నశక్తనై, ఆనందము, శోకము
 లను నీ రాగద్వంద్వముల యతిశయతచే, మందహాసము
 తోఁ బిగిలిపోయె.

దుష్ట — ఈ వచనంబు నీయది కరంగించె నా మనమును,
మఱి యొకవేళ మేలే సేయుఁ గాఁబోలు; కాని పైని
చెప్పము నీ చరిత్రము; ఇంకేదో చెప్పఁ దలచినట్లుగు
పడు చున్నాఁడవు.

ధవ. — ఇంకే దీని నెచ్చుఁగ నుండిన, దీనికి దుఃఖకర
మైనది, మనసుననే యుంచికొమ్ము, దీనిని విసఁగనే, నిలు
వంతయు నేఁ గరఁగు నునికి నున్నాఁడను

ప్రేమ. — ఇంత మాత్రమే చాలు నని తోచు దుఃఖము
దిచ్చలేని వానికి, కాని మఱి యొకటి కలదు, దీనితోఁ
గలుపవలసినది, అది యంతకంటె మహా సంశ్లాఘకము,
దా తో ముగించెద. అ మ్మెయిం మా తండ్రిగారి మరణ
మునకు నే మొఱ్ఱల పెట్టి యార్చుచుండఁగ నచటికి
నొక మానిసి యెఱుఁగెను. ఈయన నన్ను నా యతి
హీన స్థితినిఁ గాంచి యున్నందున, నా యసహ్య సహ
వాసమునుఁ దొలఁగుచుండెఁ: కాని యపు డెఱింగికొని
యెవరొకొ యీ కిలిని దుఃఖబాఱఁ దైసవాఁ డని, తన
బలిష్ఠ శాహువుల నా మెడపై గ్రుచ్చికొని, మింటినిం
జీల్చి వేయునట్లు అంతెలు వెట్టి యెట్టె, మా నాయనకైఁ
బడె; ప్రశయాంతకులను తన్నుఁ గుఱించి ముం జప్పడుఁ

జెవులు వినియుండని కనికరమైన కథను జెప్పె; దానిని జెప్పుచు జెప్పుచు నాయన వ్యాకులము మట్టమీటి కేగి గ, నాయన ప్రాణసూత్రములు పెరుగఁ దొడఁగె : అప్పుడు రెండు మాటులు శృంగములు ఘోషించి నచ్చటనే యాయన మూర్ఛిల్లి యుండఁగ వదలి వచ్చితి.

ధవ.—అయితె యెవ్వ రీయన ?

ప్రేమ.—హితకీర్తిగారు, బాబు, దేశభ్రష్ట హితకీర్తిగారు, పీరు స్వశత్రులైన రాజుగారి వెంబడించుచు నూలు వేసముతో, బానిసీనికి నివ్వఁ దగని యూడిగంబులఁ జేసె నాయనకు.

ప్రవేశము, ఒక నుజనుడు, నెత్తురు కత్తితో.

సుజ.—సాయము, సాయము, హా, సాయము !

ప్రేమ.—ఎటువంటి సాయము ?

ధవ.—పలుక వోయి, మానిసి.

ప్రేమ.—ఏమి భావ మా నెత్తురు కత్తికి ?

సుజ.—వేడిఁగ నున్నది, పొగయు చున్నది ; ఇది వచ్చె యాబిడ గుండెనుండి—అయ్యో, ఆమె, పిలుకు మాలె !

ధవ.—ఎవతె పిలుకుమాలె ? పలుక వోయి నీవు.

సుజ —తమ సీమాటి, దేవర, తమ సీమాటియె : పై నామె
చెల్లెలు నాపెచే గరళప్రయుక్త యాయె : ఆపెయె
యన్ని వక్కణల నప్పగించె.

దుష్ట.—నేను వా రిద్దఱికి నొప్పంద పడియుంటి. మూవురు
నొక్క నిముసమున నే యిప్పుడుఁ బెండ్లాడెదము.

శ్రీమ —ఇదిగో వచ్చుచున్నారు హితకీర్తిగారు.

ధవ.—వెల్వరించి యెదుట నుంపుడు వారి శరీరముల,
బ్రదికియున్ననుఁ జచ్చియున్నను; ఈ దివ్వకసుల దండన,
మనల గడగడ వడఁకించునది, కనికరము మాత్రము
పుట్టింపదు మా యుల్లంబునందు. (విష్కరించు సుజనుడు.)

ప్రవేశము, హితకీర్తి.

ఓహో, ఇ య్యితఁడేనా? ఈ తరుణము ఆనందర్థము
కేవల కులీ నాచారములె ప్రేరించు నుపచారములకు.

హిత.—మా రాజుగారికి మా యేలినవానికి నిరంతర నురా
త్రము నుడువ వచ్చినాడను : లేరా వా రిక్కడ?

ధవ —ఎంతటి ప్రమాదము! ఏమి మఱపు? చెప్ప మోయి,
దుష్టబుద్ధి, ఎచ్చట రాజుగారు? అమృతహృదయ
యెచ్చట? చూచుచున్నావా ఈ పదార్థము, హితకీర్తి?

(గరళవల్లి, చజనీచతుల కళేబరములు రంగములలోఁ జేబడును.)

హత. — అక్కటా, ఇ దేల నిల్లు ?

దుష్ట. — ఎడపడక దుష్టబుద్ధి ప్రేమింపఁబడె నీ యిద్దఱి

మిత్రుల; అం దొకరిలె నాకొఱకు మఱి యొర్పు గర
ళంబు పాలుసీసి తన్నునుం దెకటార్చికొనియె.

ధవ — అదియె సత్యము. మగాయుఁడు వారి ముఖముల.

దుష్ట. — ఒగర్చుచున్నాఁడ నూపిరికొఱకు, కొంత మేలు నే
నేయఁ దలపోనెద, నా సొంత నైజమునకు పూటుపా
టుగ. పేరిరఁ బంపుఁడు, అందుం దొందితి పడునఁ
కొటకు; ఏ లంటె నా యధికారపత్రము పోయున్నది,
ప్రళయాంత కామృతహృదయల ప్రాణము బైస్సెనీ,
ఆలస్యము వలదు, సమయమునకుఁ బంపుఁడు

ధవ — పరుగుము, పరుగుమొ, పరుగుము !

ప్రేమ. — ఎవరి కడకు, ప్రభువర ? ఎవఁ డా కింకరుఁడు ? విష
దల యడియాలము పంపుఁడు.

దుష్ట. — తగిన యోచన; నా ఖడ్గంబుఁ గొంపొమ్ము: దాని
నా దళవాయి కిమ్ము.

ధవ. — త్వరితముఁ జేయుము, నీ ప్రాణము తీసి యైన.

(క్రిష్ణమిఁడు ప్రేమ)

దుష్ట.—అతని కనుజ్ఞ యీబడినది, తను పత్నిచేతను నాచేతను, చాటసాలలో నుజితీయుట కమృతహృదయను, ముక్తి యాబిడ నిరాశనే వ్యాజమునీయఁ, దన్నుఁ దాసె వధించికో నె నని.

ధన.—దేవతలు సంరక్షించుత నాబిడక! వీని నొకింకఁ గొనిపాం డవలికి. (దృష్ట. తొలగి-పఁచు.)

పునఃప్రవేశము ప్రశయాంతకుఁడు, అమృతహృదయ

కవమును సందిట మెయ్యును. ప్రేమసింహుఁడు,

దళవాయి, నితరులు స్వైంబడింతురు.

ప్రశ.—కూయుఁడు, కూయుఁడు, వాపోవుఁడు, మొదలు వట్టయుఁడు! అయ్యో మీరలు తాతి మరుష్యులు : మీ నాగు కలుం గన్నులు న్నా కుండెనా, వాని నొక్కొక్క జూడింతును నభామండలంబు చీలి పోవు సట్లు. అని పోన నది కాశ్వత పదవికి! నే నెఱుంగుదు నొక్కరు చచ్చి, యుంటయు నొక్కరు బ్రతికియుంటయు; ఇది చచ్చి గు మట్టివంటి దాయె. అద్ద మొకటి యంగిండు: గో యూపిరి యా శిలను మంచు గప్పినా ముట్కి చేసి, మజేమి, బ్రతికినదేను.

హిత.—ఇదియె నా ప్రళయంతము ?

ప్రేమ.—లేక, యా ఘోరతా ప్రతిబింబమా ?

ధవ —పడుత యనంతము, నశించుత ప్రపంచము !

ప్రళ.—ఈ యీక కదలు చున్నది; నా బిడ్డ బ్రతికి యున్నది ! అట్లైన, నిదియు నొక యదృష్టము, నేఁ బడి

సిన విపత్తు లన్నింటిని మఱవఁ గొట్టునది

హిత.—(హేళరించుచు.) అచో నా సత్స్వభా !

ప్రళ.—దయఁ జూపుము, అవ్వలికి.

ప్రేమ.—ఘనులు, హితకీర్తులు, దేవరవారి మిత్రముల్.

ప్రళ —మహామారి వారుకొని పోను మిమ్ము లందఱిని, ఘాత కులార, ద్రోహులార ! దీనిని నే సరిక్షించియుండు; ఇప్పుడు వెళ్లిపోయినది ఇక నెన్నటికిఁ దిగిరాదు ! అమృత హృదయా ! అమృతహృదయా ! తడయుము ఇంచుక తడవు. హా ! ఏమి సెప్పుచున్నావు ? దాని కంఠ మెప్పు డును మృదు వైనది, శాంత మైనది, అణఁకు వైనది, ఉత్తమలక్షణము అడవులువకు. నిన్ను ప్రేలాడించు చున్న యా చండాలుని చంపివేసితి.

ధవ.—సత్యము, ప్రభువులార, అట్లనే చేసిరి.

ప్రశ.—చేయలే దటరా, ఓ రోయి? ఒక కాలములో నా
సొగసు వాడి వాయిదారతో వారలం గంతులు వేయ
నిచ్చియుండు; ఇప్పుడు ముసలి నైతిని, పైని ఈ యడ్డ
కట్టలు నన్నుఁ జెఱపివేయుచున్నవి. నీ వెవ్వడవు? నా
నేత్రము లుత్తమ స్థితిని లేవు: చెప్పెద నుండుము
తిన్నఁగ.

హిత.—భాగ్యము తనుఁ గొనియాడి కొన్న, నిర్దజ్జీబ్బి,
యొకరు ప్రేమాస్పదులు, ఒండాకరు ద్వేషాస్పదులు తన
కని, అం దాకరి నిదిగో ప్రత్యక్షముఁ గఁ జూచుచున్నా
రము.

ప్రశ.—ఇయ్యది మందదృష్టి. నీవు హితకీర్తివి కావు?

హిత.—అ య్యతఁడె, తమ భృత్యుడ, హితకీర్తిని.

ఎచటఁ దమ భృత్యుడు కేయూరుడు?

ప్రశ.—వాఁ డాక మంచి పిల్లఁడు, నే నది చెప్పఁగల నీకు ;
వాఁడు మంచి యేటుకాఁడు, అదియు వేవేగముగ ;
వాఁడు చచ్చి యవిసి పోయె.

హిత — ఆ నేను, తమ స్థితిభేదముం పుతినాశముం మొదలు
పట్టి నప్పటనుండి, తమ క్లిష్టపదముల పెంబడించినాడ,—

ప్రశ.—స్వాగతము నీ కిచటికి.

హిత.—మఱి యెవరు రాలేదు అంతయు నిరానందముగ,
నంధంతమసముగ, భీకరముగనున్నది. తమ జ్యేష్ఠపుత్రి
కలు తమ డేమములఁ దామె చెఱిచికొని, భగ్నాశలై,
మరణముఁ గాంచినారలు.

ప్రశ.—ఔనా, నాకు నట్లనె కాన్పించెడి

ధవ.—చిత్తవశము లేక వారు నుడువుచున్నారు : పృథా
యానము, ఆయన మనలఁ బోల్చి గోరుట.

ప్రశ.—బొత్తిగ వ్యర్థము.

ప్రచేత మొక పడవాలు.

పడ — దుష్టబుద్ధులు నష్టానుపు లైనారు, దేవర.

ధవ — ఆ సంగ తిక్కడ గడ్డిప్రాత. ప్రభువులార, మిత్రాగ్ర
గణ్యులార, తెలిసికొండు మా యభిప్రాయము ఈ మహా
సూక్ష్మీధమున కేమేమి పరిహారములు వలయునో య
వన్నియు ననునంధింపఁ బడియెడి : ఇత మా విషయ మె
మన్న, ఈ వృద్ధ రాజగంధీరులవారి యాయుష్యములో

మే మధికారసన్యస్తుల మయ్యెదము; వారినే నిరంకుశాధికారులు గాంతము. (హి. ప్రే. లకు.) మీ రిద్దఱు మీ మీ యధికార స్వతంత్రములకు, అంతియ కాదు, హెచ్చు స్వతంత్రములు కూడ, మఱియు మీ యోగ్యతల కనుగుణ్య రీతిని సన్నాన బహుమానములుం గూర్పంబడు. అఖిలమిత్ర ముగాను వారి సాత్త్విక ధర్మపు మధుర ఫలముల నార గింతురు; నిఖిల శత్రువులును వారి యధర్మపు చెయ్యవులకుఁ దగినయట్లుఁ జే దారగింతురు కడుపులు పెల్లగిల్ల, కట్ట, చూడుఁడి, చూడుఁడి!

ప్రళ — మఱి నా నిఱుబీద ముద్దరా లుజీనిఁ ఒడినది! లేదు, లేదు, లేనే లేదు ప్రాణము! ఒక కుక్క, ఒక గుఱ్ఱము, ఒక మెలుక బ్రతుక నేల. నీకు మాత్రము పో నేలనియె రెల్ల? నీ విఁకను రావుగదా యెప్పటికిని. రా వెప్పటికిని, రావు, రావు, రానే రావుగదా యెప్పటికిని! ఎవ రోయి, యీ గుండిని నడలింపుము: మేలుఁ జేసితి వోయి. చూచె దవా దీనిని? చూడుము దానిని, చూడుము, దాని పెట్టె వులు, చూడవో యచట, చూడ వోయి! నా ప్రాణము!

అ—మృ—త—హృ—ద—య! (పచ్చి.)

ప్రే. — మూచ్చిల్లు మన్నారు! మహాప్రభో, మహాప్రభో!

హిత — పగులుము, హృదయమా; పుణ్య మయ్యెను, పగులుమే !

శ్రీమ. — పైని చూడుడు, మహాప్రభో

హిత. — బాధ పెట్టకుము వారి యాత్మను : ఓ, కడవ నీష్ఠా యనఁ ! వారి పగతులే యగుదును, ఈ కఠిన సంసార చక్రమున నింకను వారి గట్టి కొట్టి త్రిప్పఁ గడఁగువారలు.

శ్రీమ. — గలించినవారె, దృఢముఁగ.

హిత. — అద్భుత మే మన్న, ఇంత కాలము నాడు భరించుటే : అధి కాయుష్యముం దుర్మాకమించుకొనిరి.

ధవ — భరించుక వెళ్లుడు వారి నిచ్చటనుండి, మన ప్రస్తుత కార్యము, సార్వత్రిక చిత్తసంకటమే. (శ్రీమ. హిత. లకు.) నా యంతరాత్మ మిత్రములార, మీర లిద్దఱు నేలుఁ డీ రాజ్యమునంమి ; రక్షింపుడు, పరిపాలింపుఁ డీ వ్రణయితమును విదారితము నగు రాష్ట్రమును.

హిత. — నా కొక యాత్ర సమీపించు చున్నది, దేవర, అని లంబితముఁగ నే వెళ్లవలెను : నా నాథుడు ననుఁ బిలచుచున్నాడు, కాదు కూడ వనఁ గూడదు నేను.

ధవ.—ఈ విషత్కాల భారమును వహింపక తీరదు; మన
మనోరాగ భావములఁ బ్రకటింపవలయుఁ గాని, 'ఇదిమిత్థి'
న్నని యుక్తాయుక్తముల విచారించి యాచరింప లేము,
ఆందజిలో నత్యంత వృద్ధులకే యత్యంత దుర్బర భారి
భరణ మాయె; యువానులు మేము అంతటి భారము
జూడనులేము, మోయనులేము, అంతకాలము గ్రతుకను
లేము, (నిష్క్రమితుడు, మరణభేరి శ్రవణం)

సంపూర్ణము.

అభినవ ఆర్షమక యుద్దేశములకు ప్రకటన
సాఫల్యసాధనంబగు,

దక్షిణ హిందు స్వ దేశ భాషా గ్రంథ ముద్రాక్షరశాల

(SOUTH INDIAN VERNACULAR LITERATURE PRESS.)

యందివును ఆంధ్రాంగమును దేవనాగరి యంగమును
కార్యగ కరములై యున్నవి. ఇంక రెండు మాసములలో
ద్రావిడాంగమును ఆఱుమాసములలో కర్ణాటకాంగమును
ఏడాదిలో కేరళాంగమును చేర్పబడును. దేశాభివృద్ధికి తీవ్ర
సాధనంబులగు విషయములపై గ్రంథముల వ్రాసి ముద్రింపఁ
గోరువారు ఇచ్చట మిగులను సదుపాయములం బడయఁ
బోదురు. వలయువారలు మాకు వ్రాసిన, విశేషాంశములఁ
చెలిసికొనవచ్చును.

 ప్రత్యుత్తరంబు కోరువారు టపాల ఖర్చు అప్పు
కొనవలయు.

పరమహంస విద్యానందస్వాములు,

దక్షిణ హిందు స్వ దేశ భాషా గ్రంథ

ముద్రాక్షరశాలాధ్యక్షులు.

